Alevî - Bektaşî Klâsikleri : 1

ERDEBİLLİ ŞEYH SAFÎ
ve
BUYRUĞU

Mehmet YAMAN

İstanbul - 1994

DİZGİ - BASKI : Ufuk Matbaası Tel: 0 (212) 544 92 30 - 31

BİRİNCİ BASKI: 1994

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

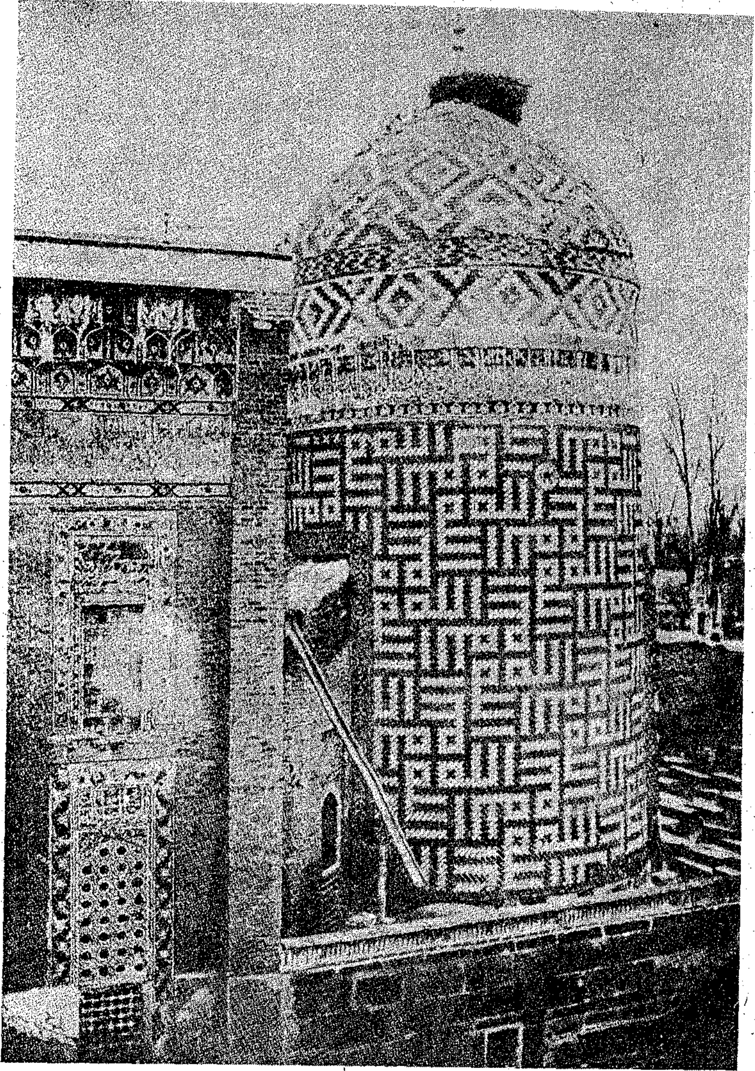
Size bir bölümünü sunmakta olduğumuz ŞEYH SAFÎ BUYRUĞU, Anadolu Alevîlerine yüzyıllarca başvuru kaynaklığı yapmış, daha çok dinsel konulara yönelik açıklamalar içeren, hem içerik, hem de edebî yönden zengin bir yapıttır. Doğaldır ki, Şeyh Safî Buyruğundan günümüz sorunlarına ilişkin çözümlemeler beklemek yersizdir. O, hazırlandığı dönemin izlerini taşımakta ve halk katmanlarının temel bilgi gereksinimlerini karşılama görevini görmüş bulunmaktadır. Alevîliğin, geçmişteki köklerini ve düşünsel bilgi kaynaklarını anlayabilmek için, Şeyh Safî Buyruğu gibi birincil kaynakların önemle incelenmesi ve analizinin yapılması gerekmektedir.

Bu çalışma, uzun yıllarda oluşmuş bir birikimin, aylarca süren bir kaynak toplama ve kütüphane çalışmasının ürünüdür. Şüphesiz bu bir başlangıçtır. Bu çalışmamızı, yeni çalışmalar izleyecektir. Çalışmamız süresince bize yardımcı olan ve teşvik eden dostlarımıza, sevgili Ali GÜNER ve oğlu Sadık GÜNER'e, Beyazıt Devlet Kütüphanesi görevlilerinden Muharrem İNAN Bey'e ve kaynak toplama çalışmalarını yürüterek Şeyh Safî'nin yaşamına yönelik oldukça kapsamlı bilgi sunulmasında önemli hizmetlerde bulunan oğlum Ali YAMAN'a en içten sevgilerimi sunar, uzun ömürler diler ve ALEVÎ - BEKTAŞÎ Kültürü konusunda yapacakları çalışmalarda üstün başarılar dilerim. Ortaya çıkabilecek hatalardan da doğal olarak ben sorumluyum.

Mehmet YAMAN
İstanbul, Ocak 1994

ERDEBİLLİ ŞEYH SAFÎ

(Şeyh Safiyüddîn-i Erdebîlî)

Erdebil'de Şeyh Safi Türbesi
(XVI. yüzyıl ortası)
F. Sarre, *Ardabil*, levha XII.

ŞEYH SAFİYÜDDÎN-İ ERDEBÎLÎ
(1252 - 1335)

GİRİŞ

Şeyh Safî'nin[1] yaşamı ile ilgili, bugüne kadar yapılan araştırmalarda dikkati çeken en önemli nokta, yazarların izledikleri subjektif bakış açısı olmaktadır. Doğal olarak spekülatif sonuçlara ulaşılmaktadır[2]. Bilimsel olma iddiası taşıyan hiçbir araştırma spekülatif sonuçlara varmamalıdır. Ancak, ulaşılabilen kaynakların sınırlı oluşu, araştırmacının mantıksal çıkarımlara başvurmasını gerektirebilir ki, bunun bilimsel açıdan yadırganacak bir yanı yoktur, bu bir zorunluluktur. Kanımızca bilimsel objektivizme giden yolda, gözlem sayısının olabildiğince artırılması birinci derecede önemlidir. Biz Şeyh Safî'nin gizemli birçok yönü bulunan yaşamını incelerken, mümkün olabildiğince çok kaynağı inceledik ve bunların

---

(1) İncelediğimiz çeşitli kaynaklarda, Şeyh Safî için, Şeyh Safîyüddin Erdebilî, Safiyüddin İshak-ı Erdebilî ve Şeyh Safîyüddin Ebü'l Feth Erdebîlî adları da kullanılmaktadır. Biz kısaca "Şeyh Safî" adını kullanacağız.

(2) Daha sonra ayrıntılı olarak ele alacağımız gibi, Şeyh Safî'nin ırkı (Türk mü, Kürt mü?) ve mezhebi (Şiî mi, Sünnî mi?) konularında çeşitli spekülasyonlar vardır.

(3) Sunacağımız alıntılarda bazı sözcüklerin anlamı parantez içinde verilecek, ancak varolan imla vb. yanlışlıklara dokunulmayacak, alıntı aslının aynısı olacaktır. Dolayısıyla yanlışlıklar, yazarlarına aittir.

bazılarından yeri geldiğinde alıntılar[3] da yapacağız. Bu çalışmada, Şeyh Safî'nin yaşamına yönelik bilgilerin topluca sunularak, bir başlangıç oluşturulması amaçlanmaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, hakkında pek az bilginin bulunması ve zaman içinde bu bilgilerden bazılarının tahrif edilmesi, araştırıcıları yanıltmaktadır. Bütün araştırmalarda varolan ortak nokta, Şeyh Safî'nin, Firuz Şah soyundan geldiğidir. Bizim çalışmamızda da ilk olarak bu konu "Şeyh Safî'nin Ataları" bölümünde ele alınacaktır. Daha sonra Şeyh Safî'nin yaşamı ile ilgili bilgi verilecek ve tartışmalı olan konular, sırasıyla, Safevîlerin seyyidlik iddiasının kökeni, Safevîlerin Seyyidlik iddiası ve Şeyh Safî'nin mezhebi konuları ele alınacaktır.[4]

---

(4) Yararlandığımız başlıca kaynaklar şunlardır: 1- İslam Ansiklopedisinin ilgili maddeleri; 2- Walter Hinz, Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd, (Çev: T. Bıyıklıoğlu), TTK Yay, Ank, 1992; 3- Müneccimbaşı, Sahayif-ül-Ahbar c.III. İst. 1285h/1868m; 4- Ahmet Kesrevi, Şeyh Safî ve Soyu, Tahran 1323h; 5 Mirza Abbaslı, Safevîlerin kökenine Dair, Belleten, c XL, sa: 158, Ank, 1976; 6- Faruk Sümer, Safevî Devletinin kuruluşu..., Ank. 1976; 7- Abdülbaki Gölpınarlı, Tarih Boyunca İslam Mezhepleri..., İst. 1979

I- ŞEYH SAFÎ'NİN ATALARI

Şeyh Safî'nin, Firuz Şah[5] soyundan geldiği tarihsel verilerle kanıtlanmış ve bilim dünyasınca hemfikir olunan bir gerçektir. O halde Firuz Şah kimdir? Öncelikle bu sorunun aydınlatılması gerekmektedir. Biz bu soruya yanıt ararken şu yöntemi izleyeceğiz: İlk olarak Firuz Şah ve Şeyh Safî'nin diğer ataları hakkındaki bilgileri yorum yapmaksızın sunacağız ve sonra bu bilgilerin analizini yapacağız.

A – Walter Hinz, E.G. Browne'yi kaynak alarak Firuz Şah hakkında şu bilgileri veriyor[6]: **"...Firuz Şah adında birisi 1174 yılında sırma takke ile Güney Arabistan'dan Azerbaycan'a göç etmiş imiş."**

B – Tarihçi Müneccimbaşı ise, Sahayif-ül-Ahbar adlı eserinde Safevî soyu hakkında[7] **"Bunlardan, önce Erdebil'e gelen "Zerrin Külah" Firuz Şah olup, bir abid (ibadet eden) ve zahid(ibadetle uğraşan) ve köşenişin (inzivaya çekilmiş) bir âdem idi. Rengin adlı yerde ölmüştür. Daha sonra oğlu Avaz-ül-Havâs Rengin'den**

---

(5) *Çeşitli kaynaklarda Firuz Şah, Zerrin Külah lakabıyla birlikte kullanılmaktadır. Zerrin Külâh, "Kızıl börk (başlık)" anlamındadır: Bazı kaynaklarda Zerrin Külâh, "altın sırmalı bir külâh", "sırma takke" ve "kırmızı külâh" olarak da ifade edilmektedir. Abbaslı, agy, s. 327; Enver Behnan Şapolyo, Mezhepler ve Tarikatlar tarihi, İst, 1964, s. 350, Ziya Şakir, Mezhepler tarihi, İst, 1967, s. 53; Hinz, agy, s.5.*

(6) Hinz, agy, s. 5.

(7) Müneccimbaşı, agy, s. 179.

ayrıldı ve Erdebil köylerinden Esferencan köyünde yerleşti; burada ölünce, yerine oğlu Muhammed geçti... Bu da ölünce Kalhoran ahalisi oğlu Salahaddin'e itikat ettiler, bunun da yerine oğlu Kutbeddin geçti; buralara saldıran Gürcüler, Kutbeddin'i yaralayarak öldürdüler diye bıraktılar, sonra yarası tımar edilerek (bakılarak) iyileşti. Daha sonra oğlu Emineddin bir müddet oturdular, hepsinin kabirleri Kalhoran köyündedir." şeklinde bilgi veriyor[8].

C – Ziya Şakir ise bazı bilgiler doğru olmakla birlikte, kaynağını belirtmeksizin oldukça abartılı ifadelere yer veriyor[9]. **"Hicretin altıncı asrında Rengin'de Feyruz isminde birisi yaşamakta idi. Bu zatın felsefeye büyük merakı vardı. Zamanını tasavvufla (İslâm Felsefesi'nin tetkikile) geçirirdi. Hz. Muhammed'in dördüncü torunu İmam-ı Câfer-i Sadık'ın tesis etmiş olduğu Şia mezhebine inanır ve bu mezhebin kökleşmesine çalışırdı. Feyruz Şah, müslümanlar arasındaki tefrikalara ve Şiî, Sünni adıyla ortaya yayılan yetmişten ziyade fırkaya üzülür; bütün müslümanların temiz, saf bir akideye sâlik olmaları için uğraşırdı. Feyruz'a pek çok kimseler inanırdı. Ona; müritleri tarafından manevi bir ünvan olarak "Şah" lâkabı verilmişti. Bazan kırmızı külah giydiği görülürdü. Bu sebeple de Feyruz Şah Zerrin Külah denilirdi. Feyruz; altıncı asr-ı hicrîde, Rengin kasabasında vefat etti. Oğlu Avzılhavas; babasını çok sevdiği için onun öldüğü Rengin'de oturmaya ta-**

---

(8) E. B. Şapolyo da aynı bilgileri vermektedir. Büyük olasılıkla Müneccimbaşı'dan yararlanmıştır. Sapolyo, agy, s. 350.
(9) Şakir, agy, s. 53.

hammül edemedi. Erdebile dört saat mesafede bulunan İsferencan köyüne gelerek yerleşti."

D – Safeviler konusundaki araştırmalarıyla tanınan Faruk Sümer ise, A. Kesrevî ve Z. V. Togan'ı da kaynak göstererek, Firuz Şah hakkında şu bilgileri veriyor:[10] **"Gerçekten hanedanın (yani Safevîlerin) seyyidlik ile hiçbir alakası olmayıp, Firuz Şah adlı Sincar'lı bir Kürd'ün neslinden geldiği şüphe götürmez bir şekilde ortaya konmuştur. Tahmin etmek mümkün olabilir ki, Safiyüddin İshak'ın atası Firuz Şah, Kürdler'in X.Yüzyılda Azerbaycan ve Erran'a yayılmaları esnasında Erdebil'e gelmiş ve şehrin yakınında bir yerde yerleşmiştir. XI. yüyılın ikinci yarısında Selçuklular Azerbaycan, Kürdistan, Erran ve Doğu Anadolu'ya geldiklerinde buralarda hakimiyet süren Revâdi, Şeddâdi, Mervanî ve Annâzoğulları gibi birçok Kürd hanedanları ile karşılaşmışlardı. Bunlardan Revâdîler Azerbaycan'ı idare ediyorlardı. Emir Ahmedil de bunlardan olup Erdebil ve Tebriz şehirlerinin hakimi idi. Adı geçen yerler XI. yüzyılın sonlarından itibaren Ahmedil'in Türk memlûkü Aksungur ve oğulları tarafından idare edilmiştir. Kara - Koyunlular zamanında Erdebil'den Muğan'a kadar uzanan bölgenin Câkırlü oymağının yurdu olduğunu biliyoruz ki, İbn Arab Şah'a göre, bu oymak Kürd menşelidir."**[11]

E – Yine Safevîler ve Azerbaycan tarihi konularındaki araştırmalarıyla tanınan M. Abbaslı ise, F.

---

(10) Sümer, agy, s. 1-2.

(11) Sümer'e göre Cakirlü oymağı, daha XV. yüzyılda tamamen Türkleşmiştir. Sümer, agy, s.2, 3 numaralı dipnot.

(12) Abbaslı, agy, s. 328-329.

Sümer'den oldukça farklı sonuçlara varmaktadır:[12] **"Safvetü's-safâ'nın[13] başlarında Şeyh Safî'nin atalarından söz edilirken, Kızılbörk (Zerrîn-Külâh) Firuz'la Sencer vilayeti tarafından Azerbaycan'a göç etmiş "Şeyh-i Erbâbü'tarik İbrahim Edhem evladından bir hükümdar "arasındaki yakın ilgiye değinilir. Sözde, Muğan ve Aran ele geçirildikten sonra Erdebil vilayetinin yönetimi Kızıl Börk Fîruz'a bırakılır... Büyük ihtimalle Safvetu's-safâ'da atalarının Sencan tarafından geldiği rivayet edilen Şeyh Zahit ile daha da sıkı yakınlığını belirtmek için, Şeyh Safî'nin ulu atalarından olan Fîruzşah Zerrin Külâh'ın adı, "El-Kürdî El-Secanî" olarak yazılmıştır... Burada şu karışık durumu da belirtmek gerekir ki, A. Kesrevi'nin dayandığı Safvetu'safa'daki El-Sencanî adı da onun izah ettiği gibi El-Sencarî'nin, daha doğrusu Diyarbakır vilayetinden olan Sencar'ın yanlış ve değiştirilmiş bir şekli değildir. Açıkça görülür ki, A. Kesrevî'nin dayandığı Safvetu's-safa'nın El-Sencarî sözünü El-Sencar olarak düzeltmeye kalkışması, Safevilerin atalarını Kürdistan taraflarından gelme sayması tamamıyle yanlıştır ve araştırıcıları şaşırtacak bir tahrifattan başka bir şey değildir... Böylece Safeviler neslinin, Şah İsmail'in atalarının gerçek yaşamından, siyasî ve fikrî etkilerle meydana getirilen sunî perdeler kaldırıldıktan sonra açıkça anlaşılır ki, bunlar uzun yıllar Erdebil ve yakın kentlerinde yaşamış köklü Azerbaycanlılardır. Asıl A-**

---

(13) Safvetü's-Safa, Safevîlerin soyu konusundaki en önemli kaynaklardandır. Abbaslı tarafından incelenen en eski nüshası, 1357 tarihlidir. Daha sonraki nüshalarında bazı değişiklikler yapılmıştır. Safevîlerin soyu konusunda bir diğer önemli kaynak da "Silsiletü'n-neseb-i Safeviyye'dir.

zeri-Türk ailelerinden biridir."

Sunduğumuz alıntılardan da anlaşılacağı üzere, Şeyh Safî, Zerrin-Külah Firuz Şah'ın soyundan gelmektedir. Firuz Şah'tan, Şeyh Safî'ye uzanan soy zinciri[14] ise şu şekildedir: Firuz Şah'ın oğlu Avaz-ül-Havvas; onun oğlu Muhammed; onun oğlu Salahaddin; onun oğlu Kutbeddin Ebubekir;[15] onun oğlu Emineddin; Emineddin'in oğlu da Şeyh Safîdir. Görüldüğü gibi Şeyh Safî'nin ataları ile ilgili çelişkili veya karanlıkta kalmış bir nokta bulunmamaktır. Araştırıcıların tartıştığı daha çok, Şeyh Safî ve atalarının ırkı ve mezhebi olmaktadır. Şimdi de bu meseleler üzerinde sırasıyla duralım.

Daha önce de belirttiğimiz gibi A. Kesrevî, Firuz Şah'ın, Sencar[16] tarafından geldiği iddiasıyla onun Kürd olduğuna hükmetmiştir. Bu görüş çeşitli uzmanlarca da benimsenmiştir.[17] Doğal olarak, bu çabalar, Safevîlerin soyunu Farslaştırmak olarak da görülmektedir. Özellikle İran'lı tarihçilerin, Şeyh Safî ve soyunu Fars kökenli göstermek için yoğun bir gayret sarfettikleri göze çarpmaktadır. Abbaslı, bu noktaya dikkat çekmekte ve bu iddiaların geçersizliğini kanıtlamaya büyük önem vermektedir. Abbaslı, Safevîlerin soyunun Arablaştırılması ve Farslaştırılması çabalarına şiddetle karşı çıkar ve bizce

---

(14) Bu soy zinciri için bakınız : Müneccimbaşı, agy, s. 179; Şapolyo; agy, s. 350; Hinz, agy, s.6, dipnot2; Menakıb-ı Seyyid Safî (Mehmet Yaman'ın özel kitaplığında bulunan 1164 H. tarihli yazma nüsha). Not: Franz Babinger tarafından hazırlanan İslâm Ansiklopedisi'ndeki SAFİYÜDDÎN maddesinde Şeyh SAFÎ'nin babası olarak Hacı Kemaleddin Arabşah verilmektedir.

(15) Birçok eserde bulunan soy zincirlerinde Ebubekir adı bulunmamakta, lakap Kutbeddin yer almaktadır. Bu durumun nedenlerine daha ileride değinilecektir.

(16) Sencar, XI. XIII. yy.'da, Kürt topluluklarından bir kısmının da yaşadığı Diyarbakır mahallelerinden biri idi. Abbaslı, agy, s. 326, 131 numaralı dipnot.

(17) Sümer'in yanısıra, İranlı araştırmacılar N. Felsefi ve Rahimzade Safevî de, A. Kesrevî'nin Şeyh Safî'nin soyunun Kürt olduğu iddiasını kabul ederler.

bu iddiaların tamamiyle aksini kanıtlamayı da başarmıştır. Ona göre A. Kesrevî, Safevî soyu ile ilgili Safvetü's-safâ yapıtının eski yazmalarında yer alan "El Kürdî el-Secânî" deyişini yorumlamakta yanılmıştır. Kesrevî, "Secanî"yi, "Sencarî" yani Sincar'lı diye yorumlamıştır. Oysa o "Sencanî", yani Azerbaycan'ın Sencan bölgesindendir. Abbaslı, Safvetü's-safâ'nın en eski tarihli yazmasına dayanarak, Şeyh Safî'nin Azerî Türkü olduğunu kanıtlar. Gerçekten de Şeyh Safî'den bu yazmalarda Türk Piri ve Türk genci diye söz edilir. Abbaslı, Kesrevî'nin bu verileri görmezlikten geldiğini ifade eder. Ayrıca, Şeyh Safî'nin hayatına dair Garibî ve Begaî tezkirelerinde onun Türkçe "Kara Mecmua" adlı felsefi bir eseri olduğu, bu eserin el yazmasının Safevî hükümdarlarının hazinesinde saklandığından sözedilir.[18] Netice itibarıyla, tarihsel veriler Şeyh Safînin soyunun İran veya Arap menşeli gösterilme çabalarını boşa çıkarıcı yöndedir. XV. - XVIII. yüzyılların birçok kaynaklarında bile Şeyh Safî'nin 1272 yıllarında aslen Fars olan birçok çağdaşlarının da ona, ey Türk Piri, diye hitap ettikleri görülmektedir.[19]

---

(18) *Mirza Muhammed Ali Terbiyet'in Dânişmendân-ı Âzerbaycan'ından (H.1316 / M.1935) nakleden : Abbaslı, agy, s. 319.*

(19) *Ayrıca V. V. Barthold'da, Şeyh Safî'nin kesinlikle Fars kökenli olmadığını, Türk olduğunu ifade etmektedir. Abbaslı, agy, s.304-305, ayrıca, s. 329.*

II- ŞEYH SAFÎ'NİN YAŞAMI

Şeyh Safî'nin ataları ile ilgili bilgileri sunduktan sonra, şimdi de onun yaşamı ile ilgili bilgiler sunalım. Şeyh Safî H. 650 (1252 M.)'de Erdebil'de doğdu.

F. Babinger'in verdiği bilgilere göre; Şeyh Safî ailesinin yedi çocuğundan beşincisi idi. Altı yaşında iken babası öldü. O, ciddi ve arkadaşsız bir çocuk olarak tasvir edilir. Gençliğinin ilk devirlerinden itibaren dine karşı ilgi gösteriyordu. Erdebil uleması arasında kendi eğilimine uygun bir mürşid bulamadığı için, doğduğu şehirde (Erdebil'de) eksikliğini duyduğu kimseyi Şiraz'da aramağa karar verdi. Şiraz'a ulaştığında, derslerini izlemeyi arzuladığı Şeyh Necib el-Din Buzguş daha önce ölmüş (H.678=M.1279) idi. Orada Şeyh Rükneddin Beyzavî ve Amr Abdullah gibi, dindar ve zahid dervişlere katıldı. Amr Abdullah, kendisine Hazar denizi civarında oturduğu söylenen Şeyh Zahid'i tavsiye etti. Şeyh Safî bu

---

(20) İslam Ansiklopedisinin Franz Babinger tarafından hazırlanan "Safiyüddin" maddesi. İ. A. cilt:10 s.64-65.

şeyhi aramakla 4 yıl geçirdi, sonunda onu Gilan'da buldu. Şeyh Zâhid onu iyi karşıladı ve o da 25 yıl yani Şeyh Zâhid ölünceye kadar yanında kaldı. Şeyh Safî, Şeyh Zâhid-i Geylanî'nin eliyle "hırka" giydikten sonra yirmi beş yıl onun yanında riyazet aşamalarından geçerek, tasavvuf ve irfan yollarını öğrenmeye çalışmıştır.[21] Kısa bir süre içinde tasavvuf konularındaki bilgisiyle ün kazanmış, dört bir taraftan bölgeye insanlar akın etmeye başlamışlardır. Müneccimbaşı'nın yazdıklarına göre **"...Zahid Geylanî, 700 H. senelerinde ölünce postunu Safiyeddin'e vasiyet etti. Safî de irşad mevkiine geçerek keramet ve harikalarıyla şöhret kazandı; ahalinin çoğu ve Cengiz hükümdarlarıyla emirleri kendisine kemal üzere itikat ettiler ve çok kere zulmün önlenmesine engel oldu"**[22] Şeyh Zâhid-î Geylanî'nin ölümü üzerine onun postuna oturan Şeyh Safî, Şeyh Zâhid-ı Geylanî'nin kızı Bibi Fatma ile evlenmiştir. Safvetü's-safa'nın yüzlerce hikaye ve menkıbevi rivayetlerinde, Şeyh Safî'nin Azerbaycan ve Küçük Asya'dan başlayarak, bugünkü Suriye, Hicaz, Basra'ya yayılmış göçebe ve yerleşik Türk topluluklarına mensup müritlerine önderlik ettiği tasvir edilir. Hatta, Şeyh Safî vaktinin çoğunu ziyaretine gelen müritlerin arasında ve onlarla söyleşerek geçirirdi. Çevresinde o kadar tanınmış ve etkilidir ki, Moğol hanı Olcaytu, başkenti Sultaniyeyi kurduktan (1320 yıllarında)

(21) Bu konuda W. Hinz şu bilgileri veriyor: "Safî'nin senelerce araştırmadan sonra 1276 (yahut 1277) yılı kışında Hazar Denizi güney kıyılarında Geylan'da zaviyesinde ziyaret ettiği üstadı Şeyh Zâhid-i Geylâni, müteakip gelişme seyrinde pek kat'i tesiri olmuştur. Bu buluşma esnasında Safî yirmi beş, Şeyh Zâhid 60 yaşında idi." Hinz, agy, s.6; Yine, Şah İsmail döneminin çok önemli kaynaklarından olan ve şimdilik yazarı belli olmayan, "Cihan Ârây-i Şah İsmail Safevî"de, Şeyh Safî'nin kendi ruhani rehber ve öğretmeni Şeyh Zâhid Gilani ile ilk görüştüğünde (tahminen 1277'de) onun Erdebil'den, Gilan'a gelmiş bir Türk genci olarak tanındığı tekrar tekrar kaydedilmiştir. Abbaslı, agy, s. 317.

(22) Müneccimbaşı, agy, s. 180.

sonra Devletin en ileri gelen okumuşlarını ve din adamlarını huzuruna çağırmış, Olcaytu, Safî'nin gelmediğini anlayınca bir adam gönderip çağırttı ise de, Şeyh Safî ihtiyarlığını öne sürerek bu daveti reddetmiştir. Şeyh Safî'nin zamanla ünlü ve saygın bir şahsiyet olduğu Moğol İlhanlıların veziri ve tarihçisi Reşidüddin'in mektuplarında[23] da görülmektedir. Şeyh Safî, İlhanlı veziri Reşidüddin ile yakın ilişkiler kurmuş ve Reşiddüdin tarafından saygı, sevgi gösterilmiş, korunmuştur. Kendisini Şeyh Safî'nin müritlerinden sayan vezir Reşidüddin, Peygamberin doğum gününde, her yıl tekkeye şarap, yağ, hayvan, şeker, bal ve bu gibi armağanlar yollamakta olduğunu bir yazısında anlatmaktadır. Reşidüddin, Erdebil Valisi (veya Hakimi) oğlu Mir Ahmed'e yolladığı bir mektupta Şeyh Safî'ye son derece hürmet göstermesini ve sağlığı ile yakından ilgilenmesini de istemektedir.[24] Zamanla, Şeyh Safî'nin çevresinde toplananlar, ona bağlananlar çoğaldı. Müneccimbaşı bu konuda şunları anlatıyor:[25] **"...Müritleri o kadar çoğaldı ki bir gün Emir Çoban ve Sultan Ebu Said dahi kendisine inâbet[26] ve itikat üzere idiler."** Çeşitli kaynaklarda anlatılan bir diğer olay da şöyledir : **Şeyh Safî'nin halk üzerindeki etkisi Moğol hükümdarı Emir Çoban'ın ilgisini çekmiş ve Şeyh Safî'yi dergahında ziyaret etmiştir. Şeyh Safî, Emir Çoban'ın kendisine yaptığı bu ziyareti fırsat bilerek, Moğolların halk üzerindeki baskılarını ona anlatmış ve bunun üzerine de baskılara son verilmiş, halk huzura**

---

(23) İlhanlı veziri Reşidüddin'in (1247-1317) Şeyh Safîye ve 13.yy'ın başlarında Erdebil Hâkimi oğlu Mir Ahmed'e yazdığı bu mektuplar bize oldukça yararlı bilgiler vermektedir. Hinz, agy, s.6; Abbaslı, agy, s. 300.

(24) Hinz, agy, s. 6.

(25) Müneccimbaşı, agy, s. 180.

(26) İnâbet : Bir mürşide başvurarak tarikata girmek anlamına gelmektedir.

(27) Safevîlerin daha sonraları, kisa zamanda güçlenmesinin nedenlerini, buralarda aramak yerinde olur, sanıyorum.

kavuşmuştur. Böylece de, Şeyh Safî, halkı Moğol zulmünden kurtararak, halk arasında kendisine karşı derin bir saygı, sevgi ve bağlılık duyulmasını sağladı.[27] Şeyh Safî'nin ömrünün son yıllarında yandaşları pekçok artmış; aylarca, hatta yıllarca süren yolculuklara katlanan ziyaretçiler Şeyh Safî'nin Erdebil Tekkesine adeta akın etmişlerdir.[28] Venedikli tarihçi Marin Sanudo da Erdebil dervişleri hakkında, Diari (Günlükler) adlı eserinde bilgi vermektedir. Erdebil dervişlerinin, büyük ve güzel bir tekkede yattıklarını, daima ibadet ve kanaat içinde yaşadıklarını, yalnız İran'da değil, bütün Türkiye, Suriye ve Berberistan'da da büyük saygı gördüklerini anlatmaktadır.

Netice itibariyle, Şeyh Safî, kurduğu merkeze, bilgisi ve çalışmalarıyla çevresindekileri gönülden bağlamış, büyük etkinliğe ve üne kavuşmuş 1335 (735h) yılında vefat etmiştir. Oğlu Şeyh Sadreddin Musa, onun Erdebil'de defnedildiği dergâhın avlusunun üzerine, on yılda tamamlanan, mükemmel bir sanat eseri olan bir türbe yaptırmıştır.[29]

---

(28) Hinz'in Silsiletü'n-neseb-i Safeviyye'den naklettiğine göre : "Erdebil'de bazı kabiliyetli müritler iaşe ve infak (ihtiyaçları karşılama, geçindirme, besleme) işleriyle de görevlendirilmişlerdir. Mesela, Şeyh Safî zamanında İsfahanlı Cemaleddin adında bir seyit, fakirlere yiyecek hazırlamağa memur edilmişti. Bu iş için günde 1000 koyun gerekmişti. Safevîler hükümete geçtikten sonra da fakirlere yiyecek verilmesi Erdebil tekkesinin ana görevini oluşturmuştur." Hinz, agy, s. 11.

(29) Hinz, agy, s.12; Gölpınarlı agy, s.173.

III- SAFEVÎLERİN SEYYİDLİK İDDİASININ KÖKENLERİ

Burada öncelikle Safevîlerin neden bu iddiada bulunduklarının kökenleri üzerinde durmak gerekir. Daha sonra sunacağımız bilgilerle geçersizliği aşikâr olan bu iddia, bizzat o dönemin sosyal ve siyasal yapısının doğal bir sonucu olmaktadır. Bu durumu açıkça sergilemek için tüm ortaçağ boyunca "soy" kavramının ne kadar önemli olduğuna değinmek gerekmektedir. Ortaçağ ve eskiçağ'da da "soy" son derece önemlidir. Topluluklar soylarıyla övünür ve bu durumu başka topluluklara üstünlüklerini kanıtlamak için kullanırlardı. Yunanlılar, yalnız kendileri için değil, hatta tanrıları için bile nesepnameler düzenlemişlerdi. Eski Yunan'da asilzadelerden her birinin soyu tanrılardan birine ulaşırdı. Yahudiler ise, soylarını peygamberlere ulaştırarak kendilerini başkalarından üstün tutmaya çalışırlardı. Tarihçi[30] C. Zeydan, Tarihü't-Temeddüni'l-İslâmî (İslam Medeniyeti Tarihi) adlı ya-

---

(30) Corci Zeydan (1861-1914), bir Arap Tarihçisidir.

pıtında **"Araplarda da, bir topluluk başka bir topluluğa kendini üstün kılabilmek için nesepnameye, nesepnamenin dikkatle korunmasına büyük önem verirlerdi. Araplar soy konusunu o kadar abartırlardı ki, ayrı ayrı ülkelerin de adını kendi ana-babalarının adlarıyla bağlarlardı."**[31] Eski Çin ve Japonya'da da hükümdarların soyu aşırı derecede kutsallaştırılmış, hanedan Tanrı'nın oğlu sayılmış ve ülke yönetiminde belli hanedanlar söz sahibi olmuşlardır. Örneğin, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın soyu da yetmişinci kuşak olarak Adem Peygamber'e kadar çıkarılmıştır. Eski Türklerde de "soy"a, çok önem verilirdi. Hakanlık çoğunlukla babadan oğula geçer, ordu komutanlıkları sadece han veya hakan ailesi mensuplarına aitti. Hakan, kutsal görülürdü, çünkü ona idare etme yetkisinin Tanrı tarafından verildiğine inanılırdı. Hatta, Oğuzlar'ın nesepnamelerinde, onların soyunun Nuh'tan başlatıldığı çeşitli Ortaçağ kaynaklarında yer almaktadır.

Tüm bu örnekler dikkate alındığında, Safevîler'in soy'larının neden seyyid olduğunun iddia edildiği daha iyi anlaşılmaktadır. Yine bu konuda R. Nur şunları söylüyor : **"Safevî tarikatını kuran büyük babasının soyca İmam Musa Kâzım'a nisbeti ve bu suretle Arap olması lazım ise de bu uydurmadır. Çünkü o vakit bütün Müslüman ülkelerinde, özellikle İran'da iktidarı ele almak ya da sivrilmek isteyenin mutlaka kendisini**

---

(31) Özellikle Cahiliye Dönemi Arapları'nın bu adeti, Kur'ân-ı Kerîm'de ve Hz. Muhammedin hadislerinde tasvip edilmemiştir. Hz. Muhammed "Müslümanlıkta ne şunun,bunun soyundangelmekle övünmek, yerinmek vardır; ne şu, yahut bu boydan-soydan olmakla övünmek, yerinmek." ifâdesini kullanmıştır. Ancak tarihe bakıldığında Müslümanlarca bu öğüdün tutulduğunu söylemek zordur.

(32) Rıza Nur; Türk Tarihi, cilt:5, İst, 1924, s. 114

ya evlâd-ı Resule ya da bir padişah soyuna mensup göstermesi, bu yolda şecereler uydurması adet ve zaruri idi."(32) Görüldüğü gibi Safevîlerin hüküm sürdüğü dönemde "soy", egemenliğin elde edilmesi, sürdürülmesi ve sağlamlaştırılması bakımlarından çok önemlidir.(33) Sözü edilen bu dönemde, daha önce de örneklerini verdiğimiz gibi, iktidar sahipleri için soy kütükleri (veya nesepnameler) meşruluk kaynaklarıdır. Yine, Abbaslı'nın da haklı olarak dile getirdiği gibi, zamanlarının, toplumsal ve siyasal yaşamında büyük rol oynamaya çalışan, çok güçlü bir egemenlik kurmak amacıyla yüzyıllar boyu çarpışan Safevîler, soy sop konusundaki ortaçağın inanç ve ahlakına kayıtsız kalamazlardı. Abbaslı'ya göre kendi soyunu imamlara ve Hz. Muhammed'e bağlamakta Safevîlerin birkaç amacı vardı: 1- Siyasal rakiplerine egemen olmak ve soy bakımından üstünlük sağlamak, 2- Asil-nesep (veya Asil bir soydan gelmek) konusundaki tartışmalara ve kışkırtıcı sataşmalara son vermek, 3- Bu soy üstünlüğünü her alanda yararlar sağlayabilecek şekilde kullanmak.(34)

---

(33) Bu konuda Hinz de şunları söylemektedir: "Safevîlerin gerçekten Ali nesline mensup olmalarına İranlılar'ın inanmalarının ehemmiyetini, İran'ın başka itikattaki (sünniler) düşmanları, batıda Osmanlılar'a ve doğuda Özbekler'e karşı mücadelelerinde bu sülaleye bir kuvvet vermesinde aramalıdır." Hinz, agy, s. 5.

(34) Abbaslı, siyasal çıkarları nedeniyle, Safevîlerin, kendilerini çeşitli uluslardan olan Şeyh ve İmamlara mensup göstermelerinin, onların kimi Arapça, kimi Farsça konuşan zümrelere bağlanmasına neden olduğunu da belirtir. Abbaslı, agy. s. 309.

IV- SAFEVÎLERİN SEYYİDLİK İDDİASI

Safevilerin seyyidlik iddiasının tarihsel nedenleri ve umdukları yararlar üzerinde de durduktan sonra, bu iddianın nasıl ortaya konulduğu ve bu iddianın dayanaksızlığı üzerinde duracağız. Safeviler ile ilgili kaynak kitaplar sayılan Silsiletün-Neseb'is-Safaviyye'yi ve Safvetü's-safa'nın çeşitli nüshalarını inceleyen Gölpınarlı, Şeyh Safî'nin soyunun İmam Musâ'l Kâzım'a dayandığına dair çeşitli soy zincirlerine rastlıyor.[35] Ancak bu soy zincirleri birbirleriyle çelişmekte, örneğin bu nüshaların birinde Şeyh Safî, on yedi kişiyle,[36] bir diğer nüshada ise on dokuz kişiyle[37] İmam Musâ'l Kâzım'a ulaştırılmaktadır. Gölpınarlı, incelediği nüshalardan birinde ise soy zinciri bulunmadığını ifade ediyor.[38] Soy zincirlerindeki bu tutarsızlıkları da dikkate alan Gölpınarlı daha sonra şu sonuca varır: **"Soyundan gelenlerin, sonradan siyasi kudrete sahip olunca mezheplerini izhar ettiklerine bakılırsa, belki Safiyüddin, takıyyeye, yani mezhebini gizlemeye lüzum görmüştü; yahut soyundan gelenler, Şia mezhebine uyan boyların**

(35) *Gölpınarlı, agy, s. 172-173.*

(36) *Ayasofya Kütüphanesinde 2123 No'da kayıtlı 1509 tarihli Safvetü's-safa. Gölpınarlı, agy, s. 172.*

(37) *İstanbul Belediye Kütüphanesinde Muallim Cevdet Kitapları No:1, 1358 tarihli Safvetü's-safa. Gölpınarlı, agy, s. 172.*

(38) *Ayasofya Kütüphanesinde 3099 No'da kayıtlı 1490-1491 tarihli Silsiletün-Neseb'is-Safaviyye. Gölpınarlı, agy, s. 172.*

yardımlarını elde etmek için atalarını Seyyid ve Şiî göstermişler, onlara dayanmışlardı."[39] Burada Gölpınarlı'nın ikinci iddiası daha mantıklıdır. Kaynaklarda da bu iddiayı destekleyici kanıtlar bulmak mümkündür. Bizce yine bu konuda da en tutarlı ve bilimsel açıklamalar Abbaslı tarafından ortaya konmuştur. Açıklamalarını, Safvetü's-safa'nın en eski (1357 tarihli) nüshasına dayandıran Abbaslı, **"Zaten Safvetü's-safa'nın çok mükemmel olan bu ilk müellif nüshasında da Birinci Bab'ın "Şeyh Safî'nin soyunun anlatılması" başlığıyle verilmiş birinci faslının başlangıcı ile, eserin 680 sayfaya yakın esas bab ve fasılları arasında, Safevîlerin nesebnamesiyle ilgili olarak açık çelişkiler vardır. Bu faslın başında verilmiş olan nesebnamede ve bundan sonra anlatılan inandırıcı olmaktan uzak, safça söylenmiş hikayelerde Safevî soyunun kökünü Şîa imamlarına ve Hz. Muhammed soyuna bağlama çabaları açıkça görülmektedir. Ancak sonraları demek oluyor ki, eserin bütün babları ve fasıllarında bu eğilim büsbütün red ve inkâr edilmiş, Şeyh Safî'nin değil imamlar ve Hz. Muhammed soyu ile, hatta Şialık'la da ilişkili olmadığı, İslâmiyetin tarikat akımları ve mücadelelerine bir hoşgörüyle baktığı, bu tür çekişmeleri ve aşırı dini görüşleri hoş karşılamadığı anlatılmıştır."**[40] diyerek durumu açıklıyor ve devam ediyor. **"İhtimal ki, 1357 yılında tamamlanmış olan Safvetü's-safa'nın müellif nüshasının başlangıcına çok sonraları, belki de Şah Kasım Envar'ın,**[41] **Gilan ve**

---

(39) Gölpınarlı, agy, s. 173. Gölpınarlı'nın, Şeyh Safînin takıyye'ye lüzum gördüğü iddiası tamamen dayanaksız bir iddiadır. Çünkü bu yönde bir kanıt bulunmamaktadır.

(40) Abbaslı, agy, s. 289.

(41) Şah Kasım-ı Envâr, Şeyh Safî'nin oğlu Sadreddin Musa'nın halifelerindendi ve aynı zamanda yetenekli bir şairdi.

Horasan taraflarına gönderildiği, takriben 1375-1376 yıllarında, birçok sayfaları yeniden yazılarak değiştirilmiş ve ilaveler yapılmıştır. Hele Safvetü's-safa'nın sayfalarını inceledikçe, oldukça büyük uygunsuzlukların ortaya çıkması da gösterir ki, nesebname şeceresi ve üç hikaye çok sonraları ilave edilmeseydi, onlar eserin bütünlüğü, umumi ruhuyle uyuşturulur, böyle apaçık bir aykırılık teşkil etmezdi."[42] Görüldüğü gibi Abbaslı, Safvetü's-safa'nın, Şeyh Safî'nin soyundan gelenlerce nasıl değiştirildiğini, elindeki en eski nüshaya ve nüshalararası tutarsızlıklara dayanarak kanıtlamaktadır. Özellikle Şah İsmail'in egemenliği yıllarında, bazı rivayet ve motiflerde değişiklikler yapılmıştır. A. Kesrevî de, Şah Tahmasb'ın kendi egemenliği yıllarına dek Safvetü's-safa'da yapılmış birçok üstü örtülü düzeltmelerle yetinmeyip onda daha esaslı düzeltme ve temizleme işlerini Mir Ebu'l-feth adlı bir katibe yaptırdığını dile getirmektedir.[43]

Netice itibariyle, Şeyh Safî'nin soyunun, İmam Musâ'l Kâzım'a ulaştığı iddiası yukarda sunduğumuz tarihsel verilerle çelişmekte ve bilimsel geçerliliği bulunmamaktadır. Kaldı ki bu sonuç, Şeyh Safî'nin, din bilimleri ve tasavvuf konularında, zamanının en derin alimlerinden biri oluşuyla çelişen bir durum da değildir. Bizce en akla uygun sonuç, Şeyh Safî'nin soyunun İmam'lara dayandığı iddiasının, Şeyh Safî'nin ardıllarınca, siyasi amaçlarla ortaya atıldığıdır. Bazı kaynaklara göre, Safevîler önceleri, Şeyh Sadreddin Musa'ya mensub oldukları için "Musevî", Şeyh Hoca Ali'den sonra ona nisbetle "Alevî" adını kullanmışlar; seyyidlik iddiasında

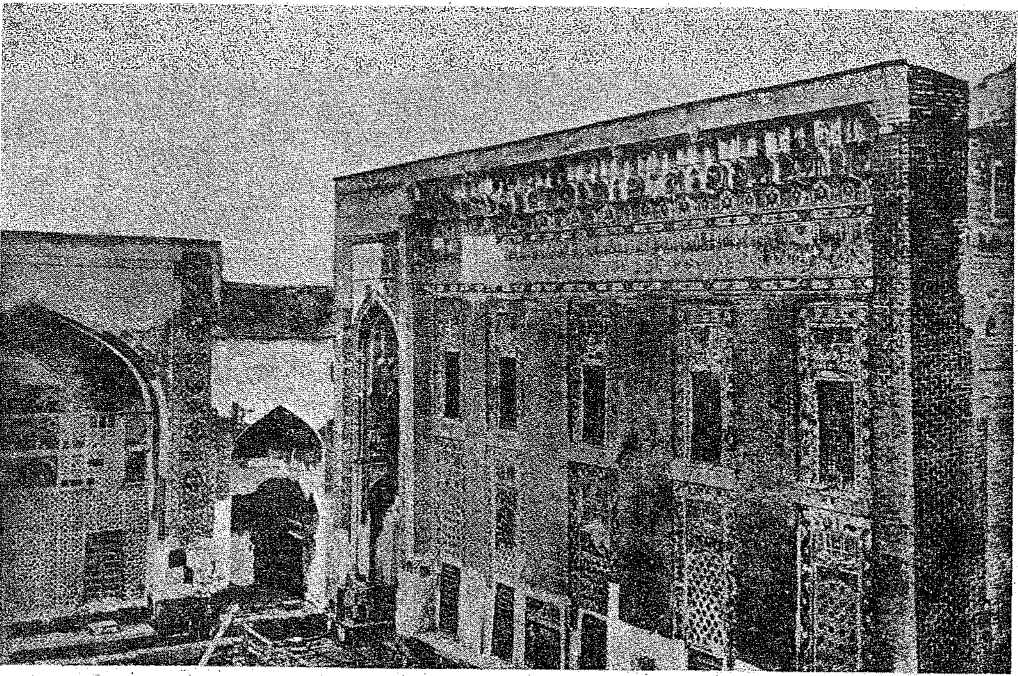
(42) Abbaslı, agy, s. 296.
(43) Abbaslı, agy, s. 304.

ulunmamışlardı. Hatta Şah İsmail dahi önceleri ismini, "İbnü Haydari'l-Hüseynî" olarak zikretmiş, fakat sonraları. Hz. Ali soyundan geldiğini iddia etmiştir. Bunu, Şah İsmail'in, diğer devlet hükümdarlarına yazdığı mektuplarda da görmek mümkündür. Şah İsmail'in bizzat Oniki İmam soyundan olduğu iddia ve propagandası şîî çevrelerde ve özellikle Kızılbaş Türkmenler arasında Safevî Hükümdarına pek büyük bir hürmet ve bağlılık yaratmıştır.[44] Sanırım bu açıklamalarımız, Safevîlerin seyyidlik iddiası ve bunun kökenleri hakkında yeterli olmuştur.[44a]

---

(44) Safevilerin Anadolu'da nasıl etkinlik sağladığı ve Osmanlı İmparatorluğunu sarsacak bir boyuta ulaşması konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz: Bekir Kütükoğlu, Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri, İ.Ü. Ed. Fak. Yay., İst. 1962; Hüseyin Mircaferi, Şiilik ve Safevi Şiiliği, İ.Ü. Ed. Fak. Yay. İst, 1972.

(44.a) Osmanlı ailesi de, Safeviler gibi birtakım soykütükleri düzenlemek suretiyle hakimiyetlerini meşrulaştırmaya çalışmışlardır. "Osmanlı ailesinin, diğer Türkmen beyleri üzerinde hakimiyet iddiaları XIV. ve XV asırlarda mühim bir siyasi konu olarak kalacak, Osmanlı tarihçileri bu maksatla hanedan için birtakım seçereler tertip edeceklerdir." Halil İnalcık, İ.A. Osmanlılar md. c. 12/2 s.290.

Erdebil mabedindeki büyük avlunun görünüşü

(Soldaki eski Şeyh Safî camisi, sağdaki XVI. yüzyıldan kalma ikinci caminin dış duvarıdır)

F. Sarre, *Ardabil*, levha V

V- ŞEYH SAFÎ'NİN MEZHEBİ

Şeyh Safî'ye yönelik tartışma konularından biri de, onun mezhebinin ne olduğuna yöneliktir. Bir önceki bölümde de söz ettiğimiz gibi, Şeyh Safî'nin soyundan gelenler onu Şîa yanlısı olarak göstermişler, onun seyyid olduğunu desteklemek için de bir nesebname ve üç hikaye tanzim etmişlerdir. İmamlar soyundan geldikleri iddiasında buluna Safevîler, doğal olarak Şeyh Safî ile ilgili seyyidlik iddiasını destekleyici bir takım kanıtlara da ihtiyaç duymuşlardır. Bu destekleyici kanıtlar, Safevîlerin soyuna yönelik en önemli kaynaklar sayılan Silsiletü'n-neseb-i Safevîyye ve Safvetü's-safa'nın nüshalarında yapılan düzeltme, temizleme ve ekleme işlemleriyle gerçekleştirilmiştir. Bunlardan, nesebname ve Şeyh Safî'nin seyyidliğini teyid edici üç hikayenin nasıl sonradan eklendiğini Abbaslı'ya dayanarak bilgilerinize sunmuştuk. Şimdi iki örnek daha sunmak istiyoruz: 1- XV. ve XVI. yüzyıllardan önceki Safvetü's-safa'nın nüshalarında varolan Ebubekir ve Ömer adları, sonraki nüshalardan çıkarılmıştır. Bunun nedeni sözü edilen yüzyıllarda, Şiî çevrelerde ve Türkmen Kızılbaşlar arasında bu adlara yoğun bir tahammülsüzlüğün varolmasıdır. Safevî hükümdarları bu durumu çok iyi bildiklerinden Ebubekir, Ömer ve Osman adlarını nüshalardan ayıklamışlardır. Oysa Şeyh Safi'nin müritleri ve

halifeleri arasında birçok bu adlara sahip kimseler bulunmaktaydı.[45] 2- Safvetü's-safa'nın en eski nüshasının bazı yerlerinde Hz. Muhammed'in eşi Ayşe hakkında, Şafiî, Hanefi, Hanbelî ve benzeri mezheplerde görülen kutlayıcı sözler de dikkati çeker. Ayşe'nin adı buralarda "Âişei Sıddîka ve Âişe (R.A.)" diye Hz. Muhammed'in kızı Fatıma ile beraber gelir. Onlardan "kıyamet gününün hatunları, ümmet şefaatçileri" diye sözedilir. Oysa, Şia itikadına bağlı kaynaklarda Ayşe'ye saygılı, onu kutlayıcı bir ifadeye rastlamak mümkün değildir. Dolayısıyla, Safvetü's-safa'nın en eski nüshasında yer alan Ayşe'yle ilgili kutlayıcı sözler de, sonraki nüshalardan çıkarılmıştır.[46] Bu örneklerle anlatılmak istenen şudur ki, Şeyh Safî ile, onun soyundan gelen Safevî hükümdarları arasında inanç ve düşünce bakımlarından büyük farklılıklar vardır.[47] Bu durum pek doğal karşılanmalıdır; çünkü Şeyh Safî'nin yanında eğitim gördüğü Şeyh Zâhid-i Gilanî, Horasânî tarikat ananesine bağlı bir sufi idi ve Safeviyye gibi Halvetiyye tarikatı da onun halkasına bağlıydı. Oysa Şah İsmail ve Şah Tahmasb vb. Safevî hükümdarlarının tarikat ehli olmaktan ziyade, bir devletin kurulması yönünde amaçları söz konusuydu. Demek oluyor ki, Şeyh Safî tarikat ehlinden, mezhepler üstü bir tavır sahibi iken, özellikle Şeyh Cüneyd sonrası Safevî hükümdarları tamamen şiilik davası üzere bir devlet kurmaya ve bu yönde propagandaya girişen kişilerdi. İşte bu sözü edilen nedenlerle, Şeyh Safî'nin de

(45) Şeyh Safi'nin dedesinin adı, Safvetü's-safa'nın en eski nüshasında Kutbeddin Ebubekir olarak geçer. Sonraki nüshalarda ise ad. Ebubekir atılmış, Kutbeddin ad yerine yazılmıştır. Abbaslı, agy, s. 297.

(46) Abbaslı, agy, s. 298.

(47) Bu düşüncemizi destekleyen, Abbaslı'nın şu bulgusu da dikkate değer: "Şeyh Safî'nin mezhebi alâkasına ayrılmış bu bölümde ve sonraları ciddi şekilde değişikliğe uğramış buradaki özellikle "biz imamlar mezhebinde değiliz", tarzında olan apaçık ifade Safvetü's-safa'nın sonraki dönemlerindeki bütün yazma nüshalarından silinip atılmıştır." Abbaslı, agy, s. 299.

kendileri gibi şiî yanlısı olduğunun kanıtlanması ve propagandasına girişilmişti. Oysa Şeyh Safî'nin sözü edilen bu yakıştırmalarla ilintili olmadığı tarihsel verilerle sabittir.

Bazı çevreler ise, onun Şafiî olduğunu iddia etmiş ve bunu kanıtlamaya çalışmışlardır ki bu yönde de pek tutarlı kanıtlar yoktur.[48] Bu yönde ileri sürülen tek kanıt ise H. Kazvinî'nin 1340'ta tamamladığı Nüzhet-ül-kulûb adlı eserinde Erdebil şehrinden söz ederken, **"...ekserisi Şafiî mezhebinden olup Şeyh Safiyyeddin Erdebilî'nin mürididirler..."** Oysa, Abbaslının da belirttiği gibi, **Doğunun çok önemli ve milyonları kapsayan, büyük bir kütle akımı sayılan Safeviyye'nin kurucusu ve önderi Şeyh Safî, eğer belirli bir tarikata bağlı ve sınırlı kalsaydı, Şiîlik ve Sünnîliğin çeşitli gruplarını ve böylece de tasavvufî ve arifâne akımlara bağlı olanları Darü'l-irşad[49] etrafında birleştiremezdi.**[50] Kaldı ki, Şeyh Safî'nin müritleri arasında Şafiîlerin yanında, Hanefîler, Şîalar ve Mevlevîler gibi geniş bir düşünce yelpazesine mensup kişiler vardır. Hatta, birçok Budist, Hıristiyan ve benzeri inanç sahiplerinin Safeviyye akımına bağlılığı, tasavvufi, arifâne ve felsefi meseleleri çözümlerken Şeyh Safî'nin yeri geldikçe Hz. Muhammed'e dayandığı gibi, Hz. İsa'ya da dayanması, zorunlu takıyye çerçevesini de aşarak serbest düşünceye yönelen birçok yargıları, onun din ve mezheplere taassupsuz olarak yaklaştığını açıkça ortaya koymaktadır.[51] Görünen o ki, Şeyh Safî yaşadığı dönem boyunca mezhepler üstü ve mezhepler dışı kal-

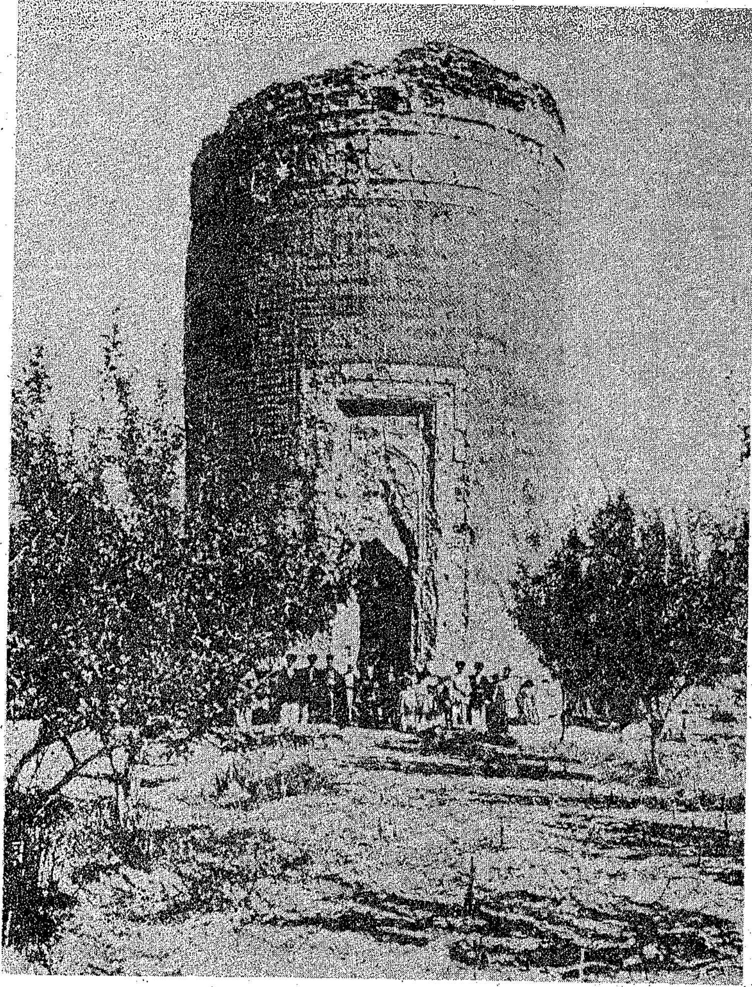
---

(48) Mircaferî, agy, s. 10; Abbaslı, agy. s. 302.

(49) Erdebil Tekkesi'nin bir "eğitim ocağı" olma işlevi vurgulanıyor. Dar'ül İrşaddan, Erdebil tekkesi kastedilmektedir.

(50) Abbaslı, agy, s. 290.

(51) Abbaslı, agy, s. 299-300.

Erdebil civarındaki Kiyav'da Şeyh Haydar türbesi

(XVI. yüzyıl başlangıcı)

J. de Morgan, *Mission Scientifique en Perse,* C. I, levha XLIV, S. 348

VI- ŞEYH SAFÎ BUYRUĞU HAKKINDA

Doğaldır ki, yüzyıllardır, yaşam mücadelesini sürdüren Alevî Düşüncesi'nin günümüze ulaşmasında bazı araçların önemli işlevleri olmuştur. Bu araçları, yazılı ve sözlü kaynaklar olarak nitelemek mümkündür. Anadolu Alevî düşüncesinin içinde bulunduğu toplumsal, siyasal ve ekonomik ortam nedeniyle, yazılı kaynaklar yönünden zenginleşmesine, ne yazık ki olanak tanınmamıştır. Zorba idareciler, Anadolu halkının inançlarını, dilini ve geleneklerini horlamakla kalmamış, hatta ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Alevî düşüncesinin yazılı kaynakları pek sınırlı olmasına rağmen, sözlü kaynakları çok zengindir. Alevî ozanları, dedeleri, sazlarıyla, arı Türkçeleriyle Anadolu'yu dağ taş dolaşarak, dünyanın en zengin ve en coşkulu edebî örneklerini vermişlerdir. Anadolu insanına, dayanma gücünü, Alevî Dedelerinin sözleri ve sazlarıyla çaldıkları deyişler vermiştir. Halen Pir Sultan Abdal'ın, Kul Himmet'in, Âşık Veysel'in sazlarından çıkan deyişler, radyolarda en beğenilen halk müziği örnekleridir. Bizim burada esas üzerinde duracağımız konu yazılı kaynaklardır. Alevî Düşüncesi'nin yazılı kaynaklarının neden sınırlı olduğunu belirtmiştik. İşte, Alevîliğin, yüzyıllar süren baskı ve karalamalara, kıyımlara karşı canlı bir şekilde korunmasında en önemli görev görenlerin başında, şimdi sözünü edeceğimiz, "A-

LEVÎ BUYRUKLARI" gelir.[56] Bugün her Alevî köyünde birer eski yazı nüshası bulunan bu buyrukların en bilineni ŞEYH SAFÎ BUYRUĞU'dur.[57] Bu buyruğun bir diğer adı da MENAKIBÜL ESRÂR BEHÇET-ÜL AHRÂR'dır.[58] Halk arasında BÜYÜK BUYRUK da denilmektedir.[59] Ne yazık ki bu temel eserin günümüze kadar Türkçe'ye kazandırılmamış oluşu, yeni neslin bu değerli yapıttan yararlanamaması sonucunu doğurmuştur. Tarafımızdan çevrilen Şeyh Safî Buyruğu, piyasada satılmakta olan bir düzineye yakın buyrukla karıştırılmamalıdır. Ne yazık ki bu buyrukların içerisinde yeterli bir tanıtım dahi bulunmamakta, bunları hazırlayanlar da, "BUYRUK"lar hakkında yeterli bilgiye sahip olamamışlardır.

Şu an için Şeyh Safî Buyruğu'nun kimin tarafından kaleme alındığını saptamak mümkün görünmemektedir. Buyruğun, Şah İsmail veya bir başkası tarafından yazıldığının iddia edilmesi de dolayısıyle yersizdir. Doğrusu, Şeyh Safî Buyruğu'nun, içerik yönünden son derece zengin olduğu ve Anadolu Alevîlerinin yüzyıllardır başvurduğu bir kaynak oluşudur. Buyruğun önemli bir bölümü Şeyh Safî ile oğlu Şeyh Sadreddin'in konuşmalarından ve onların tarikat edeblerini açıklayan sözlerinden oluşur. Şeyh Safî Buyruğunun içinde yer yer Alevî Edebiyatının en güzel örnekleri de bulunmaktadır. Biz sözü daha fazla uzatmadan, sizleri, "SIRLARIN MENKIBELERİ VE HÜRLERİN GÜZELLİĞİ" ile başbaşa bırakıyoruz.

---

(56) Alevî Buyruklarının en ünlüleri şunlardır: İmam-ı Câfer Buyruğu, Vîranî Baba Buyruğu ve Şeyh Safî Buyruğu (Büyük Buyruk).

(57) Gölpınarlı'ya göre bu buyruk Safevî Hükümdarı Şah İsmail'in oğlu Şah Tahmasb zamanında (1576'da) Bisatî adlı biri tarafından yazılmıştır. Gölpınarlı, agy, s. 178. Her ne hikmetse, Gölpınarlı Alevî Buyruklarından pek hoşlanmamıştır.

(58) Menakıb'ül-Esrâr Behçet'ül ahrâr'ın anlamı: Sırların Menkıbeleri ve Hürlerin Güzelliği.

(59) Alevî Buyruklarının ilk yayınlayıcısı Sefer Aytekin tarafından yayınlanacağı ifade edilmesine rağmen, bu eser yayınlanamamıştır. Ne mutlu ki, bu hizmeti sunmak bize nasip olmuştur.(M.Y.)

ŞEYH SAFÎ BUYRUĞU

(SEÇMELER)

ŞEYH SAFÎ BUYRUĞU

ONİKİ İMAM EFENDİLERİMİZİN ÖVGÜSÜ

(Hâzâ Kitâb-ı Hutbe-i Düvazdeh - İmam)

ESİRGEYEN, BAĞIŞLAYAN TANRI ADIYLA BAŞLARIM:

Hamd Allah'a, salât ve selâm Hazret-i Muhammed Mustafa'ya olsun.

Şurasını iyi bil ki, Ulu Tanrı "Ya Muhammed! İki cihanda benim dilediğim sensin. Seni, kendi varlığım için yarattım ve onsekiz bin âlemi senin için yarattım. Eğer sen olmasaydın, evet sen olmasaydın yerleri ve gökleri ve ikisi arasındaki varlıkları yaratmazdım." buyurur.

Şu halde, bu delil ile bizlere farz oldu ki, O'nu can-ü gönülden sevelim ve de O'nun soyunu (Ehl-i Beyti'ni) sevip muhabbet edelim. Çünkü Resûlullah efendimiz, evrenin var olmasının sebebidir.

Yine Ulu Tanrı buyurur ki:

"Ya Muhammed! Ululuğum ve celalim hakkı için her kim seni ve evlâdını sevip muhabbet eylerse, yerler ve gökler kadar günahı da olsa bağışlarım, rahmetimi ona esirgemem. Ve her kim ki seni ve evlâdını sevmezse, yerler ve gökler kadar ibâdet etmiş olsa da, onun yeri cehennemdir, sonsuza dek oradan çıkmaz."

Yine Hz. Resûl buyurur ki:

"Bir kimse gönlünü Resûl'ün evlâdından başkasına teslim eylese ya da bağlandığı kimsenin meşrebi Hz. Resûl'e çıkmasa, o kişinin şeyhi (önderi) şeytandır. "Bundan, Allah'a sığınırız.

HAK İLE HAK OLMAK

Server-i kâinat ve âlemlere rahmet olan HAZRET-İ MUHAMMED MUSTAFA (a.s.) vefâtlarına yakın buyurdular ki:

"Mü'minler ölmezler, sadece yokluk (fenâ) yurdundan ölümsüzlük (beka) yurduna taşınırlar. Bu, bir evden bir evden bir eve göçmeye benzer."

İşte o vakit Allah'ın Arslanı İmam Alî (k.v.) yi çağırıp dedi ki:

"Yâ Alî! Hakk'a yürüme vaktim gelmiştir. dünyadan âhirete göçüyorum ve sana birkaç vasiyet ediyorum. Gerektir ki kabul kılasın, iki cihanda aziz ve muhterem olasın. Çünkü TARÎKAT içinde gerekli şeylerdir ki Cebrâil bana Allah'dan vahiy getirmiştir:

İmdi, Şerîat peygamberlerin, Tarîkat evliyâ'nın (Erenlerin)dir. Mârifet, onların yoluna sâlik olup gitmektir. Hakîkat, vuslat makamıdır, Hak ile Hak olmaktır.

Yâ Alî, biz bu cevherleri sana yâdigâr olarak verelim, gerçek mü'min ve itikadı temiz olan kardeşlere inci-mercan'dır. Ne mercan ki, her biri bir cân'dır. Sımsıkı saklayıp, bu söz inci'sini can kulaklarına yerleştireler, peygamberlerin sırrını bilip duyalar, erenlerin erkânına uyalar. Mü'minlikte temiz inançlı olan muhibler, Mahşer gününde kıyâmet kopunca bizim sancağımızın altında bu-

lunup, şefâatımızdan mahrum kalmayalar, inşallah!

Yâ Alî, Hakk'a tâlib olup, Erenlere dost olan kimselere telkin edip, bu vasiyetleri söyleyesin. Güçleri yettiğince, Erenlerin EDEB ve ERKÂNI'ndan işiteler; bilip, öğrenip, erenlerin yolunu tutup gideler ve ona göre amel edeler. Ve de her kim bu vasiyetleri dinleyip, bununla amel ederse, Erenlerin yoluna giderse, EDEB'ini saklayıp, vasiyetini tutarsa, o benim dostumdur, ben ondan hoşnut olurum, yarın Hakk'ın cemâlini gösteririm. Ve her kim bu vasiyetleri işitip tutmazsa, Erenlerin EDEB'ini saklayıp, bununla amel etmezse, o benim düşmanımdır."

İşte o vakit bu vasiyet-nâme'yi, Mü'minlerin Emîri İmam Alî (k.v.) ye teslim eyledi ve nice nice türlü öğütler edip, bununla ilgili hadis-i şerîfler de buyurdu:

"Ben ilmin şehriyim, Alî o şehrin kapısıdır."

"Alî ile ben, ikimiz bir nurdan yaratıldık."

O Allâh'ın Arslanı Şâh-ı Merdan Alî, Hz. Peygamberin mübârek ağzından buyurduğu vasiyet ve öğütlerini kabul edip, yüzünü yere sürdü ve hepsini o'nun huzurunda yazdı, değerli ve ulu bir kitap eyledi. Her zaman okuyup, onunla amel ederdi.

Ondan İmam Hasan ve İmam Hüseyin ve İmam Zeynelâbidin hazretlerine erişti. Tâ ki bu vasiyetler, Peygamber soyundan Seyyid SAFİYÜDDİN'e geldi. O da okuyup onunla amel kıldı, "Bu şerefli ilim, gerçek ilim imiş." dedi. Kendisine mürid olup irâdet getiren tâliblerine telkin edip, bu vasiyet-nâme gereğince onları irşad ederdi. Bize de onlardan yadigâr kaldı. EREN-

LERİN MENÂKIBI budur, bilesiniz, tâlibleri eğitesiniz.

Şeyh Safî hazretleri buyurur ki:

"Eğer bir tâlib bu vasiyetleri dinlese, ne anlama geldiğini bilse, kendisi de uysa, erenlerin edebini yerine getirse, o tâlib Hak Taalâ hazretlerinin güvenliği içinde olup, dünya ve âhiret korkularından kurtulur, kıyâmet günü bizimle haşrolur. Ve eğer bir tâlib, bu vasiyetler okunurken kulak tutup dinlemese, mânasını anlamasa, gözü gönlü yabanda olsa, Erenlerin edebi'ni yerine getirmese, o tâlibden Allah bîzar olur, melekler bizar olur, Resûlullah bizar olur ve tüm peygamberler ve erenler bizar olur."

TÂLİB HAKKI NEDİR?

Bu sırada, Şeyh Sadreddin hazretleri orada bulunuyordu ki tarîkat içinde Seyyid Safî hazretlerinin oğludur. O, bu nutku işitince hemen ayağa kalkıp, Şeyh Safî'nin huzurunda yüzünü yere koyup niyaz etti ve sordu:

"Ey Seyyid! Tâlib hakkı nedir ve mürşid hakkı nedir? Kereminle bize açıkla, bilelim."

Seyyid Safî şöyle buyurdu:

"Tâlib hakkı şudur ki:

1. Edeb bekleye, 2. Avâmdan uzak dura, 3. Mahremini bile, 4. Tüm kötülüklerini terk ede, 5. Erenleri her yerde hazır bile, 6. Hakk'a ve halka yaramaz iş yapmaya, 7. Her nerede olursa olsun, Mürşidinin korkusunu çeke, yani: İster gizli, ister açık olsun, ben bu işi yaparsam, Mürşidim görür ve bilir diye o işi yapmaya. Çünkü erenler, tâlibinin gözüne ve gönlüne günde yetmiş kez bakar:

Gönül sarayını pâk et ki mihman-hâne-i Hak'dır.
Vakit olur ki tahtını görmekliğe sultân gelir

Demek ki saray silinmiş, süpürülmüş olursa, Sultân'ın hoşuna gider. Toprak o tâlibin başına ki, erenleri hâzır ve nâzır bilmeye ve gönül âyinesini silmeye.

Hangi tâlibin ki gönlü temiz değildir, ondan peygamberler ve erenler bîzar olur."

"Bir kişinin ikrârı sâf ve itikadı dürüst olmasa, o kişinin îmanı dürüst olmaz. Din dahi, imandandır ve îman iki türlüdür.

1. Tahkîkî îman.

2. Taklîdî îman.

Tahkîk şudur ki, tâlibin gönlü pâk ola. Taklîd de şudur ki, gönlü hile, kin, kıskançlık ve kuruntu ola.

Mürşid hakkı şudur ki:

Erenler menzilinde otura. Tâlibin gönlüne nazar ede. Levh-i Mahfûz'a ve levh-i insân'a bakıcı ola. Yani, huzuruna gelen her kişinin, velâyet nûru ile durumunu seze ve ona göre eğite. Ve gönlü pâk olmayan tâlibi yanında saklamaya."

Şeyh Sadreddin yine sordu:

"Ey Seyyid! Tâlibin gönlü nasıl olursa, pâk olur?"

Seyyid Safî buyurdu ki:

"Beynamaz'ın lokmasını yememek gerek. Tâlib olan kişi, halkın avâmı (câhil ve kendini bilmezi) ile oturup durmamalı, alım-verim etmemelidir. Yabancı (Ehl-i Beyt dostu olmayan)ların kadını ile evlenmeye ve yemeğini yemeye, kendi öz cevherini Mervanîlere harcamaya ve kendi lokmasını da onlara yedirmeye. Bir kişi münkir ve münafık ekmeği yese, kursağında iken ölürse, imansız ölür."

BEYNAMAZ KİMLERDİR?

Şeyh Sadreddin sordu:

"Ey Seyyid! Beynamaz kimlerdir?"

Seyyid Safî buyurdu ki:

"Beynamaz şunlardır ki; Hak sevgisini, peygamber mihrini ve erenlerin muhabbetini gönülden çıkara ve bunların yerine dünya tamahı, kin, kibir, kıskançlık ve kötü düşünceler doldura ve gönlünde büyüklük taslaya, Hakk'a baş eğmeye ve hak sözüne karşı gelip, baş indirmeye.

NAMAZ NEDİR?

Çünkü NAMAZ'dan kasdedilen, NİYÂZ'dır. Bu da, HAKK'a baş indirip, SECDE etmektir. Bir kişi secde'yi terk etse, Hak Taalâ'ya kulluk etmemiş olur, şeytan gibi lânetli olur. Bir köle, efendisine karşı gelip, buyruğunu tutmasa, âsî olur. Öyle olunca, efendisi onu kapısından kovar.

İmdi, tâlib olan kişi çalışıp, çabalayıp, gücü yettiğince göze-gönüle girmelidir. Çünkü, GÖNÜL HAKK'IN EVİ'DİR. Hem, ev sâhibi evinin dışında değildir. Bir kişi Hakk'ın evine girse, Hak ile birlikte olur."

SECDE NEDİR?

Şeyh Sadreddin sordu:

"Ey Seyyid! Tarîkat içinde secde kılmak nedir?"

Seyyid Safî buyurdu ki:

"Tarîkat içinde secde kılmak, NİYAZ MAKAMI'dır, yani teslim olmaktır. Teslim'den kasdedilen ise; başımı yolunuza koydum, artık benim değildir... Çünkü, ER MEYDANI HAK MEYDANI'dır. Bu meydana giren kişi, başını top eyleyip, kendi varlığını meydana fedâ edip, baş ve candan geçmektir. Böylece bu kişi, isteği ile kendisini gerçekten erenlere teslim etmektir. Tarîkat yolunda inancını güçlü kılıp, gönlüne kuruntu getirmemelidir. Amma, edeb ile olmasa, o kimsenin teslim'i tamam olmaz."

ÂDEM'E SECDE NEDİR?

Seyyid Safî şöyle buyurdu:

"Hak Taâlâ, Hz. Âdem'in kalıbını, kudret eliyle yapıp, meleklere, (Âdem'e secde ediniz!) buyurunca, emir Hakk'ın emri oldu. Ve kendini Âdem'in kalıbında gizledi ve melekler kendisine secde eylediler. O vakit, lânetli iblîs kibirlenip secde etmedi, kovuldu. Nedeni şudur ki, İblîs, Hz. Âdem'i, Hak'dan ayrı gördü, Hz. Hakk'ı Âdem'in mazharında (içinde) görmedi ve tanımadı, gerçeği anlayamadı ve kâfir oldu. Bilmedi ki Hak'dan (ki Hak Âdem'dedir) başkasına secde etmek kâfirliktir. Eğer, Âdem'den gayrı Hak olsaydı, ona secde eden mutlak kâfir olurdu. O halde, kesinlikle anlaşıldı ki secde Hakk'a yapılır. Hak'dan başkasına secde etmek revâ değildir. Eğer secdeyi halk için ederse, o kişi kâfirdir. Burasını iyi kavra ve anla ki fehimsiz ve gâfillerden olmayasın! (Ülâike kel–en'âmi bel hüm edall...) âyeti şunlar hakkında gelmiştir ki, Hakk'ı bâtıl'dan ayırmazlar ve ÂDEM'E SECDE EYLEMEZLER, salât ve zekât ehlinden değillerdir. Hak Taâlâ'nın sırlarını düşünmezler. Hayvan gibi yeme-içme ve şehevat'tan başka birşey bilmezler. Bunlar, dünyaya tapar, âhireti unuturlar."

ZİKİR NEDİR?

"Öyleyse, yol ehli olan kardeşlere vâcib'dir ki her gün sabah olunca yerinden kalkıp, temizce yıkanıp abdest alıp, ONİKİ İMAM'ı ve ONDÖRT MÂSUMLAR'ı zikredip, EHL-İ BEYT'i şefâatçı getirip, Şâh-ı Kerem'e gelinceye değin tüm yol ulusu mürşidleri, pirleri zikredesin (anasın) Onların aydınlık ruhlarından hizmet ve yardım dileyesin. Ve Ehl-i Beyt'in düşmanlarına Teberrâ edip, Muhammed-Ali dostlarına Tevellâ eyleyesin. Oniki

İmam'a ikrâr edip, mürşide irâdet getiresin, tâ ki imanın ola.

Bir tâlib ki beş vakti bu şartla (Ehl-i Beyt'i ve evlâdını zikrederek) kılmasa, lâyık-ı Şâh ve makbûl-i Dergâh değildir, merdûd-ı ezelidir. O kimseden uzaklaşmak gerektir. Böylesinin şerrinden Tanrı'ya sığınırız.

ABDEST NEDİR?

Amma, şeriat abdesti su ile olur. Tarikat abdesti, Pîr elinden biat etmektir. Mârifet abdesti, nefsini bilip, Rabbisini tanımaktır. Hakîkat abdesti, öz kendi ayıplarını görüp, başkalarının ayıbını örtmektir."

İBÂDET

"Seyyid Safî hazretleri buyurdu ki:

Bir kişi zâhir ehli olsa, yani Şeriat kavminden olsa, ilk önce ona lâzım olan; iman getirip, ALLAH'ı bir bilmektir.

Yine, Tarîkat içinde de bir kişi dervişlik, sofuluk dâvasında olsa, yol oğluyum dese; ilk iş olarak ona lâzım olan, Mürşid'e bağlanmak, Mürebbi'yi tanımak, el verip etek tutup İKRÂR vermektir. Çünkü, İKRÂR ÎMAN'dır.

Ve Şerîat ehli olan kimseye lâzım olan şunlardır:

Namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek, gücü yeterse de malının zekâtını vermektir.

Tarîkat ehli olan kimseye lâzım olan ise:

Meskenet ıssı olup (kendi varlığından sıyrılıp, bütün anlamıyla yok olan bir cân olup), bir kez cân-ü gönülden yüzünü yere koyup tazarru-niyaz eylese (Tanrı'ya yalvarıp yakarsa), Hak katında makbule geçer.

Ve Şeriat'a göre, namazı cemâatle kılmanın hayrı ve sevabı çoktur derler, nerede cemâat çoksa, oraya giderler.

Tarîkat'a göre ise: Mürşid huzurunda cem olup (toplanıp) sohbet halkasında (Cem'de, halka namazında) oturmak, günahını ele vermek (söylemek) ve bin günaha bir özür niyaz eylemek (dilemek) de öyledir.

Bir tâlibin, günahını ele vermesi, mîzanda tartılmak gibidir.

Peymançe yerine (meydâna) geçip, DÂR'a durması, sırât'ı geçmek gibidir.

Ve de öz sitemine (cezasına) râzı olup Erkân'a düşmek (Tarık altına düşmek), teslim olmak yani, ölmeden önce ölmek gibidir.

Üzerinde zülfikar yürütmek, yaptığı amellerin cezasını çekmek gibidir, yani: Erkân'dan geçmek, günahlarından yarlığanmak gibidir.

Pîr huzuruna geçip gülbank (duâ) almak, Hak Taalâ hazretlerinin katında kabul ve makbul olmak gibidir.

HAC VE KÂBE

Ve şerîat kavmi, gücü yeterse Hacc'a giderler, yol yürürler, gidip Beytullâh'ı (Kâbe'yi) tavâf (ziyâret) ederler. Ve hem cehennem ateşinden kurtulmak için, Kâbe'nin içine girmeğe çalışırlar.

Nitekim Hak Taalâ buyurmuştur:

Her kim ki benim evimin içine girerse, her türlü belâdan emin olur, dünya ve âhiret korkularından kurtulur. Şimdi, iyi bilinmeli ki:

Hak Taalâ'nın Beytullâhı (Evi), mü'minlerin gönlü'dür. Hz. Resûl buyurmuştur:

MÜ'MİNİN GÖNLÜ, ALLAH'IN EVİDİR. MÜ'MİNİN GÖNLÜ, ALLAH'IN ARŞI'DIR.

Müminlerin gönlü, Hakk'ın nazargâhı'dır. (baktığı, göründüğü, bulunduğu yerdir.) Hâlis (temiz) gönül'e günde yetmiş kez bakar, inâyet, merhamet ve şefkatiyle nazar eder. Her kimin gönlünde Hak korkusu yahut sevgisi var ise, o bakışın eseri görünür. Ve eğer yok ise, sınık dil'dir (kalbi temiz değil, bozuktur), o kimse taş gönüllü'dür. Taşa su etki etmez, ona da söz etki etmez.

Şurası iyi bilinsin ki:

Tarîkat içinde Hacc'a gitmek, Mürebbi'nin (eğitici Mürşid'in) gönlüne girmektir. Zâhiren Kâbe'ye giden ayağı ile yürür gider. Amma, Gönül Kâbesi'ne yüzü üzerine yürür gider. Dünya padişahları da Kâbe'ye karşı başlarını yere koyup, yüzlerini toprağa sürerler, yani namaz kılarlar, Hakk'a niyaz ederler.

Amma, ârif olan kişi Hakk'ı bilir, kendisine secde kılar. Hakk'ı bilmeyen sonuna dek müşkil (zorluk, şüphe) içinde kalır. Hemen cehdedip (çalışıp) bir GÖNÜL ELE GETİRMEĞE gayret eyle ki KÂBE'YE VARASIN, HAKK'I KENDİ EVİNDE GÖRESİN!..

"Kâbe bünyâd-ı Halîl-i Âzer-est

Dil nazargâh-ı Celîl-i ekber-est."

Farsça bilmeyen tâlibler için üstad HATAYÎ buyurmuştur ki:

"Hatâyi hal çağında

Hak gönül alçağında

Yüzbin Kâbe yapmaktır

Bir gönül al-çağında."

KİM MÜ'MİNDİR? MÜ'MİNLİK BELİRTİLERİ NEDİR?

"Şeyh Seyyid Safî buyurdu ki:

Bir kimse mümin'im diye ileri gelse, erenler meydanında müminlik dâvasını kılsa, o kişi "Ben müminim" demekle hemen mümin olmaz. Müminliğin nişanı ve alâmeti vardır. O nişan ve alâmetler her kimde bulunursa, mümin ve müttakîdir. Eğer bulunmazsa; münkirdir, şakîdir, güttüğü dâva anlam-sızdır.

Müminliğin ilk nişanı (belirtisi) şudur ki: Mümin olan kişi, İKRÂR'ında dürüst olur, sözünden dönmez, vefa gösterir.

Bir nişanı dahi şudur ki: Doğru yürür ve doğru söyler, dost gönlünü ağrıtmaz. Sofu olan (inanan) kişi yalan söylemez, kimsenin gıybetini yapmaz, kusurlarını araştırmaz.

Ve bir alâmeti de şudur ki: Hâl ehli (halden bilen) olur, kal ehli (boş sözlü) olmaz. Ve de dili arı (temiz) olur, ağzından yaramaz söz çıkmaz. Ve yükü ağır olup, kulağı sağır olmak gerek ki, yaramaz sözleri işitmeye ve kulak hırsızlığı yapmaya; gözü ile gördüğünü eteği ile örte, settarlık (ayıp örtücülük) eyleye.

Ve bir alâmeti şudur ki: Eliyle koymadığı yerden bir şey almaya ve kimseye ağrı vermeye, kimseyi kötü sanmaya, "kendine her ne sanırsa, başkasına da onu sana", Hak'tan korka, halktan utana...

Ve bir alâmeti şudur ki: Mümin olan kişi, tüm yaratılmış varlıklara bir gözle baka; bu cihanda türlü türlü renk, hemen tek renk ola. Zira, tek renk derdine derman ALÎ'dir. Sofu olan (inanan) kişi, hiçbir şeyden ikrâh etmeye (tiksinmeye)... Nitekim, Yüce Tanrı şöyle buyurmuştur. Lâ ikrâhe fi'd-dîn. Yâni: Bu âlemde hiç ikrâh olmaz, bu dergâhtan ulu dergâh olmaz.

Ve bir alâmeti şudur ki: Mümin olan kişinin hırsı halîm, nefsi ılımlı gerektir. Ve yaratılışı (huyu) çok engin ola; anlayışla oturup, ölçüyle yürüye ki müminlik rütbesine erişe.

Ve bir alâmeti de şudur: Gücü yettiğince elinden gelen işi yapmaktan kaçınmaya. Elden geldikçe iş görücü ve güç götürücü ola. Halktan kendine ne cefâ gelirse sabredip dayana. Ve Hak'dan gelen her kazâya râzı olup, bunu kendine ganîmet bile, her dâim şükrede, feryad ve şikayet etmeye, kendi özüne tesellî vere, Hakk'ın her işinde bir gizli hikmeti vardır, sonu hayırdır... diye zikrini bırakmaya. Yüce Tanrı'nın hikmet ve kudretini gör ki:

Dünya-âhiret, cennet-cehennem, sıcak-soğuk, kış-yaz, ilkbahar-sonbahar, gece-gündüz, üzüntü-sevinç, ağlamak-gülmek, dağ-ova, yokuş-iniş... hep birbirine karşılıktır. Müminlik odur ki halkın cefâsına tahammül ede,Hak'tan gelene incinmeye...

Mihr-ü vefâ birbirinden azdı
Behlül baykuş ile viranda gezdi
Seyyid Nesîmi'yi zâhidler yüzdü
İncinmedi Hak'dan gelen cefâya

Gel HATAYÎ bırak âr-ı namusu
Sele verir seni ârın gemisi
Bunca gelen Erenlerin cemisi
İncinmedi Hak'dan gelen cefâya

YOL TÂLİBİ'NİN GÖREVLERİ

Şeyh Seyyid SAFÎ hazretleri buyurmuşlardır ki:

Yol talibi olan kimse gerçektir ki üstad nefesiyle yürüye, emrine uya, evliyaya iman getire. Eğer bir talib evliya nefesine iman getirmese, yani itikad ve itimad etmeyip inanmasa, gönlüne şüphe düşse, yetmiş evliya katletmiş gibi günah kazanır.

Yol talibi olan kişi daima mücahede eyleye. Mücahede şudur: Çalışıp çabalayıp gücü yettiği kadar tâlib birbirini sık sık ziyaret etmelidir. Ve her zaman pir'ini ve mürebbisini görmesi gerektir. Eğer talibler birbirlerine çok gidip gelmezse, hatırları zayıflar, gönülleri hasta olur. O halde gönül aynası mücahede ile silinir, parlar. O talip her neye ki bakarsa Rabbisi'ni tecella eder, gözü günlü açılır.

Ve yine buyurmuştur ki:

Talib, üç günde bir kere mürebbisine gide, didarını göre ve sohbetine ere, evliyâ kelâmını dinleye, mânasından anlaya, türlü türlü mârifet kazana ve nice müşkülleri gidere. Eğer üç gün içinde gitmezse, beş gün geçse varmasa, bu aralıkta o talib yedi gün veya oniki gün velhasıl kırk gün varmasa, eceli gelip bu kırk gün içinde ölürse, o talib erenlerden cüda (ayrı) düşmüş olur; erenlerin buyruğu böyledir, bilesiniz, gafil olmayasınız.

ERENLERİN ONİKİ KAVLİ (SÖZÜ) VARDIR

Yine Şeyh SAFÎ hazretleri buyurmuştur ki:

Evliyânın (erenlerin) oniki kavli (sözü) vardır, bunların altısı tâlibindir. Öyleyse, herhangi tâlib ki bu altı kavli bilip, evliyânın nefesini yerine getirmese, güttüğü

dâva anlamsızdır. Ve eğer o altı kavli yerine getirse, evliyânın dostu olur.

Şeyh Sadreddin yine sordu:

Ey Şeyh! Evliyânın o altı kavli nedir?

Anlatın, bilelim, elimizden geldiğince yerine getirelim.

Seyyid Safî buyurdu ki:

O altı kavlin birincisi namaz ve niyazdır. İkincisi, mücahededir ki taliblerin birbirlerini çok ziyaret etmeleridir. Üçüncüsü, talib olan kişi halkın avam kısmından uzak durmasıdır ve avam lokmasını yememesidir ve kendisinin de avama lokma yedirmemesidir. Dördüncüsü, tâlib olan kişinin takvâsı temiz, yani her daim yunup yıkanmış olmasıdır. Beşincisi, tâlib olan kişinin hak nefese (gerçeklerin sözüne) uyması gerektir, asla karşı gelmek uygun değildir.

Dinle nefes canlıdır
Tutmayanlar kanlıdır
HATAYİ hazer eyle
Bu yol nerdibanlıdır.

Evliyânın altıncı kavli şudur ki, tâlibin dilinde her daim (sürekli) Hakk'ın zikri olmalıdır. Yani sofuya gerektir ki daima Allah'ı zikrede, o zikrin nuru gönlüne doğa, gece gündüz, gizli açık TEVHİD kelimesini söyleye ve de Nefs-i Emmâre'nin kökünü kese, kendisini Levvâme'ye uzak tuta. O kimse takvâ yoluna gönül bağlayıp, cila vere. İşte bir tâlib bu altı kavli yerine getirse, evliyâ ile oniki kavli yerine getirmiş olur. amma, bu oniki kavilden evliyâya ait olan altısı beyana gelmez, dil ile an-

latılmaz, anlamaya bağlıdır, çünkü bunlar hal makamıdır, kal makamı değildir.

Ve dahi tâlib o kimsedir ki gündüzü kesrette olursa, gecesi vahdet'te ola. Zira, gece velâyet, gündüz nübüvvettir. Yani; gece, evliya pazarı, gündüz halk pazarıdır. Eğer bir tâlib, her gün halkın yüzüne bakıp onlarla oturup kalksa, o tâlib, yetmiş derece menzil almaktan geri kalır. O halde tâlib olan kişi gerektir ki gündüz halk ile ilişki kurarsa gece Hak ile birlikte ola.

Seyyid Safî hazretleri buyurur ki:

Sofu'nun bir geceyi beş bölüme ayırması gerektir. Birinci bölümü tâat ve ibâdete ayıra. İkinci bölümü dedikodudan uzaklaşıp, rahat etmeğe ayıra.

Üçüncü bölümü sohbete ayıra. Dördüncü bölümü vahdet etmeğe ayıra. Beşinci bölümü halvet etmeğe ayıra. (ŞEYH SAFÎ) her daim bu minval üzerine âdet etmiş idi. Zira nefis mücahedesi bundan uyanıverir. Bunun içindir ki bir gecenin oniki saatini beş kısma ayırıp ve her kısmını bir türlü hal üzerine geçiresin. Ve her hal sır üzerine ola. Tâlib olan kişi kendini böyle hazırlamalıdır. Ve fakat tarik (yol) düşmanı vardır. Onlardan korkun ve kendinizi sakının demiştir.

YOL (TARİK) DÜŞMANI KİMDİR?

Şeyh Sadreddin sordu:

Ya Şeyh! tarik düşmanı kimdir? Anlatın, öğrenelim.

Seyyid Safî hazretleri buyurdu ki:

Bir tâlib bir tâlibin evine varsa, evsahibi olan talibin ona izzet ve hürmet edip gücü yettiğince nesi varsa meydana getire ve onun gelmesini mübarek bile, geldiği için sevincini göstere. Eğer o tâlib onun gelmesinden safa ve

sevinç duymayıp, içtenlikle ona muhabbet ve güleryüz göstermeyip, varını ondan esirgeyip lokmasını saklasa, Tanrı katında ve erenler katında yüzü karadır, ikrarı saf değildir. Ve bir tâlib kendi lokmasını bir münkire ve bir münafıka yedirse, benim etimi yedirmiş gibidir. Ve yine bir tâlib kendi zürriyetini bir münkire verse ONİKİ İMAM'ın etini yedirmiş gibi günah kazanır.

BİR TÂLİB EHLİ (AİLESİ) İLE NASIL OTURUP KALKMALI?

Şeyh Sadreddin sordu:

Ey Şeyh! Tâlib, ehli ile nasıl oturup kalksın?

Seyyid Safî buyurdu ki:

Bir tâlibin hatunu bir evliyâ düşmanına görünse, sonra o tâlib onunla birleşse, hınzır ile birleşmiş gibi olur. Ondan fazlaca kaçmak ve sakınmak gerekir. Tâlib olan kişi evliyâ izini izleyip, mürşidin rızâsını gözleyip, menakıbına (buyruğuna) göre amel etmek gerektir, ta ki Tanrı dostu ola. Zira ki üstad nefesi, yoluna imandır, böyle bileler. Ulu Tanrı şöyle buyurur: "Biz emaneti yerlere ve göklere verdik, o emanet ki Allah'ındır, bunu dağlar taşıyamadılar, fakat Âdem (insanoğlu) Hakk'ın emrini kabul edip o emaneti sırtına alıp taşıdı. "O emanetler şunlardır: El, ayak, göz, kulak, dil, dudak ve nutuk. Bu yedi kapı ihlas-ı zemime'nin aslıdır ki yedi sıfattır, ne kadar sıfatlar varsa bu yedi sıfattan oluşur. Ve bir de şehvet-i bâtıniyye derler, sofu gerektir ki bu yedi kapıyı zapt edip mahalline sarf eyleye, cehennemin yedi kapısı onun üzerine bağlı ola. Ve dervişlik, sofuluk şudur ki nefs-i emmareyi yok ede, kendini nefs-i levvâme'ye uzak eyleye, Tanrı buyurmuştur ki: Bir kişi nefse uyup emmâre ile amel ederse, o kişi kendine zulmetmiş olur.

Sofu o kimsedir ki şehvet ateşini söndüre. Ne ahmaktır o kişi ki nefsinin dileğine boyun eğer. Ne akıllıdır o kişi ki nefsini katledip, kendini mülhime ve mutmainne'ye kavuştura. Bunlar gibi ne varsa bu yedi sıfattan doğar. İmdi bir tâlib ki bu mezmume (kötü) sıfatları terk ederse insan olmaya layık olur, nefs-i mutmainne'ye ayak basar, o vakit gönlü gözü açılır, AŞK ERİ olur, çokca muhabbetullah hasıl olur, gönlü safa kazanır. Hangi tâlib ki bu mertebeye erse İNSÂN-I KÂMİL olmuş olur.

TÂLİB, YOL İÇİNDE NASIL OLMALI?

Şeyh Sadreddin sordu:

Ey Şeyh! Tâlib, yol içine nasıl olmalıdır?

Şeyh Safî buyurdu ki:

Talib olan kimse deve gibi gerek ve eşek gibi gerek ve hınzır gibi gerek, yani bunun temsili budur ki:

Deve yük götürücüdür ve hem katar içindedir, bir masum onun katarına yapışıp çekse, hepsi onun ardınca giderler. Karşı geleceklerini sanmayasın. Öyleyse tâlib dahi gerektir ki deve gibi katar içinde yük götürücü ola ve rehberine karşı gelmeye. Ve eşek dahi su görünce kaşanıcıdır. Öyleyse tâlib de gerektir ki mürşidini görünce varını yoğunu sarfede, harcaya. Ta ki mürşid su gibidir. Ve su her neye dokunsa temizler, pak eder. Mürşid, tâlibin gönlünü arıtır, temizler. MÜRŞİD-İ KÂMİL, insanı câm-ı cihannüma eder. Ve topluluğun olduğu yerde bulunsa, bir manâ ve marifet oluşturur. Ve domuz dahi yöneldiği taraftan dönmez. Talib dahi gerektir ki yürüdüğü yoldan dönmeye. Sırat-ı müstakimdir, doğru yürüye ve doğru söyleye ve dost gönlünü incitmeye, gönlü dervişlikte, dili mürüvvette ola. Ta ki bu yolda muradına erişe. Ve bir talib iki gönlü bir edip oturmasa, münafıktır.

MÜRÜVVET NEDİR?

Şeyh Sadreddin sordu:

Ya Şeyh! Mürüvvet nedir? Anlat ki bilelim.

Seyyid Safî buyurdu ki:

Mürüvvet, bir tâlibin erenler buyruğunu işitip hak bilmesi ve ona göre amel etmesidir, mürşidin emrini yerine getirmesidir. Böyle olan bir tâlibe asla ölüm yoktur. Dünyadan âhirete iman ile gider. Bütün evliyâ ve enbiyâ ondan hoşnut olur, Hak tealâ dahi ondan razı olur, cemalini gösterir.

ERENLERDEN YÜZ ÇEVİRMEK

Şeyh Sadreddin sordu:

Ey Şeyh! Bir talib, erenlerden yüz çevirse durumu ne olur?

Seyyid Safî buyurdu ki:

Bir tâlib, erenlerden yüz çevirse, pir'den dönmüş olur, beni kabul etmemiş İblis'i kabul etmiş olur, münkir, münafıktır, yüzü kara olur, dünyadan ahirete imansız gider. Ve bir tâlib bir tâlibe nefes verse, bir gün süre verse, üç gün geçse gitmese, yedi gün veya oniki gün geçse de varmasa, velhasıl kırk gün aradan geçse gitmese, o tâlibin nefsine can buldurmasa, o nefesten ötürü tâlibler onunla oturup durmasınlar. Hatta ikrarına can buldurmayınca her kim onunla durup oturursa erenler nefesine iman getirmemiş olur, yüzü kara olur. Ancak, meğer ki o tâlibin özrü varsa, verdiği sözde hilaf etmiş olmaz, gelip mürüvvet diledikten sonra kabul ederler, Zira ki, özür büyükler katında makbuldür diye bir söz vardır. Eğer o tâlib, bu tâliblerden yüz çevirirse münafıktır.

MÜNAFIK KİMLERDİR?

Yine Şeyh Sadreddin sordu:

Ey Şeyh! Münafık kimlerdir?

Bir kimse erenler sözünü işitip, hak bilmese ve ona göre amel etmese, gönlü safi (temiz) olmasa, kin, kibir, hased, buğuz, cimrilik, tama, öfke, gıybet ve mesavi olsa münafıktır. Ve münafık o kimsedir ki evliyâya diliyle ikrar verip iman getire, amma gönlü ile tahkik itikad edip inanmaya. Hak teala buyurur: "Münafık, kâfirden daha aşağıdır." Onun içindir ki kâfir aşikâre Kelime-i Şehâdet getirmekle Müslüman olur. Amma münafık iki yüzlü, iki dinli, iki gönüllü olur. Onlardan uzak durmak gerektir. Zira, onlar evliyâ düşmanlarıdır. Ve onların yeri cehennemdir.

Şeyh Sadreddin sordu:

Tâlib, erenlere nasıl muhabbet edecektir?

Seyyid Safî buyurdu ki:

Eğer bir tâlib, ben evliyâyı severim, dese, tâlibler ondan nişan isteyeler. Zira ki, DÂVA'YA MÂNA GEREK, ÂŞIK'A NİŞAN GEREKTİR... O tâlib eğer ikrarının eri olup güttüğü dâvanın mânasını verirse ve nişanını gösterirse, hoş kabul edeler. Ve eğer dâvasında aciz olup nişan göstermezse tâlibler onu tarhederler, kırk gün içlerine almayalar. Eğer alırlarsa, kendileri dahi murdar olup, evliyâya düşman olurlar, dünyadan ahirete imansız giderler.

TÂLİBİN NİŞANI NEDİR?

Tâlibin nişanı, evliyâ eteğini tutmak, İKRAR verip can-ü gönülden iman getirmektir. Yani, her fiiline ve her haline beli (eyvallah) deyip inanmaktır. Menakıb-ı Şerif

(BUYRUK) dinleyip, erenler nefesinin anlamını kavrayıp, ona göre amel etmektir. Cümle varlığını onların yoluna harcamaktır ve kendini yok bilmektir.

TARİKAT İÇİNDE TÂLİBİN KAÇ MAKAMI VARDIR?

Ulu evliyâ ve meşayih olanların tarikat ve hakikat içinde yetmiş iki makamı vardır. O yetmiş iki makamın yetmiş makamı DÖRT KAPI içinde evliyânındır ve iki makamı da tâlibindir. Eğer bir tâlib o iki makamı yerine getirse, o yetmiş makamı evliyâ ile birlikte yerine getirmiş gibi olur.

SORU: O iki makam hangi makamlardır ki evliyânın o yetmiş makamı karşılığında ola ve o iki makamı yerine getiren evliyâ ile o yetmiş makamı birlikte yerine getirmiş gibi ola?

YANIT: O iki makamın biricisi, evliyâya vefa eylemektir. Çünkü ikrar verdi, geldi, beli (evet) dedi, tarikat içinde yol oğlu oldu. Gerektir ki, o verdiği ikrarında dura. Hak Tealâ buyurur ki: "Bir kişi benim yoluma bel bağlayıp, ahdine vefa eylese, ben ona nice türlü, ecirler, hasenatlar veririm" İkinci makam, kalbin tasdikidir. Hak Tealâ buyurur: "Ey kulum, sen Elest deminde beli deyip söz verdiğin gibi, ahdine ve vaadine vefa eyle, sözünde dur, ikrarına bağlan." Şimdi, hangi tâlibin kalbinde tasdiki olursa, şunu iyi bilesiniz ki erenler o tâlibin dostudur. Öyleyse, bir kimse can-ü gönülden ve içtenlikle erenleri sevse, muhabbet eylese, kendisi mağripte erenler ise maşrıkta olsa, Tanrı'dan vadesi erişip o tâlip ölmüş olsa, Azrâil canına, Şeytan imanına kasdetse, o vakit erenler o tâlibin imanını şeytan şerrinden saklayıp emin eyler... Gerçekten, bir tâlib bir mürşidin eteğini tutup erenler yoluna bağlansa, ona hiç korku yoktur, melul ve mahzun olmasın (üzülmesin), hemen sıdkile bel bağlasın, gittiği yerde rehberin izini izlesin ve her işte pirinin rızasını gözlesin.

Gel bir Pir'e hizmet eyle
Emek zayi olmaz ola
Mürşid eteğin muhkem tut
Kimse elden almaz ola.

Her işi bitirmek gerek
Eksiğin getirmek gerek
Yar ile oturmak gerek
Hiç siteme göymez ola.

Bir soyu soylamak gerek
Bir acı toylamak gerek
Bir dilden söylemek gerek
Feriştehler bilmez ola.

Çabuk bahri olmak gerek
Bir ummana dalmak gerek
Bir gevheri bulmak gerek
Hiç sarraflar bulmaz ola.

Gerçek âşık olmak gerek
Maşukasın bulmak gerek
Ölmezden ön ölmek gerek
Varıp anda ölmez ola.

Bir kuş olup uçmak gerek
Bu maniyi seçmek gerek
Bir kadehten içmek gerek
İçenler ayılmaz ola.

Bir bahçeye girmek gerek
Hub teferrüc kılmak gerek
Bir gülü yeğlemek gerek
Hergiz ol gül solmaz ola.

Gel HATAYÎ sen geç otur
Dâviyi mâniyi bitir
Sohbetine bir er getir
Cana başa kalmaz ola.

SORU : Tâlibin musibeti nedir, münafığın musibeti nedir?

YANIT : Tâlibin ilk musibeti, erenlerden cüda (ayrı) olmaktır ve münafığın musibeti de ölüp, cehennemlik olmaktır. Ve hem tâlibin üç musibeti vardır: Birincisi, yalan söyleye ve kasıtla edep beklemeye. İkincisi: Gıybet ve mesavi (kötülük) eylemeye. Üçüncüsü: Erenlerin sevgisini gönlünden çıkarmaya. Herhangi bir talib ki bu üç türlü işi edecek olursa, dergâha kabul olmaz, dünyadan âhirete imansız gider ve de kıyamet gününde cehennem azabına layık olur. Bütün ömründe ne kadar sevap işlerse, hepsi boşa gider.

Mürtezâ Ali'yi candan seversen
Aç gözün canın gafletten uyandır
Musahibsizlerle durup oturma
Bir içim su içersen külli ziyandır.

Rehberin önünde bere urulmuş
Yalan gerçek şu meydanda duyulmuş
Varlığından geçen üstad sayılmış
Hak bilir ötesin Şâh'a ayandır.

Gittiği yolun edebin sakınan
Varlığın aldırıp döğüp dokunan
Her cemiyette Teberrâ okunan
Ali sırrı cümle nâsa beyandır.

Can gözü örtüktür Hakk'ı göremez
Üstadın yoluna doğru varamaz
Cemiyette sualini veremez
Hali yoktur dört kapıda yayandır.

ŞAH HATAYÎ yeri göğü yaradan
Ben akdan okurum bilmem karadan
Sürün çıksın hal bilmezi aradan
Mümin müslim al renge boyandır.

Seyyid Safî Hazretleri "sohbet halkası" hakkında buyurur ki:

Bir talib erenler halkasında oturmuş olsa, nazarı (bakışı) dışarıda olsa, yeziddir, münafıktır, yüzü karadır. Ve bir tâlib iki gönlü bir etmese otursa, hâricîdir. Bir tâlib gelse evliyâya ikrar verse, iman getirse ve iradetle teslim olsa, mürebbisine dahi üçü bir yere gelse, hakikat sohbetini edip otursa, o üçünün biri marifet haberini açıp, evliyâ nefesini söylese, birisi işitip, "Ben bu sözü kabul etmem" dese, o mecliste ikisi ona tınmasalar ve söylemeseler, tarikat içinde sen günahkârsın demeseler, oturdukları o sohbet halkası onlara haram olur, orada yenilen yemek (lokma) haram olur ve orada bulunanların hepsi zalim olmuş olurlar.

Ve bir tâlib kendi eksikliğini bilmese, tarikatın gereğini ona bildireler. Eğer yola boyun verirse hoş, eğer vermezse tâlibler onu aralarına almayalar, onunla oturup durmayalar. Her kim onunla oturup durursa, yüzü karadır, erenler dergâhından sürgün olup, dünyadan ahirete imansız gider ve Hak didarından (yüzünü görmekten) mahrum kalır.

SORU : Eğer o talib yola boyun verip kendi eksikliğini bilse, makamı olur mu yoksa olmaz mı?

YANIT : O talib gerektir ki imanını tazeleye ve mürşidin emrini yerine getire, ancak ondan sonra günahı yarlıganıp bağışlana ve erenler dergâhında makbul ola.

SORU : Tâlibin imanı ne ile tam kâmil olur?

YANIT : O tâlib erenler dergâhına varıp bütün eksikliğini ele verip, günahına özür niyaz edip tövbe eylese erenlerin öğüt ve safa-nazar himmetini kabul edip, erenler nefesine iman getirse, menakıbını (buyruğunu) dinleyip manâsını anlayıp onunla amel eylese imanı kâmil olur.

SORU : Bir tâlib evliyâyı bulamazsa ne yapsın?

YANIT : O tâlib gitsin, meşayihin (bilgili dedelerin) ilmini dinlesin, hakikatli sözünü anlasın, erenlerin sözünü dinlemiş gibi olur ve onunla amel eylesin, erenlerin dostu olur ve mahrum kalmaz.

SORU : Tâlibin dünya hali bildirildi. Peki, âhiret halleri nedir?

YANIT : Tâlib olan kişiye lazım olan şudur ki erenlerin edebini gözleye, velilerin izini izleye, namahrem kimselerden sakına, erenlerin sırrını açığa çıkarmaya, el verip etek tuttuğu kimsenin aslının doğruca Ehl-i Beyt'e çıktığını bile, ona göre biat ve inabe kıla (bağlana). Eğer bir kişi boş etek tutsa, mahremini bilmese, o tâlibden Allah ve melekleri, bütün evliyâ ve peygamberler bizar olur...

İMAM CÂFER-İ SÂDIK buyurur ki: Bir kişi Hakk'a tâlib olsa, Evlâd-ı Resul'den başkasına kendini teslim eylese yani bilmediği yerden biat ve inabe kılsa (el etek tutsa) onun meşrebi ve tuttuğu eteğin silsilesi Evlâd-ı Resul'e ve Muhammed-Ali hazretlerine çıkmasa, o kişinin şeyhi şeytan olur. Mahşer gününde erenler katarından ve Hak didarından mahrum kalır. Hz. Peygamber buyurdu ki:

"Benim evladımdan başkalarını pir edinenlerin piri şeytandır."

Gönül ne durursun sen de varsana
Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz
Varıp eşiğine yüzün sürsene
Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Mürşidin arayan gitti arayı
Arayanlar buldu derde çareyi
Yüzbin okur ise akda karayı
Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Bu dünya durdukça eğer dursan da
On dünya dolusu kitap görsen de
Her harfine binbir mana versen de
Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Halil yaptı Kabe'yi oldu delil
Farz oldu varmayanlar oldu melil
Muhammed'e rehber oldu Cebrail
Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

HATAYİ sözün manisin ver dedi
Yar ile ettiğin ahde dur dedi
Cebrail, Musa'ya Hızr'a var dedi
Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz.

TANRI DOSTU KİMLERDİR?

Bu tarikat içinde olan kimse, gerektir ki rızasız hiçbir iş yapmaya, hatta ki; Bir bahçeye girseler ve bir elmanın yere düşmüş olduğunu görseler, o elmayı almayalar. Eğer bağ sahibi alıp bir yol ehline verse, kendi hüsnü rızası ile, o yol ehli kardeşe gerektir ki ücretini vermeden almaya... Eğer alırsa kıymetini verdikten sonra alması gerektir. Bu yol (Muhammed-Ali'nin yolu) içinde olan kişilere lâzımdır ki böyle rıza ehli ola. Eğer böyle olmazsa, yol murtaddır.

HİKÂYE : Buna örnek olarak şöyle anlatılır ki:

Bir gün Şeyh Seyyid Safî dolaşırken, kendi tâliblerinin izini sürüp bir bahçeye girmişti. Şeyh hazretleri gördü ki bir ağaçta üç tane elma vardı. Bahçeyi dolaşıp yine o ağacın dibine geldi. Baktı gördü ki o elmanın birisi yoktur. Bağ sahibine, "Bu ağaçta üç tane elma vardı, şimdi birisi yoktur, ne oldu?" Bahçıvan: "Şâhım, yere düştü" dedi. Şeyh: "Kopardılar mı, yoksa kendi mi düştü?" dedi. Bahçıvan: "Şâhım kendisi düştü" dedi. Şeyh: "Peki, ne oldu?" diye sordu. Bahçıvan: "Bir sofuya (tâlibe) verdim" dedi. Şeyh: "İstedi mi, yoksa sen

mi verdin?" dedi. Bahçıvan: "Kendisi istemedi, ben verdim" dedi. Şeyh Safî: "Ücretini verip de mi aldı, yoksa vermedi mi?" Bahçıvan: "Şahım, ücretini verip aldı" dedi. Şeyh: "Ücretini sen mi istedin aldın, yoksa sen istemeden mi verdi?" Bahçıvan: "İstemeden verdi" dedi. Bunun üzerine Seyyid Safî hazretleri Hak Tealâ'ya şükürler edip, buyurdu ki: "ELHAMDÜLİLLAH, ALİYYÜN VELİYULLAH... Sofularım -tâliblerim- Rahmani imiş, şeytani değilmiş..."

Lütfuna ey padişahlar padişahı çok şükür
Bendenin ümidi sensin hem penahı çok şükür
Affedersin sırları sırlar âgâhı çok şükür
Çok şükür birliğine Ya Rab ilahi çok şükür.

Yarattın yeri göğü bizim için tuttu karar
Bizim içindir çark-ı felek leyl-ü nehar
Pes bizim içindir bu kevn-i dünya vü ukba her ne var
Çok şükür dergâhına Ya Rab ilahi çok şükür.

Sen bizi halkeyledin çün âb-ü ateş hak-ü bad
Cismimize can verisen bize adem dedin ad
Yaradılmış senden aldı cümle maksud-ı murad
Çok şükür dergâhına Ya Rab ilahi çok şükür.

Görmeğe göz veriben işitmeğe verdin kulak
Tutmağa hem el verip yürümeğe verdin ayak
Her ne yere azmedersek yeteriz yakın ırak
Çok şükür dergâhına Ya Rab ilahi çok şükür.

Seng-i polad arasından hem verirsin ad bize
Etle kan arasından sızdırırsın süt bize
Çok keremler gösterirsin ey kerim mabud bize
Çok şükür dergâhına Ya Rab ilahi çok şükür.

Kuru ağaçtan bitirdin türlü yemişler bize
Hem onu hord etmeğe verdin dehan dişler bize
Biz neyüz kim gösterir kim bunca lütf işler bize
Çok şükür dergâhına Ya Rab ilahi çok şükür.

Kullarına vacib oldu ismini zikrederler
Verdin nimetlerini hem yiyip şükür edeler
Rızk için hod sen kefilsin pes neye fikr edeler
Çok şükür dergâhına Ya Rab ilahi çok şükür.

Küfr-ü isyan hata bizden varur senden yana
Lûtf-u ihsan kerem senden gelir bizden yana
Ol ganimet kısmetini kesmedin önden sona
Çok şükür dergâhına Ya Rab ilahi çok şükür.

Bu HATAYÎ-i haste çün kapında günahkârdır
Ver anın muradını fazlına ümid-var'dır
Ayıblar setrettiğin için bir adın Settar'dır
Çok şükür dergâhına Ya Rab ilahi çok şükür.

Şimdi, ey tâlib!

Yol ehlinin hali budur ki bildin ve işittin. Bir kişi bu yol içinde olmasa, yol ehli demek olmaz. Şöyle biline ki:

"Dilekler kapısı oldu küşade
Ki ersin muradı olan murade."

HALİFELİĞİN ŞARTI, ÖZELLİĞİ VE ANLAMI

Eğer bu sözden ibret aldınsa nasihat burada tamam oldu. Bundan sonra halifelik şartını ve özelliğini ve anlamını görelim.

Şimdi biline ki bu cihanda ilk halife ÂDEM aleyhisselamdır. Hak Taâlâ Hazretleri meleklerine bildirdi ki, Adem Safiyullah yeryüzünün halifesidir. İkinci halife Hâtem'dir. Âdem'den Hâtem'e gelinceye değin yedi bin yıl geçti, yüzyirmidört bin peygamber ve üçyüz onüç mürsel geldi. Aralarında niceleri halifelik yaptılar. Bunların içinden Davud, Süleyman, Yusuf ve de İskender-i Zülkarneyn gibi kimseler halifelik edip, doğudan batıya hükmettiler, dünyaya geldiler ve gittiler. Ta ki âhir zaman peygamberi Muhammed Mustafa (A.S.) dünyaya geldi, cümlesinin hükmü bâtıl ve nâsih ve âyini mensuh oldu.

Ay ve güneş ve yıldızlar, geceler ve gündüzler tüm evrende her ne var ise, ins-ü cin, uçucu ve yırtıcı kuşlar ve hayvanların hepsini musahhar kıldı (sundu). Hak Teâlâ, O'na "Habibim ve Resûlüm" dedi. Yirmiüç yıl davet eyledi (din yoluna). Otuzüç bin sahabe cem etti. O dahi sonunda dünyadan göçtü, Hazret-i Hakk'a erişti. Onun yerine her kim gelirse, halifedir. Hz. Resûl'ün yerine geçen ve Vasi'si olan Hz. Ali Kerremallahu Veche ve de onbir evladı böylece halifedirler. Ve onların nesli de halifedirler. Hangisini vekil atayıp bir il'e gönderseler o da halifedir.

HALK OLAN NELERİ BİLMELİ?

Halk olan kimsenin yedi ciheti ve oniki şartı bilmesi gerektir.

Yedi cihet şunlardır:

1. Vahdet, 2. Hizmet, 3. İradet, 4. İkamet, 5. Selamet, 6. Melamet, 7. Devlet. Her kim bu yedi ciheti yerine getirse, hepsini yerine getirmiş gibi olur. İmdi, VAHDET şudur ki: İkilikten geçip, birliğe erişe. Onun eseri vahdaniyettir, yani bir ile bir olmaktır. HİZMET şudur ki: Yol ehli olan kardeşlerin tümüne bir göz ile bakmaktır. Yani büyük küçük ayırmadan hizmet etmektir. Onun eseri kibirlenmeyi terkedip, alçakgönüllü olmaktır. İRADET şudur ki: Bu yola sıdkile gelip, bir kâmil mürşide iradet getirmektir. Onun eseri AŞK'tır. Dileği, sevgilinin yüzünü görmektir. İKAMET şudur ki: Oniki İmamlar yoluna, din aşkına duruşa. Onun eseri yabancılarla dost olmamaktır. SELAMET şudur ki: Kendi imanını, dinini sağlam tutmaktır. Onun eseri haslardan başka kimselerle sohbet etmemektir. MELAMET şudur ki: Alemin rüsvası olup, namus ve arı terketmektir yani, harabet köşesinde harap olmaktır. Onun eseri, o mecliste harabattan bilgi edinmektir, yani gönüllerden haber vermektir. DEVLET şudur ki: Herşeyini terkedip, bütün varlığını yokluğa saymaktır. Nesi varsa din kardeşleri ile yiyip içip, hoş geçmektir. Onun eseri dem-i didar görmek ve erenlerden murad almaktır. Ve dostun yüzünün görülmesine erişmek, dilek isteyenlerin dileklerini vermektir.

Nefesi ehl-i dilin gevher kânıdır bilene
Nutkumuz kudret-i Hak ruh-ı revanıdır bilene

Marifet gevherinin kânına maden olagör
İşte bu ilm-i hüner genc-i nihandır bilene

Kavli yalancı ile olma musahib çek elin
Hem dem olmak dev ile külli ziyandır bilene

İstedi buldu Hızır âb-ı hayat çeşmesini
Ey kim ol maşukunun derd-i dermandır bilene

Şerbeti Hak'dan içen aşk adı azade olur
Şöyle sermest olanın küfrü imandır bilene

Ey HATAYİ Hakk'ı sen tanı özünde fariğ ol
Dahi söz söyleme var bir söz hemandır bilene.

ONİKİ ŞART

Bu yedi vechin (yüzün) ne olduğu anlaşıldı. Şimdi de Oniki şartı yazıp açıklayalım. Bunlar:

Sehavet, saadet, ibret, gayret, hürmet, sohbet, mürüvvet, şefkat, ikrar, işar, TEVELLÂ ve TEBERRÂ'dır.

Sehâvet (Cömertlik) şudur ki: Yiyesin, yediresin, adını cömertlik sahibi dediresin. Ârifler bu konuda bir mani buyurmuşlar:

"Yiyen baz, yediren baz,
Yemeyip yediren şahbaz."

Bunun eseri, yeyip yedirdiğin Hak için ola. Kimseye minnet etmeyesin.

Saâdet (Mutluluk) şudur ki: Gücünün yettiğince, elden gelen (iyiliği) engellemeyesin. Bunun eseri, murat bağışlayıcı olmaktır, gönül evini yapıp, bayındır hale getirmektir.

İbret şudur ki : Can gözü açık ola. Her neye bakarsa ondan ibret ala. Hakk'ın hikmetini gözleye. Bunun eseri makama ve sonuca adım atmaktır.

Gayret şudur ki : Din yolunda çalışasın, nefsinle savaşasın. Bunun eseri, çalışıp çabalayıp İblis'in (kötü nefsin) üzerine galip gelmektir. Elden geldiğince ona yenilmemektir.

Hürmet şudur ki : Kendi buyruğu altında olan kim-

selere riayet eyleye ve tatlı dil kullana. Bunun eseri, sevgidir.

Sohbet şudur ki : Bulunduğu mecliste sözüne sahip olmaktır. Bunun eseri marifettir.

Mürüvvet şudur ki : Düşmanı kahretmeye gücü yettiği zaman, ona ol mürüvvet gösterip affeyleye. Bunun eseri mudara kılmaktır.

Şefkat şudur ki : Zayıfları ve yoksulları gördüğü zaman, onlara acıyıp esirgeye, yol ehli olan kardeşlerin her ihtiyacını görüp karşılaya. Bunun eseri, muhtaçtan kurtulmaktır.

Şefkat şudur ki : Verdiği sözü çiğnemeye, nefes ettiğini yerine getire. Bunun eseri gerçekler yolunda can verip, tarikat içinde toprak olmaktır.

İsar (İkram) şudur ki : Her nesi varsa dost yoluna saçıp, öz canını erenler yoluna feda edip, başından ve canından geçmektir. Bunun eseri, sır ve esrar (gizemler) sahibi olmaktır. Dilediği her şeyi kendinde bulmaktır.

Tevellâ şudur ki : Resül'ün Ehl-i Beyti'ne muhabbet edip, Al-i Evladına can-ü gönülden ONİKİ İMAM'a uymaktır. Bunun eseri dünyayı (maddeyi) terketmektir.

Teberrâ şudur ki : MUHAMMED-ALİ'nin düşmanlarından nefret edip, kaçınmaktır. EHL-İ BEYT'e düşman olan mel'unlara karşı tavır almaktır. Bunun eseri, Muhammed-Ali'nin evlatlarından başkasına gönül vermeyip, murada (dileklerine) erişmektir.

MÜREBBİ OLMANIN KOŞULLARI VE BELİRTİLERİ

Bir kimse mürebbilik edip talib götürmeli olsa gerektir ki, sohbet halkasından hazır olan Hak ehli kardeşler ona bakıp göreler: zahir ve batın o kimselere mürebbilik nişanı var mıdır? Yoksa, yok mudur? O kişi mürebbi olabilir mi? Talip götürmek onun hakkı mıdır? Yoksa, değil midir? İmdi, bir kimse mürebbi olmayıp talib götürse, mürebbilik eylese, tarikat içinde erkân değildir. Zira, bir kişi yol bilmeyince kılavuz olmasının ne anlamı var? Hemen boşuna emek çeker. Eğer o kişi mürebbilik etmek dilerse gerektirir ki mürebbinin üç şartı dört nişanı vardır. O nişanlar her kimde bulunursa mürebbilik etmeğe layık olur. Eğer o nişanlar bulunmazsa "lâyık-ı Şâh ve makbul-i Dergâh" değildir.

Mürebbiliğin birinci şartı budur ki, mürebbi köprü ola. Zira ki su mürşid olunca, mürebbi gerektir ki köprü gibi ola. Ve halife dahi o köprünün yanlarında korkuluk gibidir, talibi o köprüden düşmeğe bırakmaz.

Ve ikinci şartı budur ki, mürebbi olan kişinin kalbi geniş ola, hiç darılmaya, kakıyıp kimseye ekşi surat göstermeye, güler yüzlü ola, şirin sözlü ola, nefsi halim, kalbi selim ola.

Ve üçüncü şartı budur ki, mürebbi olan kişi hiçbir

nesneden ikrah etmeye (iğrenmeye) ve kimseye kötü gözle bakmaya ve kimsenin hatırını ve gönlünü yıkmaya, cümle yaratılmış varlıklara bir göz ile baka, gücü yettiği kadar her kişinin gönlüne gire.

"Ne bakarsın ötürü,
Pazar eyle götürü
Sev yaratılmışı hep
Yaradan'dan ötürü."

MÜREBBİLİĞİN NİŞANLARI

Mürebbiliğin birinci nişanı (belirtisi) şudur ki, halinden haberdar ola, bu evrende her ne ki varsa ise arayıp bula. kendisinde ve her müşkil ki var Hak katında hasıl ola.

Mürebbiliğin ikinci nişanı şudur ki: Dili arı ola, kimseyi azarlamaya ve kimse kendisinden incinmeye ve ağzından aykırı söz çıkmaya.

Mürebbiliğin üçüncü nişanı şudur ki: Mürebbi yurdunda olan kişi ayıpları örtücü ola, kimsenin ayıbını görmeye, GÖZÜ İLE GÖRDÜĞÜNÜ ETEĞİ İLE ÖRTE.

Mürebbiliğin dördüncü nişanı şudur: Mürebbi olan kişi gerektir ki dünyaya meyil ve muhabbet etmeye. Hak yolunda varlığını harcaya, can ve baştan geçmiş ola, fanilik şerbetini içmiş ola. Saydığım bu nişanlar her kimde bulunursa hal ehlidir. Mürebbinin kapısı, bu yedi türlü nesnenin bulunduğu kişidir. Her kim bu tarika (yola) göre amel edip bu tertip üzerine yürürse, mürebbilik onun hakkıdır. Ve eğer bir kardeş ki Dergâh'a gelmiş olmaya, halife oğlu olmaya, zakir oğlu olmaya ve sikke-hane'den gelmiş olmaya, talip tutup mürebbilik edecek olursa yüzü kara olur. Ve hem erkân değildir. Yol ehli kardeşler bunu böyle bileler.

MUSAHİBLİK ŞARTININ AÇIKLANMASI

İmam-ı Natık Câfer-i SÂDIK hazretleri rivayet etmiştir ki : Hz. Emir-el-müminin İmam-ı Ali buyurmuştur: Hz. Resul Veda Haccı'nda sahabelerine öğütler verdikten sonra teşekkür edip oturuyorken, Cebrail gelip, Tanrı'dan selam getirdi ve şu âyet indi:

"Ya eyyüher-Resûl belliğ..." Bu âyetin anlamı: "Hak Tealâ buyurur: Ey Muhammed! Bu topluma Ali'nin emanetini ulaştır..." Bunun üzerine Hz. Muhammed ashabına deve semerlerinden bir minber yapmalarını buyurdu. Hz. Resul bu minberin üzerine çıktı. Tanrı'ya hamd-ü sena edip, sahâbelerine bir konuşma yaptıktan sonra, İmam-ı Ali'yi o minberin üzerine çağırdı, "Ya Ali, gel sen benimle biat eyle, sahabeler de seninle biat eylesinler. Her kim senin biatından cayarsa -yüz çevirirse benden yüz çevirmiş gibidir. Benden yüz çeviren, Allah'tan yüz çevirmiştir. Ve her kim Allah'dan yüz çevirirse ezel ve ebed cehennem ateşine giriftar olacaktır..." dedi. Hz. Peygamber'in işaretiyle Hz. Ali ilerleyip o minberin üzerine çıktı. Hz. Resul, İmam-ı Ali'nin elinden tutup yanına aldı. Sonra şöyle buyurdu:

"Ey insanlar, Allah ve Resulu sizin nefsinizden yeğdir. Ben her kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır, önderidir." Hz. Peygamber İmam-ı Ali'yi kaim-i makam edip, kendi yerine atadı ve ona itaat etmelerini asıl sahabelere vacip (farz) eyledi ki Kur'an'daki şu âyette kesinleşmiştir:

"Atiy-ullahe ve atiy-ür-Resule ve ülil-emri minküm..." Yani: "Allah'a ve Resulüne itaat edin. Aynı şekilde de önderlerinize itaat edin." Hz. Peygamber, İmam-ı Ali'ye itaat etmeyi kendine ve Allah'a itaat etmekle eş tuttu (Kur'ân âyetiyle). Ve kendisinden sonra imamlığa (başkanlığa) İmam-ı Ali'yi nasbeyledi. Bu konuda birçok da hadis buyurdu: "Ben ilmin şehriyim, Ali de kapısıdır." "Ali ve ben bir nurdan yaratıldık." "Ya Ali, Harun Musa'ya göre ne ise sen de bana öylesin." "Ya Ali, Adem peygamber zamanından bugüne gelinceye dek tüm peygamberlerin evladı kendi soyundan geldi. Benim evladım ise senin soyundan gelsin." dedi. Ve sonra kendi mübarek eliyle kuşağını açtı, MUHAMMED-ALİ BİR GÖMLEK İÇİNE GİRİP İKİSİ BİR YAKADAN BAŞ GÖSTERDİLER. O durumda Hz. Resul şöyle buyurdu : "Ya Ali! Senin etin benim etim, senin cismin benim cismim, senin kanın benim kanım, senin ruhun benim ruhum. Ben senim, sen de bensin." Hz. Resûl'ün bu hadisini bazı münfakılar işitip, haset yüzünden tevil ettiler, kendilerine göre yanlış anlam verdiler.

"Muhammed'in Ali hakkında etin etimdir demesi yakınlık, hısımlık nedeniyledir. Senin cismin benim cismimdir demesi amcasının oğlu olduğu içindir. Senin kanın benim kanımdır demesi, kızı Fatıma'yı ona verdiği içindir. Hasan, Hüseyin ondan doğduğu için kanı kanımdır dedi... Senin ruhun, benim ruhumdur demesinin anlamı ise, cümle insanların canı, peygamberin ruhundan yaratılmıştır. İşte bunun için canı canımdır dedi. İşin aslı budur..." bu münafıklar Hz. Resûl'ün bu hadis-i şerifine inanmayıp:

— Ya Muhammed! Madem ki siz böyle söylüyorsunuz, sırtınızdan gömleğinizi çıkarın, bizler de

görelim, maddi gözümüzle bakıp bilelim, gönlümüz inansın.

O zaman Hz. Resûl onların bu tür sözlerini duyunca mübarek sırtlarından gömleği çıkardılar ve kendilerini onlara gösterdiler. O hariciler baktılar, gördüler ki ceset bir baş bir. Yine dediler ki:

— Madem ki birlik aleminde nişan (belirti) verirsiniz, ceset bir olup baş iki olunca bunun ne anlamı kalır? Başlarınızın dahi bir olması gerekirdi.

Bunun üzerine Hz. Resül mübarek başlarını gömleğin içine çekip yine çıkardılar, bir ceset bir baş oldular. Bunu gören hariciler insafa geldiler.

Bundan sonra Hz. Resûl aleyhisselâm buyurdu ki:

— Ey inananlar! Küçük savaştan dönüp geldik. Bundan sonra sizinle büyük savaşa hazırlanalım.

Sahabeler sordu:

— Ya Muhammed! Küçük savaş hangisidir, büyük savaş hangisi?

Hz. Resûl buyurdu ki:

— Küçük savaş şudur ki, din düşmanlarıyla, kâfirlerle savaş yaptık. Büyük savaş da şudur ki: Şeytanın verdiği vesveselerle savaşıp, nefsimizi kötülüklerden korumaya çalışalım. Ve de birbirinizle kardeş olun. Bizim gibi (Muhammed ve Ali gibi) dirlik birlik eyleyin. Nasıl ki siz burada (bu dünyada) kardeş olasınız, orada (âhirette) de birbirinizi bulasınız, benimle birlikte cennete giresiniz, yarın Hak dîdarını (Tanrı'nın yüzünü) göresiniz. Benden sonra benim ümmetim 72 fırkaya ayrılsa gerektir. Hepsi cehennemlik olup, ancak bir fırkası (bölüğü) cennetlik olsa gerek...

Ashablar sordu ki:

— Ya Muhammed! O cennet ehlinden olacak fırka, hangi bölükten olsa gerek?

Hz. Resûl buyurdu ki:

"Ol Fırka-i Nacidir
Bu yola duacıdır
Hırsın, nefsin öldüren
Hem gazi hem hacıdır."

Benim evladıma (Ehl-i Beyt'e) tabi olanlar, yol-erkân içinde erenler zümresi ile beni isteyip bulanlar FIRKA-İ NACİ'dir.

Bunu işitenlerin soluğu kesilip, daha konuşmadılar. Hz. Resûl, dua etmek için ellerini kaldırdı:

— *Ey Allah'ım! Ali'ye ve evladına dost olana sen de dost ol. Ali ve evladına düşman olana sen de düşman ol. Ali ve evladına yardım edene sen de yardım et. Ali ve evladına hile (oyun) yapana sen de hile yap.*

Hz. Resûl bu duasını bitirip, mübarek ellerini yüzüne sürüp, minberden aşağıya indi. Sonra sahabelere göçmeleri için izin verdi, Medine'ye döndüler.

Resûl doğruca Hatice'nin evine geldi, namaz ve niyazdan sonra derhal Hak tarafından Cebrail gelip, Hakk'ın selamını getirdi ve dedi ki:

— Ya Muhammed, Tanrı'nın buyruğu şudur ki, bu gece Ali ve Fatıma'nın evine varasın.

Hz. Resûl da kalkıp Ali ve Fatıma'nın yanına gitti. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin ayağa kalktılar, sevinip oturdular. Bir süre sonra yine Cebrail gelip, elinde buğday başağı gibi bir nesne getirip. Hz. Resûl'ün önüne bıraktı. Resûl dedi ki:

— Ey kardeşim Cebrail, bu bize getirdiğin nedir?

Cebrail:

— Ya Resûlullah, bu bir murassa KEMER'dir ki Hak Taala onu kudretinden yaratmıştır. Hz. Adem, cennette gezinirken, bu kemer onun belindeydi. Şeytan ona tafar bulmazdı. Sonunda Havva'nın yüzünden, Adem günahlı oldu. İblis, Havva'ya yol buldu, buğday yedirdi. Bu nedenle, cennetten çıkmak lazım geldi. Havva, Adem'e yalvarıp ben nasıl olursam bari sen de öyle ol, biribirimizden ayrı düşmeyelim dedi. Adem, Havva'nın hatırı için buğdayı yedi. Hak Taalâ emretti, ikisini de cennetten sürdüler, çıkardılar. Nitekim Kur'ân'da buyurur:

"Ve tafikaa yahsıfani..." Yani, cennet giysileri ve hulleleri Adem ve Havva'nın üzerlerinden düştü, bu murassa kemer Adem'in belinde görüldü. Yıllar sonra Hz. İbrahim dünyaya geldi, peygamber oldu, bu kemer onun beline bağlandı, Nemrud'un ateşi ona zarar vermedi. Şimdiyse, size getirdim ki Allah'ın emriyle senin beline bağlayayım.

Hz. Resûl, Cebrail'den bunları duyunca, oturduğu yerden ayağa kalktı, iki rekat namaz kıldı, yüzünü yere koydu, Allah'a yalvarıp yakardı, bu tarik'a (yola) beli (evet) diyen kardeşleri diledi, Hak katında dileği oluncaya dek başını yerden kaldırmadı. Kulağına nida geldi ki:

— Ya Muhammed, dileğin kabul oldu.

Bundan sonra mübarek başını secdeden kaldırdı. Cebrail, Hakk'ın emriyle belini bağladı, "Nasrun minallahi ve fethün karib ve beşşiril-mümine Ya Muhammed..." denildi. Sonra Cebrail şöyle dedi:

— Ya Muhammed, Allah'ın rızasıyla ben senin belini bağladım, sen de Ali'nin belini bağla.

Hz. Resûl dedi ki:

— Ya Ali, gel, ben de senin belini bağlayayım, Hakk'ın rızası ve benim muhabbetimle, ki ben Muhammed'im.

Ali, Resûl'ün huzuruna geldi, Muhammed, Ali'nin belini bağladı. Cebrail'in getirdiği şu âyeti, Hz. Resûl orada okudu:

"İnnelleziyne yübâyiuneke innema yübâyiünellahe yedullahi fevka eydiyhim..."

Sonra şöyle buyurdu:

— Ya Ali, ben senin belini bağladım, sen de Hasan ile Hüseyin'in belini bağla ki İMAMLAR'dır. Sonra Hz. Resul'un işaretiyle İmam-ı Ali (k.v.) Hz. İmam Hasan'ın belini bağladı, bir Ayet-el-Kürsi, üç İhlas-ı Şerif okudu, "Ya Hasan, sen de kardeşin İmam Hüseyin'in belini bağla, önce Hak rızasıyla, ikinci Resul muhabbetiyle, üçüncü Ali akdi ile" dedi. İmam Hasan da kardeşi İmam Hüseyin'in belini bağladı, muavvizeteyn ve Seb'al-Mesani surelerini okudu.

Ve İmam Hüseyin de kendi oğlu Zeynel-Abidin'in belini bağladı, o Muhammed Bâkır'ın, o Cafer-i Sadık'ın, o Musa Kâzım'ın, o Ali Rıza'nın, o Muhammed Taki'nin, o Ali Naki'nin, o Hasan Askeri'nin, o da Muhammed Mehdi'nin belini bağladı. Ve Muhammed Mehdi, Samerra'da gâip oldu.

ONYEDİ KEMERBEST ve ONDÖRT MÂSUM-İ PÂK

Biz sözümüze geri dönelim:

Hz. Resûl İmam Ali'nin, Hasan, Hüseyin'in belini bağladıktan sonra ASHAB-I SOFFA icazet istediler ki, "Biz dahi Risalet'e muvafakat edelim."

Hz. Resûl, Ali'ye işaret eyledi.

Evvel Huda rızasıyla; ikinci, Cebrail-i Emin vahyi ile; üçüncü benim muhabbetim ile ki, Muhammed'im;

dördüncü, senin akdin ile ki sen Ali'sin, dedi. İmam-ı Ali sordu:

— Ya Resûlallah kimin belini bağlayayım?

Hz. Resûl buyurdu:

— ONYEDİ KEMER-BESTE'nin belini bağla.

Bunun üzerine, Hz. Resûl'ün işaretiyle, İmam-ı Ali, şu onyedi kişinin belini bağladı:

1. Selman-ı Farisi 2. Kanber 3. Cafer-i Tayyar (Hz. Ali'nin kardeşi)

Aynı zamanda Hz. Resûl'ün icazetiyle bu HİZMET'i Selman'a verdi. Resûlullah, onun hakkında, "Selman bizden, bizim EHL-İ BEYTİMİZ'dendir." Ayrıca, Hz. Selman, KIRKLAR'dandır. Ehl-i Beyti Resûl'ün hizmetlisidir ki, İmam-ı Ali'nin verdiği görevle, ondört kişinin belini bağladı, niyabet verdi ki, şunlardır:

1. Ebu Zerr-i Gıfari 2. Cabir-i Ensari 3. Malik-i Eşter 4. Abdullah b. Abbas 5. Hasan-ı Basri 6. Zünnun-i Mısri 7. Ebu Derda 8. Cömerd-i Kasab 9. Amr 10. Ammar b. Yaser 11. Süheyl-i Rumi 12. Ebu Mihcen 13. Süleym 14. Seyfüddin.

İşte bunlar KEMER-BESTELER'dir ki, "Elestü" deminde Hak Taâlâ ile ahdü ikrar eyledikleri gibi, şimdi de Hz. Resul'e ve Evlâd-i Resûl'e biat ve inabet (İKRAR) kıldılar, sözlerini yerine getirdiler. Bu şart, ehl-i tarik arasında zahir oldu. Her kim bu yola girerse, Tarikat ehli'dir. Ve her kim bu yoldan (ikrardan) dönerse, münkir ve münafıktır, Hak didarından mahrum kalır.

SELMAN-I FARİSİ'NİN KEMER-BESTELER'E ÖĞÜDÜ

Selman-ı Farisi, belini bağladığı ve kendisiyle biat alanların her birine bir nasihat eyledi ve bu oniki kelimeyi söyledi. Zira ki, tarikatta FARZ-I AYN'dır Bu sözleri, Selman'ın kulağına İmam-ı Ali söylemiştir. Bunlar:

1. Tevbe eylemek, 2. Yaramaz işlerden sakınmak, 3. Nefsinin isteğine uymamak, 4. Şevhetten ırak durmak, 5. Hak söze itaat etmek, 6. İkrarında durmak, 7. Gönlünden şüpheyi gidermek, 8. Hizmetinde EDEB üzerine olmaktır, 9. Kendi nefsi için halkın nasibini esirgememek, 10. Kimseye kötü gözle bakmamak, 11. Teslim ve tevazulu olmak, 12. Daima tevekkül üzere olmak,

Ayrıca Kemer-bestelerde şu koşullar da olmalıdır:

Kerem, mürüvvet, lutf-u ihsan, hizmet, sehavet, saadet, takva, kemaliyyet, meskenet, izzet ve hürmet, riayet.

BEL BAĞLAMAK

(İkrar vermek, tıyğbend bağlamak)

Ve dahi bundan sonra bilmek gerektir ki "Bel Bağlamak" yedi pend (öğüt)tür, her öğüdünde bir fayda vardır:

1- Bahil (cimri)liğini bağlarlar, cömertliğini açarlar.

2- Hırsını bağlarlar, zühdünü açarlar.

3- Cahilliğini bağlarlar, korkusunu açarlar.

4- Şehvetini bağlarlar, lezzetini açarlar.

5- Tokluğunu bağlarlar, açlığını açarlar.

6- Haramını bağlarlar, helalini açarlar.

7- Şeytanını bağlarlar, Rahman'ı açarlar.

Onun belini öyle Allah için bağlayalar ki ism-i marifet ona sabit olsun. İmam-ı Ali b. Ebû Talib (Tanrı yüzünü nurlandırsın) şöyle buyurur:

"Miyanbeste"nin şeddinde (bağlanmasında) kaç nesne açılır ve kaç nesne bağlanır, ehl-i Tarik olan kimseye bunları bilmek lâzım ve mühim ve vaciptir. Pes miyanbeste'nin şeddinde oniki nesne bağlanır, ondört nesne açılır. İmdi, bağlanan nesneler şunlardır:

1- Gözü bağlamak gerek: Kendi ayıbından gayrı kimsenin ayıbını görmeye, örtücü ola, gözü ile gördüğünü, eteği ile örte.

2- Kulağı bağlı gerek: Yaramaz haberlerden, gıybet sözünü işitip dinlemeye.

3- Dili bağlı gerek: Üstadı yanında dili olmaya.

4- Eli bağlı gerek: Kimseye el olmaya ve bir nesneyi koymadığı yerden eli-uzunluk edip almaya.

5- Gönlü bağlı gerek: Hak'dn başkasına meyl-ü muhabbet etmeye.

6- Hırsı bağlı gerek: Tamahı galip olmaya.

7- Nefsi bağlı gerek: Nefsine yenilmeye, şehvet elinden biçare, zelil (aşağılık) olmaya.

8- Boynu bağlı gerek: Davet olunan yere muhalefet etmeye.

9- Gazabı bağlı gerek: Kimseye dâva ve niza (kavga) etmeye.

10- Beli bağlı gerek (gayret kuşağı ile): Ki Hak'dan gayri kimseye ihtiyaç yüzünü göstermeye.

11- Ayağı bağlı gerek: Yaramaz yerlere varmaya.

12- Sıdkı bağlı gerek: Yapıştığı yerde muhkem (sıkı) dura, itikadı muhkem ola.

Vallahü a'lem malum oluna ki, dahi bundan sonra miyanbeste'nin bendini açan ondört nesneyi de açıkla. Ben öğreneyim ki talibi Hak olan kardeşler de okuyup bilsinler, ondan bir feyiz alalar, Tarikat içinde kâmil olanlar, evliyâ izini izleyip ve gittiği yolu gözleyip o yol ile ser-çeşme (pınarın kaynağı) bulalar:

1- Sofrası açık gerek: Hz. Ali'nin kerametidir ki bir gün, bir çok kimseler İmam Ali (k.v.) hazretlerinin huzuruna geldiler, "Ya Ali, bize keramet göster, görelim." dediler. Hz. Emir-el-Mü'minin, Kanber'e buyurdu ki: "Ya Kanber, sofra getir!" Onlar, "Bizim karnımız toktur, senden bir keramet isteriz." dediler. Hz. İmam-ı Ali (k.v.) bu

REHBER NE DEMEKTİR?

Rehber, tarikat içinde YOL GÖSTERİCİ demektir. Talibin önüne düşüp kuşağın ucundan tutup yederek, yol atasının (dedenin) önüne götürüp bütün şartlarını yerine getirir.

İmdi, şart şudur ki, mübtedi (yola ilk girecek talib) gelip, yol atasının huzuruna iki dizi üzerine otura, biat ede. Ata, oğlunun sağ elini eline alıp, baş parmaklarını birbirinin üzerine koyup, tarikat akdi ile el tutuşa. Oğul da sağ elini atasının eline verip, sol eliyle atasının eteğin muhkem yapışa, yani, "El benim, etek senin. Hak yolunda bizi doğru yola kılavuzlamakta kusur etmeyesin." demek olur. Dahi yol atası olan kimse o vakit oğluna TEVBE ve TELKİN eyleye. Atası ne derse, oğlu dahi kulak verip öyle söyleye. Önce, üç kez "Estağfirullah min Külli zenbin=Bütün günahlarıma estağfirullah..." deyip, şöyle devam ede:

"Şah-ı alem-penah elinden tevbe eyledim, kendi bildiklerimden geçtim, tüm kötülüklerden bu hazır cemaatın tanıklığıyla Pir'in eteğini tuttum, doğru yola gittim. Eğer bu ahdimden dönersem Şah-ı Merdan'ın Zülfikarı'na uğrayayım..." diye. Sonra yol atası olan kişi o vakit şu BİAT Âyeti'ni okuya:

"Bismillahirrahmanirrahim. İnnel-leziyne yübâyiuneke, innema yübâyiun-allah. Yedullahi fevka eydiyhim..ila.."

Sonra, Oniki İmam Hutbesi'ni okuya (Yani: Allahümme salli alâ diyerek ayrı ayrı salevat getire.)

Dahi mürebbinin oğluna hizmeti budur ki, Hakk'a giden yolları göstere ve hem şeytanın hilesinden ve kötü nefis şerrinden kurtara. Yol içinde ne kadar sorunları varsa halledip, bildire. Öyle ki o talibin başka kimseye ihtiyacı olmaya. Zor bir durum karşısında onu çözecek bir adam aramaya.

Dahi oğulun mürebbisine hizmeti budur ki, önce iradetle teslim ola. Her ne emrederse, itaat ede. Hz. Peygamber buyurmuştur: "Ahdi olmayanın, dini olmaz." İmdi, mümin olan kimse gerektir ki ahdettiğini yerine getire, yol ehli kardeşlerinin işini bitire. Kadir olduğunca her gördüğüne tevazu edip, hizmet bitire. Hem oğul atanın emrine aykırı işlerden çok sakınmalı; hatta, dövüp, sövüp, günde bir kez reddetse bile yüz çevirmemelidir. Yüz çevirirse, yüzü kara olur, dünyadan ahirete imansız gider. Şu yüzden ki, oğul atasının emrine karşı gelirse ikrarından dönmüş olur. Ve hem ikrar imandır, İKRARI OLMAYANIN İMANI YOKTUR.

DEYİŞ

Bir yol oğlu ile eyle pazarı
Kizira gönlünün gümanı yoktur.

Pir-i perver ile âşina ol ki
Herbiri yahşidir yamanı yoktur.

Musahibsizlerle durup oturma
Kaçar bir uğrudur imanı yoktur

Havâric canına eylen teberrâ
Onun ondan özge dermanı yoktur

Özünü rızaya teslim etmeyen
Torbası başında samanı yoktur.

İmamlar yolunda can baş verenler
Yezid'e zerrece amanı yoktur.

Halini arzeyle SULTAN HATAYİ
Şah'ın bundan özge divanı yoktur.

Şah İsmail

Şah İsmail'in Tuğrası

HÂDİM KİMDİR VE HÂDİMLİK NASIL OLMALIDIR? *(Kırklar Meclisi)*

Dahi bundan sonra hadim kimdir ve hadımlık nice gerektir, onu açıklar:

Günlerden bir gün Hz.Resûl (a.s.) Saffa-i Sofa'nın kapısına vardı. KIRKLAR orda sohbet ederlerdi. O Hazret de kapıyı çaldı. İçerden Kırklar işidip, kimsin dediler, ne istersin diye sordular. Hz.Resul dedi: Peygamberim, açın kapıyı, içeri girelim, siz erenler ile dem-i didar görelim dedi. Dediler: Bizim aramızda Peygamber sığınmaz, Peygamberliğini var ümmetine eyle dediler. Peygamber Hazreti bu sözü işitti, hemen geri döndü. O vakit Tanrı'dan nida geldi ki Ya Muhammed, dön, yine o kapıya var. Hz.Resûl o sesi işitti, hemen geri döndü, yine geldi o kapının halkasını tuttu, kapıyı vurdu. Yine kimdir dediler. Hz.Resûl dedi: Açın kapıyı içeri gireyim, mübarek cemalinizi göreyim, Peygamberim dedi. Kırklar dediler: Bizim aramızda Peygamber sığmaz ve hem bizim kimseye peygamber göndermeye ihtiyacımız yoktur, dediler. Hz. Resul bu sözü işidince yine geri döndü, diledi ki vazgeçe, kendi makamına gide, sakin ola. Yine Tanrı'dan Seyyid'in kulağına ses geldi ki: Ey Habibim, yine o kapıya var, ol meclise gir, nereye gidersin, dön geri dedi. Seyyid, geri döndü, geldi, o kapınının halkasına el

vurdu, işaret etti, yani geri dönüp geldiğini bildirdi. Dediler: Kimsin? Resul dedi: Kavmin efendisi, onlara hizmet edendir; yoksulların hizmetçisiyim dedi. Kırklar dediler: Merhaba, merhaba. Hoş geldin, kadem getirdin. Gelmekliğin kutludur, daima kutlu olsun dediler. Ey hayırlı kapılar açan deyip, kapıyı açtılar. Hz. Resûl (a.s.), bize hayırlı kapılar aç, Bismillah dedi, kapıdan içeri girdi, önce sağ ayağını bastı. Baktı, gördü, otuzdokuz sahabe otururlar. Meğer ki birisi dışarı çıkıp parsaya gitmişti, o Selman-ı Farisi idi. Amma Ali dahi o mecliste hazır idi. Bunlar Resûl Hazretini görünce ayağa kalktılar, yer gösterdiler. Seyyid geçip Ali'nin yanına oturdu. Lakin Ali olduğunu o anda bilmedi, o vakit tanımadı. Haber sorup, dedi: Siz kimlersiniz, kim derler? Dediler: Biz Kırklarız, bize Çihlten derler. Cümlemiz tek-gönül, tek-cihetiz; birimiz ne ise, hepimiz odur dediler. Resûl: İspat eylemek gerek sözünüzü dedi. İşte o anda Şâh-ı Merdan Ali mübarek kolunun uzattı ve damarına bir neşter vurunca kan revan oldu, hepsinden birlikte kan aktı, bir damla kan da tavandan aktı, meydana döküldü. Meğer ki Kırkların birisi taşra parsaya çıkmıştı, Selman-ı Farisi dahi erişti, geldi. Bir üzüm tanesi getirdi. Seyyid'in önüne koydular, dediler: Ey fakirler hadimi, hadimlik edip bu üzüm tanesini paylaştır. Seyyid, çevre yanına bakıp düşünceye daldı: Bunlar kırk kişidir, bir üzümü nasıl taksim edeyim dedi. Derhal Tanrı Taalâ Cebrail'e buyurdu ki: Ya Cebrail, sevgili peygamberim düşünceye daldı, çabuk yetiş, cennetten nûrdan bir tabak al, peygamberime götür; o üzümü bu tabak içinde ezip ŞERBET eylesin, Kırklara sunup içirsin dedi. Cebrail, cennetten bir nurdan tabak aldı. Resulün huzuruna geldi. Hak Taalâ'nın selamını arzetti. O tabağı önüne koydu, şerbet eyle Ya Muhammed dedi. O sırada Kırklar da o bir üzüm tanesini nasıl bö-

lüştürür görelim diye bakıp dururlarken, gördüler ki Seyyid'in önünde bir nurdan tabak belirip apaçık gün gibi ışık verdi. Seyyid o tabağın içine su koyup, ayı ikiye bölen parmakları ile o üzümü şerbet etti, Kırkların önüne koydu. Hakk'ın bunda hikmeti vardı, kudreti belirse gerekti. Kırklar o şerbetten içtiler, hepsi mest-i elest oldular, kendilerini yitirdiler. Bunlara bir hal (coşku) geldi ki oturdukları yerden ayak üzeri kalktılar, bir kere Ya Allah deyip el çırptılar, üryan-büryan SEMAH'a girdiler. Seyyid dahi bunlarla semah ederken mübarek başından sarığı yere düştü. O sarığı aldılar, kırk parçaya böldüler, bellerine bağlayıp TENNURE ettiler.

ÜÇ SÜNNET YEDİ FARZ

Muhammed-Ali Erkânı'nın erenleri şöyle bildirmiştir ki, sofuluğun ÜÇ SÜNNETİ ve YEDİ FARZI vardır:

ÜÇ SÜNNET

Birinci Sünneti şudur ki; sofu olan kimse, dilini Tevhit kelimesinden ayırmaya.

İkinci Sünneti şudur ki; gönlünden düşmanlığı gidere, kimseye kin ve kibir tutmaya, kıskançlık etmeye, hırsına uyup şeytana gönül vermeye.

Üçüncü Sünneti şudur ki; sözü Hak'kın kudreti ola, kimseyle kavga etmeye, kimseye düşmanlık yapmaya.

YEDİ FARZ

Sofuluğun Birinci Farzı: Sofu olan kimse çok sır saklaya. Zahit, imanını şeytandan nasıl sakınırsa, sofu da sırrını halktan öyle sakına.

İkinci Farz: Talip bin bir ise, bir otura ve bir dilden söyleye.

Üçüncü Farz: Hakk'ın terazisine itaat ede; yaptığı bir günaha bin özür ve niyaz eyleye; kimsenin gıybetini etmeye ve yalan yere and içmeye, yalan söylemeye.

Dördüncü Farz: Mürebbi hakkına itaat ede, emrine uya.

Beşinci Farz: Kuşak kuşana. Halife'den el alıp, tövbe eyleye.

Altıncı Farz: Musahibini hakikatte Hak cemiyetine eriştire.

Yedinci Farz: Halife'den (Rehber'den) Tac ve Kisvet kabul eyleye. Ve sofuluğun bir şartı da şudur ki, özünü şeyhlere ulaştıra.

Bu yol üzere olmayana, sofu diye inanmayasınız. Bir kişi bunca farzdan ve sünnetten düşse, ona derman yoktur; sürgün olur, yüzü karadır.

DERVİŞLİĞİN ON BASAMAĞI VARDIR

Dervişliğin on babı vardır mümin
Arif isen gel dinle evvelinden
Evvel budur LA İLAHE İLLALLAH
Kelam-ı Tevhid okuya dilinden

İkincisi budur adavet etme
Hırsa uyup şeytana gönül katma
Mümin isen gönlünde küsü tutma
Geçe gör fikir fi'linden

Üçüncü budur ki nutku Hak ola
Siline gönlü ayinesi pak ola
Kudretten can kulağı sak ola
Hakikat gevheri sıza halinden

Dördüncü budur ki seyr-dar ola
Gire dost bahçesine gülzar ola
Asıla Mansur gibi berdar ola
Bir kez ölen ayrık ölmez ölümden

Beşinci budur ki bin bir otura
Özün uğrusunu ele getire
Hem Resulullah'ın kavlin yetüre
Geçmiş ola şeriatın kaalinden

Altıncı budur ki özür eyleye
Özrünü Mevlası kabul eyleye
Türlü türlü fesadı terk eyleye
Nasip ola ona rahmet balından

Yedinci budur ki mürebbisine
Derd ile düşmüş ola hevasına
Kondura gönül kuşun yuvasına
Bahir olmuş gevher olur gölünden

Sekizinci budur kuşak kuşana
Türab olup inip yere döşene
Erenler bu dervişliğe nişane
Emir budur böyle geldi Ali'mden

Dokuzuncu budur ki taç vuruna
Boyana kalbi ol Hakk'ın nuruna
İhlas ile gire cennet şarına
Hulle giye ol İdris'in elinden

Onuncusu budur musahip bula
Onun ile özge ameller kıla
Edeb ile hakkına teslim ola
Geçmiş ola sıratından kılından

Dervişliğin bir babı dahi vardır
Özün mürebbiye yetiren erdir
HATAYİ hakikat bir gizli sırdır
Götürülsün perde hicab yolundan

MUHASİPLİK VE KAZANÇ HALİ

Bir talip bir talip ile musahip olmak dilese, önce birkaç gün birbirinin gözleğinde olmaları gerekir. Tarikat içinde buna KAZANÇ derler. Bir talip şöyle kazanç kazanmak gerektirir ki; birbirinin yükünü götüreler, birbirinin gözüne ve gönlüne gireler, birbirinin yoluna ve uğruna baş ve candan geçeler. Cem ehli de bunların durumunu bakıp göreler:

Eğer onlarda yol-erkân uyarınca musahip hali varsa, güzelce Erkân'dan geçirip, kurbanını yiyip, onları birbirine vereler. Ve eğer ki birbirinin halinde nesne yok ise, onlar musahip değildir; onu alıp bir musahibe verin. Zira ki musahip musahibin her haline haldaş ve her yoluna yoldaş olmak gerektir; hatta ispat gerektir; can verip, ömür harcetmek gerektir. Ta ki birbirinin kadrini, kıymetini bileler. Ve de musahip musahibinin yoluna kesik baş gerektir bu Tarik içinde. Öyleyse, bilesin ki musahipliğin erkânı budur. Ey talip! Sen dahi bir kimse ile musahip olayım dersen, bu tarz ile yürü, bu düzen ile var ki işin temiz ola; kemale eresin; noksanın olmaya. Erenlerin nutku budur.

GÖNLÜNDE KİBİR TUTMAYA

Musahib dâvisin kılan
Evvel baştan hali gerek
Ruhu hem ruha ulaşık
Cesed dahi ölü gerek

Gönül âyinesin silip
Kendi kemalini bilip
Hırsı ile nefsi ölüp
Aşk ile can diri gerek

Gönül aynasın açana
Hakk'ı batıldan seçene
Oniki derbent geçene
Hakk'a gider yolu gerek

Gönlünde kibir tutmaya
Sevdiceğin unutmaya
Yırta-dike yare etmeye
Cerrahlıktan eli gerek

ŞAH HATAYİ'nin bendine
Şah gerek şah menendine
Lahmike lahmi yurduna
Şah Mürtezâ Ali gerek

MUSAHİP MUSAHİPSİZ CENNETE GİRMEZ

Musahipler şöyle gerektir ki; önce kendi bildiğinden geçeler, Batın gözünden perdeyi açalar, senlik-benlik etmeyeler, dünyalık halinde birbirinin rızkına ve malına tekellüf yolunu seçmeyeler. Mal da candandır. Bir kişi kendi malına ve rızkına taksirlik etmeyip, erenler nazarında, erenler yoluna harcayınca, gerçek bilmiş olasınız ki o kişi kendi canına dahi kıyar, taksirlik etmez. Zira, mal da candandır. Öyleyse dünya halinde böyle olunca, ahiret halinde dahi böyle olur. Birbirinin yoluna baş ve candan hiçbir şeylerini esirgemezler. Şöyle ki:

Hak katında biri yargılanmış olup, cennete giriyor olsa, öbürü de günahlı olup cehenneme gidiyor olsa, birbirini bırakıp cennete gitmezler. Taki birisi de yargılanıp ikisi bir olmayınca, Hak Taâlâ o cennetlik kulun yüzü suyu hürmetine, o cehennemlik kulunu da yargılar, kabul eder, "İkiniz de varın, cennete girin!" buyurur. Böylece o musahiplerin ikisi de cennete girerler.

Mümin kişi cehenneme girmez. Meğer ki münkir ve münafık ola ya da ibadetinde noksanlık etmiş ola veya erenlere diliyle ikrar verip, gönül vermemiş ola. Öyleyse musahiplerin birbirlerine teslim olmaları (candan bağlanmaları) gerektir. Herhalde birbirinin yoluna baş ve canlarını esirgemeyeler. Ve birbirinden dalda (gizli) gitmeyeler. Ta ki kazanç kazanç ola, musahip musahip ola.

Eğer ki biri yoksul diğeri zengin olsa, zengin olan kardeş gerektir ki malının yarısını o yoksul kardeşine vere; ta ki o zengin kardeş malına kıya, o yoksul kardeş de canına kıya; o vakit bu ERKÂN yerini bula; ikrarları dürüst ola, yol içinde davaları sadık ola.

CEM'DE BİR TÂLİB'İN GÜNAHINDAN YARLIGANMASI

Bir tâlib dâra durup, gönlünde güman (şüphe) olsa, hali nice olur?

Seyyid Safî buyurdu ki:

Bir kimse Tarikat sofusu olsa, Mârifet ehli bir müsahib ile müsahib olup, Hakikat yolunu gözlese, Erenlerin izini izlese, kendi özünü tükenleyip (?) yürüse, ansızın "Kul hatasız olmaz, hata tevbesiz olmaz." O kişiden bir günah sadır olsa ve de kendisi anlayıp o günahını ele verip, insaf makamına geçip, peymançe (Dâr) yerine dursa, mürüvvet dese, cemaat ehli gönül birliği ile onun günahından geçseler, ona gülbank verseler, o da yüzünü yere koyup niyaz eylese, o kişi günahından arınıp yarlıganır, pak, tahir (temiz) olur. Kalbi temiz olup, insaf ehli olur.

İmam CAFER-İ SADIK Hazretleri buyurur ki: Tarikat ehlinden bir talip yoldan düşse (suç işlese) ve bunu bilse, kendi görgüsüyle sitemli (cezalı) olduğunu fark edip, günahını itiraf etse, Dar'a durup, "Ben bu günahın sahibiyim. Erenler lutf eyleyin, tarikat erkânı (kuralları) üzerine beni yuyup-yıkayıp pak eyleyin!" dese, o anda hazır bulunan Cem erenleri onun günahından geçseler, o kişi halis-muhlis yargılanmış olur. Zira ki o mesliste ÜÇLER-YEDİLER-KIRKLAR hazır olup, Cebrail dahi

gökteki meleklerle hazır muallak durmuştur ve o mahalde diye ki:

"Ey Cemaat! Bu kul, içtenlikle kendi günahını itiraf etti ve kendisi insaf edip, günahını eline aldı, gönlünü saf eyledi, cemiyet erenleri onun günahından geçtiler, ben de geçtim."

Orada hazır olan gök melekleri, "Biz de geçtik!" derler. Cebrail aleyhisselam göğe uçup, Hak Taâlâ hazretlerine varınca, Hak hazretleri Cebrail'e "Ne gördün, ne işittin?" diye sorar. Cebrail, Allah'ın bu hitabını duyunca, şöyle der:

"Ey Bâri Huda! Sen görücü ve hem işiticisin. Sana gizli kalan ne var? Filan oğlu filan kulun, dürüstlükle günahını itiraf ve ikrar etti. Erenler nazarında Dâr'a durdu. Cem erenleri onun günahından geçtiler, ben de geçtim, gökteki tüm melekler de geçtiler..."

Hak Taalâ hazretleri buyurur ki: "Ululuğum ve celalim hakkı için, saf ve sadık olan bütün cemaatle, o kulun günahını ben de yarlıgadım ve bütün günahlarından geçtim!" Ve eğer riya ile ve benlikle ve gururla dar'a durmuş olursa, Tanrı katında naz ve niyazı geçmez, taati ve haceti (dilekleri) kabul olmaz. Ona, layık olduğu cezayı verir ve ilenir. Öylesi müdebbir (ard niyetli), münkir ve münafıka lanet olsun ki Hakk'ın Divanında (Cem'de, Meydan-ı Muhammed Ali'de) gümanla (yalancıktan) durmuş ola. Onun günahı yarlıganmaz, öncekinden daha fazla günahlı olur. Hak Taalâ, ancak halis, muhlis, saf ve dürüst olan kulunun günahından geçer, affeder. Ve dürüst Tarîkat ehli olan her kulun, öz muhiblerinden ve akrabasından yedi kişiyi (onun yüzü suyu hürmetine) Hak Taalâ yarlıgar.

"Ettiği günahı eline alsa
Erenler cemine mürvete gelse
Kişi eksikliğin özünde bulsa
Dervişlik, müminlik alâmetidir"

(KUL HİMMET)

MÜSAHİBİNE EL VERİP GÖNÜL VERMEYEN TÂLİB'İN DURUMU

Şeyh Sadreddin hazretleri sordu:

Ey Şeyh! Bir tâlib mürebbi ve müsahibine el verse, gönül vermese, hali nice olur?

Seyyid Safî hazretleri buyurdu ki:

Bir kişi âma olsa yani heyulâ mertebesinde hiçbir şeyden haberi olmasa, Kelime-i Şehâdet getirmekle müslüman olur. Bir kişi "La ilâhe illallâh Muhammedün Resûlullah" dese, amma bunun ne demek olduğunu bilmese, anlamasa; İslâm'ı tam olmaz. Bir kişi bu Tevhîd kelimesini diliyle söylese, gönlüyle inanmasa, imanı tam (geçerli) olmaz. Buna göre; Şeriat Muhammed'in, Tarikat Ali'nindir, birbirinden ayrı değildir, ikisi bir NUR'dur, tüm evrene ışık vermiştir, ayrı olduğunu, cahiller ve inanmayanlar söyler. Demek ki buna göre, bir tâlib mürebbisine ve müsahibine el verse, gönül vermese; sözünde doğru olmaz, ikrarı saf olmamış olur, münafıkdır, bu yola inanarak gelmemiş olur, yüzü karadır.

Hakkın gerçek tâlibi şu kimsedir ki: Erenlerin yolunda ayak direte, samimi ola, mürşidine evet diye, her halde doğru yola gitmekte "el verip, etek tuta", gönülden ikrar eyleye, malından ve canından geçe. Böylece, bir tâlib mürebbîsine ve müsahibine gönül verse fakat malını vermese iki gönüllü olur, mü'min ve Tevhid'ci değildir, îman ehli değildir; münkir ve müşrikdir, münafıkdır, yüzü karadır. Zira, bir kişi "mecazî aşk" ile bir kimseyi sevse, muhabbet eylese; onun yoluna bütün malını, canını, varlığını verir ve onun hatırını gözetir, sözünden çıkmaz, muhabbetini gönlünde saklar. Demek ki, Hakk'a tâlib olan kişi ise, "hakîkî aşk"ın şerbetini içip, dost yo-

lunda baş ve candan geçmeli, tüm varlığını "sevgilisi"nin yolunda harcamalıdır.

İsteyen yârın
Hâk eder vârın
Bulsa dildârın
Saklar esrârın

Bakmayan câna
Erdi cânana
Girdi meydâna
Terk edip vârın

Yâr elin tuttu
Birliğe yetti
Dost ile etti
Gizli bâzarın

Ârif ol ey dil
Olagör kâmil
Ben diyen gâfil
Utanır yârın

Gel HATÂYÎ'den
Al sebak erken
HAKK'ı isteyen
Kosun inkârın

BİR İNSAN HAKK'A NASIL ULAŞIR?

Seyyid Safî hazretleri buyurdu ki:

Yol içinde iki tâlib (Yani HAK-MUHAMMED-ALÎ ve PİR HACI BEKTAŞ VELÎ yolunda giden mü'min) birbiriyle müsahib (yol kardeşi) olsalar, tek yürek tek vücut olup ve de gönül bağlayıp İKRÂR verseler, bir süre yol yürüseler, sonra da ansızın birisinin eceli gelip Hakk'a yürüse (ölse), öbürü müsahibsiz kalınca, gidip kendine bir

kazanç bulsa, bu davranışı yerindedir (erkâna uygundur.)

Amma, o ölen kardeşin ardında bir oğlu kalsa, ikrar iman sahibi olup, hâl ehli ve olgun biri olsa fakat müsahibi olmasa, o kişinin kendi müsahibinin oğlunu koruyup gözetmesi erkândır (gereklidir). Eğer ki, müsahibinin oğlu mürebbili ve müsahibli ise, onu bırakıp kendisine bir kazanç bulsa doğru erkândır.

Ve de bundan sonra iki kişi birbiriyle müsahib olsalar, gerektir ki birbirinin hâline haldaş, yoluna yoldaş ola, ikisi de hâl ehli ve kemâl ehli ola. Biri hâl ehli, diğerinin hâlden haberi yoksa; Tarikat içinde o hâl ehli olan kardeş, kendine bir hâl ehli kardeş bulup, kazanç kazansa, doğru erkândır.

SUÇ İŞLEMİŞ OLAN TÂLİBİN CEM'DE GÖRÜŞÜLMESİ

Cem halinde bir kimseye bir sohbet düşse, yani bir tâlibden bir günah meydana gelse, şöyle ki: Tarikat içinde noksanlık yapsa, yol ehli kardeşler arasında sitemli (suçlu, düşkün) olsa ve o toplantıda "gözcü" olan kimse bunu görüp, eksiğini yakalasa; düşkün talib sitemine razı olup yola boyun verdiği takdirde, o kimseye "erkân" sürmek lâzım gelir. Fakat, o mecliste halife yurdunda (mürşid makamında) oturan kişinin bilmesi gerektir ki:

Bu tâlib ne gibi bir günahın sahibidir? Kaçıncı sünnetten veya kaçıncı farz'dan düşmüştür? Sünnet'den mi düştü yoksa farz'dan mı düştü? Ve buna ne lâzım gelir? O kişi nasıl olursa arınır, günahından yargılanır ve ne ile pâk olur? Yoksa, o günah farzla sünnet arasında mıdır? Güzelce anlayıp, ona göre sitemini sürmek gerektir. Bu

konuda ârifler şöyle buyurmuşlardır:

"Asıllarda asıl nedir?
Usullerde usul nedir?
Şeriatta su arıtır
Tarikatta gusül nedir?"

Şu halde bilmiş olasın ki, ey tâlib, asıllarda asıl; MUHAMMED-ALİ, HASAN, HÜSEYİN, ONİKİ İMAM'dır. Usullerde usul; onların yolunu bilip, erkânını gözlemektir ve hangi yöne gittilerse onların izini izlemektir.

Ve bu dünyada bilinen bir şeydir ki, şeriatta su temizler ve Tarikatta söz temizler. Çünkü insanla hayvanın ayrıldığı yer, sadece söz iledir. Nice kimseler vardır ki "konuşan hayvan"dır, insan biçimindedir amma âdem mertebesinde değildir. Onun için denilmiştir ki: "Söz bilendir kendi hâlin anlayan - Ne bilir sözü tuşuna banlıyan" İnsan gerektir ki, her sözün yüzünü, astarını fark eyleye ve her bir sözden bir mana anlaya, bir söz söylenince ona kulak tutup candan ve gönülden dinleye.

"Evliyâdan hâsıl ettik aşk ile sevdayı biz
Zâhid'e verdik anın çün zühd ile takvâyı biz."

ONİKİ HİZMET

Tarîkat içinde ONİKİ HİZMET vardır. Bu hizmetler, ONİKİ İMAM karşılığındadır. Birincisi, "mürşidlik" hizmetidir ki, tâlibi HAK YOLU'na irşad edicidir, şâh-ı keremdir, Mürtezâ Ali'nin sırrıdır. Burasını iyi anla. Oniki Hizmet dediğimiz şunlardır:

1. Mürşid, 2. Pîr, 3. Halîfe, 4. Zâkir, 5. Çerağcı, 6. Gözcü, 7. Tarıykçı, 8. Cemiyet-başı, 9. Nakîb, 10. Sakka, 11. Ferraş, 12. Hâdim.

Bundan sonra ne hizmet varsa, buna göredir. Bir kişi erenler nazarında bir hizmet istese, gerektir ki cemiyetbaşı olan kimse zâhiren ve bâtınen ona nazar edip göre, o kimsenin üzerine lâzım olan (yapabileceği) hizmet hangi hizmettir bile, o kişinin hizmetinin eri olup hakkından geleceğini anlaya, onun istediği hizmeti ona vere. Cemiyet ehli (Cem'dekiler) de uygun göreler, "Hizmetinde kaim ol, dâim ol, mübarek olsun..." diyeler, safa-nazar himmet edeler. Eğer o kişi hizmetinde kusur etmeyip, gücü yettiğince gayret ederse, kulluktan ululuğa yükselir ve her kişi san'atından ve hizmetinden yargılanır. Ve eğer o istediği hizmetin eri olmayıp, hakkından gelemeyip gücü yetmezse, hizmetinde kusur bulunursa, yol içinde lâzım gelir ki o hizmeti onun elinden alıp, hakkından gelen bir kişiye vereler. Ona da yapabileceği başka bir hizmet vereler. Zira, bu konuda üstadım lütfedip şöyle buyurmuştur.

"HATAYİ hâl elinden
Yanmışam kaal elinden
Gördüm ayası değil
Verdiğin al elinden."

Ve yine bir mâni daha buyurmuşlardır ki: "İsteyene vermeyiz, biz kendi istediğimize veririz."

Bunun içindir ki her hizmetin bir müvekkili vardır. Şu halde, müvekkil olan kimsenin, hizmetine gücü yetmelidir. Her ne hizmet ki verilmiş, ona sahip çıkmak gerektir. Ve onu gözetlemek gerektir. Ve her ne tutarsa aşk ile tutmak gerektir. "Ne iş ki tutasın aşk ile tut-ki sanmayı ey can unut. "Zayıf adamın yeri değildir, bu meydan çeviklik ister. Şu halde, Zülfikar'ı (Tarıyk'ı) dahi bir kimseye vermek gerektir ki, hizmetinde çevik ola, gevşek olmaya ve hiçbir yeri diri kalmaya, her bakımdan ölü gerektir ve de erenler meydanında, pîrler karşısında lokması (yemeği) hora geçmiş (makbul olmuş) can ge-

rektir. İşte bu hizmet böyle birinin hakkı ve nasibi ola.. Her hizmet her kişiye nasip olmaz. Belki Hak Taalâ'dan bir kula yardım ve hidayet erişe, cân-ü gönülden hizmet eyleye, o hizmet karşılığında her ne günahı varsa, Hak Dergâhında bağışlanıp, özrü, niyazı kabul ola denilmiştir.

"Cânını terk etmeyen cânâna vâsıl olmadı

Kul gerek ki mahrem ola hazret-i Sultân ile."

CEM'DE GÖZCÜ'NÜN ve TÂLİBLERİN GÖREVLERİ

Şeyh Sadreddin sordu:

Yâ Şeyh, bir kişi hizmetinde nasıl kusur işler?

Seyyid Safî hazretleri buyurdu ki:

Tâlibler bir araya gelseler, Cem kursalar ve de o Cem'de söz ve gönül birliğiyle bir kimseye zâkirlik verseler, zâkir olsa; ve bir kimsenin de eline "erkân" verseler, Tarıykçı olsa; o gözcü olan kişi gerektir ki Cem'de bulunan her kimde eksiklik görse, tutup onu ele vere, hizmetinde kusur etmeye. Cem'de oturan, duran tâliblerin birinde bir yanlışlık meydana gelse, gözcü de bunu görse, o gördüğü yanlışlığı tutup Cem'deki topluluğa vermesi gerektir. Eğer, utanıp o günahı Cem'e vermezse ya da tâlibin hatırını gözetip ihmal ederse ya da kendi yakını olduğu için göz yumarsa, o günah o gözcünün boynunda kalmış olur. Ayrıca da, hizmetinde eksiklik yapmış olur, o günah o gözcünün üzerinde kalmış olur. Yani, gözcü o günahın sahibi olmuş olur. Günahı işleyen, yola boyun verirse, suçunu itiraf ederse iyi. Eğer karşı gelir, inkâr ederse "sürgün" olur. Kişi, tuttuğu yerin cellâdı olmak gerektir. bu yolda yüz görmek olmaz, çünkü dosdoğru yoldur. Yol, mürşid üstünden aşar; sohbet halkasında ihtiyar olup halife yurdunda (mürşid postunda) oturan kimseye cemiyet halinde sohbet sürseler erkândır.

Amma bir kimse yeni tâlib olup da Cem'e gelse, o

cem halinde ne sohbet sürülürse gerektir ki kulak tutup dinleye ve her sözün mânasını anlaya. Yeni tâlib olan kişi Cem sırasında dilsiz olmalıdır; bir sözü kendisine sormayınca, cevap vermeye; söylediği vakit de özür niyaz edip usulünce söyleye "Emir erenlerindir! diye. Tâlibin, mürşid katında dil uzatması hakkı değildir, çünkü bu, edeb'dir. Tâlib olan kişinin bu edebi gözetmesi gerektir ki izzet ve hürmet bula. edebsiz olmamak gerek. Her nerede olursa olsun, devlet ve saâdet sahibi olmalıdır. Kişinin büyüklüğü, saygı değerliği ve riâyeti kendi elindedir. Ârifler şöyle buyurmuşlardır:

"Ali yâre sır söyle
Tâlib dinle Pîr söyle
Ehl-i irfan meclisinde
Binbir dinle bir söyle."

Ve yeni olan tâlibleri tanımak gerek, her ne işe başlarsa mürebbîden destur alıp, izinle yapmak gerek. Tâ ki Hak tâlibi ola ve yaptığı iş doğru ola. Mürşid'in emriyle yürüyen tâlibin yüzü ak ve işi sağ olur, ne iş yaparsa o iş kolay gelir, dünyası ne âhireti mutlu olur.

Ve eski olan tâlibler de irfan sohbetinde bir söz söyleyecek olsalar, gerektir ki yerli yerinde söyleyeler ve hem hafif sesle söyleyeler ve sözü fazla uzatıp Cem erenleri katında gözden düşmeyeler. Çünkü, çok konuşan çok yanılır. Tâlib'in hal ehli (halden bilir) olması gerek. Ve bir tâlib meydanda çevik olsa, çok da yetenekli olsa bile, mürebbi'nin önünü (sözünü) kesmesi doğru değildir. Çünkü; mürebbi yaratıcıdır, hakikatte tâlib yaratılmıştır. Yani, mürebbi eğitmendir, tâlib öğrencidir. Demek ki, tâlib isteyicidir. Bir âdem ki terbiye olmadı, hayvan olur. Terbiye (eğitmek) ile hamlar göyünür, çiğler pişer, bir yaban taşı lâ'l olur, ağaçtaki yaprak atlas olur. Görmez misin ki dağda biten meyva ile şehirde yetişen meyvanın

adı birdir amma tadı bir değildir ve fiyatı da bir değildir. Buna göre, terbiyesiz (eğitimsiz) insan dağ yemişi gibidir ve dağ canavarı gibidir. Mürebbî terbiye ile onu olgunlaştırır. Buna benzer örnekler çoktur.

Gerçeğe erişmek isteyen (Hakk'a tâlib olan) kimse bir Pîr'in (eğiticinin) eteğini tutup yola giden kardeşle yoldaş olup, bir kâmil mürşid bulup, mürebbi edinip, onun kulluğunda sıdk ile bel bağlayıp dura; elinden geldiğince kimsenin gönlünü ağrıtmaya ve hatırını yıkmaya, Pîr'inin buyruğunu ve hoşnutluğunu gözleye.

"Gel tâlib Pîr'den rızâsız yürüme
Sakın seni üstadın kabul eylemez
Farkla dur, otur, mîzanla yürü
Sakın Sultân kapıda kul eylemez.

Bu yol tâ ezelden Kaalû Belî'dir
Benliğinden geçen Hakk'ın kuludur
ŞAH HATÂYÎ cümlemizin halidir
Vefâsından cefâsın bol eylemez.

SEYR-Ü SÜLÛK[1]

Hak ehli kardeşlere malum ola ki, Sülûk, sözlükte gitmek anlamına gelir. Tasavvufçular katında SÜLÛk; Allah'ın varlığı ve Birliği'nin bilinmesinde erenlerin yolunu izlemek demektir. Bu da ikiye ayrılır: 1- Seyr ilâllah (zikirle Allah'a ulaşmak, 2- Seyr fillâh (Allah'ın sıfatları ve ahlâkı ile donanmak, insan sıfatlarından sıyrılmak, en yüksek ufka erişmek).

"Önceki "Seyr"in sonu var amma ikinci "Seyr"in sonu yok. Tasavvufçuların katında Seyr-ü Sülûk ehli şunlardır ki; yaramaz işlerden ve sözlerden ve hallerden uzaklaşıp, güzel işler, sözler ve hallere erişmektir. Ve kendi varlığından fâni (yok) olup, HAK varlığına bakî (var) olmaktır. Kesin ilme erişmek, varlıkların gerçekliğini ve mahiyetini hakkıyla tanımaktır.a Her kim bu sayılan mertebelere erişirse ona gerçek sâlik demek uygun olur. Şu halde bil ki yüzbin sâlikten ancak birisi erişir, gerçek olgunluk sahibi olur. Geri kalan herbiri bir mertebede kalıp, kesintiye uğrarlar.

Bu yolda yürüyenin karşısına çıkan engeller dörttür:

Birincisi, dünyayı sevmektir; İkincisi, makam ve mevki sahibi olmaktır; Üçüncüsü taklitte kalmaktır; Dördüncüsü, günah işlemektir.

Ve yüksek derecelerin de aslı dörttür:

---

(1) Seyr-ü Sülûk : Tarîkata giren kimsenin, gerçek varlığa (Allah'a) ulaşması için yaptığı manevî yolculuk; tarîkatta izlenen usûl.

Birincisi, doğru sözlerdir; İkincisi iyi işlerdir; Üçüncüsü, güzel huylardır; Dördüncüsü, gönül bilgileridir.

Şimdi iyi bil ki adı geçen bu eşikleri ve perdeleri (dereceleri) geçmedikçe bu yüksek makamlara varılmaz. Çünkü, o perdeleri kaldırıp geçmek, yıkanıp temizlenmek değerinde; yüksek makamlar ise namaz değerindedir. Nitekim şurası gerçektir ki temiz olmadan namaz makbul ve geçerli değildir ve de ayrılmadan kavuşmak olmaz.

Ey tâlib!

Sen senliğinden geçmedikçe, Tanrı'ya erişemezsin. Öyleyse, olgunluk makamına erişmek dört nesne ile olur:

Önce, halktan ve masivâ'dan (Tanrı'dan başka olan herşeyden) tamamen vazgeçmektir. İkincisi, az yemek ve kanaat etmektir. Bilmiş olasınız ki tüm kötülüklerin başı çok yemektir. Ve hem çok yemek bedene zarar verir ve çok az yemek de iyi değildir, cesedi zayıf düşürür. Üçüncüsü, az konuşmak, boş sözlerden perhiz etmektir. Dördüncüsü, az uyumak, Hak Taalâ'yı zikredip namaz, niyaz ile ömrünü geçirmektir. "İşlerin en iyisi orta olanıdır" hadisince, ne çok az yeyip zayıf düşmeli, ne çok yeyip Allah'ı anmaktan kalmamalı; ne de çok uyuyup gece geçen hallerden mahrum kalmamalı.

Hak yolunda yürüyen kişiye (Tarikat'a sâlik olan tâlibe) iki husus çok önemlidir, bunlar olmadan Hakk'a erişilmez. Bir insân-ı kâmil ki ŞERÎAT-TARİKAT-MÂRİFET ve HAKİKAT kapısında olursa, onun sohbeti ve irşadı "Az yemek, az uyumak"tır. Ayrıca bu yola bağlanan kimsenin niyyeti hâlis ve muhlis, sâf ve sâdık olmalıdır. Eğer insanların arasında itibar bulmak (üstünlük taslamak) ise, yüzbin mücahede ile riyazat (nefis terbiyesi) etse, Hak Dergâhı'nda makbul değildir. Öyle kimse müşrik ve ikiyüzlüdür. İlâhî mertebeleri aşıp,

insân-i kâmil derecelerinin sonuna erişemez isen, bari çalış çabala da canını cehennem azabından kurtarıp, Firdevs cennetine girmeye hak kazan. Herhangi bir şey zâhiren tuz madenine düşse, o da tuz olur. Ya da bir şey pislik içine düşse murdar olur. Şurası bir gerçektir ki; temizden temiz, pisten pis meydana gelir. O halde gayret et ki, sen kendi özünü pâk edesin, tâ ki senden olan da pâk ola. Çünkü : YIKAYAN TEMİZ OLMAZSA, YIKADIĞI ŞEY DE TEMİZ (PÂK) OLMAZ. Halka gösteriş olsun (salûsluk) diye çok ibâdet (namaz, oruç, hac) edip de, öte yanda fitne, fesat yayan yobazlardan olmayasın. Din yönünden sana lüzum olan bilgileri öğrenmen yeterlidir. bunların en önemlisi dosdoğru bir insan olmak, doğru söz söylemek ve helâl lokma yemektir. erenlerin yolu, bu üç şey üzerine kurulmuştur. Zira, bu üç özellik, cennet ehlinin nitelikleridir. Bunların da üç karşıtı vardır: Yalan söylemek, kötü huylu olmak ve haram lokma yemektir. Bunlar, cehennem ehlinin özellikleridir. Şu halde çalışıp güzel huylar edinesin ki, Hak senden aslâ ayrılmaya. Huyları daima yalancılık, kötü ve çirkin davranışlar, dedi-kodu, iftira olan zümreden olmayasın. Böyleleri, bazı vakitler iyi davranışlarda da bulunsa, ard niyetli bir amaçları vardır. Bunlardan Allah'a sığınırız. Bu kötü davranışlar, olgun kişilerin nitelikleri değildir. Gerçek insan şudur ki; tüm yaratılmışlara iyilik eder, fakat hiçbir karşılık beklemez, onun minneti yalnızca Hakk'a olur.

Ey Hakk'a tâlib olan kardeş!

İyi huylarla kötü huyların ne olduğunu, cennet'i kimlerin, cehennem'i kimlerin kazanacağını anlamış olsan gerek. Bir hadîs'de şöyle buyurulur: "Dünya, âhiretin ekin tarlasıdır. Burada ne ekersen, orada onu bulursun." Hak yoluna bağlanmak isteyen tâliblere bu BUYRUK'ta anlatılanlar yeter. Fakat, akıllı ve ârif kişilerle müsahib

olmadıkça gerçeğe erişmek zordur; kuru sözün faydası yoktur, bir kâmil mürşid'e (kılavuza) sahip olmalıdır. Zira, "Bal bal demekle ağız tatlanmaz."

"Tevbe etmiş nefsin öldürememiş
Hâlin âşıklara bildirememiş
Evin yapmış için dolduramamış
Mumu var balı yok kimi canların

Âşıkların evi Hakk'ın eviye
Hakk'ın evin koyup gitme dâviye
Elde sofu, kend'evinde Maviye
Dili var hâlı yok kimi canların

ŞAH HATÂYÎ'm eder Pîr'im ALÎ'dir
Gittiğimiz İmamlar'ın yoludur
Benliğinden geçen âşık uludur
Gümanı, kaali yok kimi canların"

KÜÇÜK BUYRUK[1]

Dergâh-ı Âlî'de "Seyyid Abdülbaki Efendi"nin Erenlere Muhib Olan Temiz İnançlı Mü'minlere Gönderdiği Mektuptur.

Esirgeyen, Bağışlayan Tanrı Adıyla Başlarım. Salât ve selâm, Hazret-i Muhammed'e ve Ehl-i Beyti'ne olsun.

Şurası iyi bilinmelidir ki:

Bu mektubu yazmama sebep, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin soyuna (Hânedan-ı Ehl-i Beyt'e) ve Kutb-ül-Evliyâ Şeyh Seyyid Safiyüddîn İshak Velî Ocağı'na (Yübâyiûnallahe ve Resûleh...) âyetinden anlaşıldığı gibi ikrar verip biat eden temiz inançlı, ilim, irfan, iz'an ve erkân sahibi mü'min kardeşlerime (ki bu şehirde otururlar), gönlü, gözü bu Dergâh-ı Alî'de olup, dîdara müştak olanlar ve Hakk'ın hakîkat cemi'ni dileyip haslar hası sohbeti arzu kılanlar! Nurlu gönüllerinize müjdeler olsun ki:

---

(1) Buraya kadar bazı bölümlerini sunduğumuz "BÜYÜK BUYRUK" denilen Şeyh Safi Buyruğu'ndan başka, bir de 25 sayfalık "KÜÇÜK BUYRUK" diye anılan kitap vardır ki, işte "...Seyyid Abdülbaki Efendi'nin Mektubu" diye başlayan ve Şeyh Safi Buyruğu içinde birlikte yazılıp, Alevî cemlerinde okunan bu kitaptan da bazı bölümleri buraya aldık.

"Küçük Buyruk"taki dua'da, "...Ve Erdebil'de yatan Şeyh Safi ve Sultan Hatayi Padişahın ve sürdükleri yolların ve erkânların, tevhîdlerin ve ulu azîm cemlerinin zevki ve safasının ve cümle tahta geçen evlâdlarının ve mürşid-i kâmil Süleyman-ı zaman Şâhımızın dem-ü devleti ve dem-ü devrânı hürmeti hakkıyçün gerçeğe Hü..." sözlerinden, bu kitabın (M. 1666) yılında başa geçen ve Süleyman Şah diye anılan II. Safî'nin döneminde yazıldığı anlaşılıyor.

Uzun zamandan beri söz verip, geleceğim diye vaatte bulunan ve beklenen ŞÂH, fesahat meydanının şehsüvarı ve belâgat kelâmının gevheri kahramanlık zülfikarı'nı kuşanıp, MUHAMMED-ALÎ SOYU'nun düşmanlarına heybet ve metanet gösterip, devlet ve saâdetle fetih ve yardım kılıcını çalıp, EHL-İ BEYT-İ RESÛL'ün hizmetine el atıp cevelân etmek üzeredir.

Şu halde, bilesiniz ki zaman baki değildir. Gücünüz yettiğince çalışıp çabalayıp, Hz. Resûl'ün eteğine yapışıverin. Kişi kimi severse, onunla birlik olur. Gönlü gözü bu Dergâh'da olan kardeşlere ulu mürşidlerimizin buyruğuyla nasihatımız budur ki;

Geçen geçti, gitti; bir daha gelmez ve gelecekte ne var kimse bilmez. Dem, bu demdir. Ve bu demi (zamanı) başka deme kıyas etmeyip, gönül gözünden gafleti terkeyleyip, bir erkân ehli ve irfan sahibi kardeş bulup, işinde ve sözünde saf (doğru) olup, temiz inançla Erenler Dergâhı'na gelip "Mürşidim olmasaydı, rabbimi bilemezdim" sözüne iradet getirip, küfrü imana değişen birinin yolunda can ve baş verip, ikrarından geri dönmez. gönül korkusu, yol edebi, Hak hicabı çeker, merd ve ehl-i derd bulup, MUHAMMED-ALÎ kavlince MÜSAHİB olup, yol yürüyüp, günden güne ilerleyip, menzil ve mertebeler katedip, dünya ve âhirette itibarlı (mutlu) olalar; gayret edip, bu mahalde mürebbisiz ve müsahibsiz olmayalar, mahşer gününde Erenlerin yüzünü görmekten mahrum kalmayalar.

MÜRŞİD-İ KÂMİL (GERÇEK DEDE) KİMDİR?

Şunlara mürşid-i kâmil (gerçek bir Dede) denilmez ki; halk-ı âlem içinde adını Pîr çağırtıp, mürebbîlik dâvası güdüp, güttüğü dâva kendisinde bulunmayıp, yol hırsızı olup, Erenlerin sırrını o farksızlığıyla halka fâş edip (açıklayıp), ibâdet diye ettiği tâat, küfür ve sapıklığa dönüşüp, mahşer gününde Erenler zümresinden mahrum kalıp, bütün mürid ve muhibleriyle Hak tarafından reddoluna!

Böyle kimselere biat ve inâbet edip, ikrar verip el-etek tutan kişinin misali neye benzer? Tıpkı "Kör körü götürür kuyuya düşürür." gibidir. Bir kimse dünyada kör olursa, âhirette de kör olur. Yani, kör şudur ki: Tuttuğu yerin ötesini bilmez ve gittiği yolun nereye varacağından haberi olmaz. Sonra, üstad hakikat nutkuyla buyurmuştur ki:

Bir mürebbî, tâlibi cehâletin karanlıklarından çıkarıp, hidâyet nûruna eriştirip, ölürken imanını şeytan şerrinden kurtarmayınca MÜREBBÎ olmağa lâyık olmaz. Onun için Kutb-ül-Ârifîn Seyyid Safî (Tanrı rahmet eylesin) mübarek dudağından şöyle buyurmuştur:

Tüm cihanın halkı, bir MÜRŞİD'in mürîdi olsa (Doğu'dan Batı'ya kadar) ve tümüne bir saat içinde ecel gelse, Azrâil canlarını almağa kasdeylese, Şeytan imanlarını almağa kasdeylese, "Mürşid-i Kâmil" şuna derler

ki; hepsinin imanını şeytanın şerrinden koruyup, âsanlıkla (kolaylıkla) âhirete göndere.

Öyleyse, iyi bilinmeli ki, mürşid buyruğuyla anlaşılan: Bir kimse kendi bilgisizliği ile ya da dünya tamahı ve nefsinin isteği ile kendi kendini pîr edinip, Erenlerin sırrını zâhir ehline (yabancılara) anlatıp, halka gösterirse, Hazret-i İMAM CÂFER-İ SÂDIK kavliyle, böyle bir kişinin katli (ya da toplumdan kovulması) helaldır. Bu tür kişilerden uzaklaşmayıp, bir arada durup oturup, lokma (yemek) yedirip, onun da lokmasını yiyen kimseler dahi, Mürşid'in emriyle dergâh'tan sürgündür, işte bu kadar!

MÜSÂHİBLERİN KARŞILIKLI GÖREVLERİ

Şu halde, müsâhiblik dâvası (iddiası) da böyledir:

Bir tâlib bir kimse ile müsâhib olsalar, gerektir ki, mürşidlerin buyruğunca yola gidip, birbirleri arasında baş ve canlarını esirgemeyeler. Eğer esirgerlerse, müsâhibliğe lâyık değildirler. Müsâhib şudur ki, yola gide, Erenlerin izini izleye, mürşidinin razılığını gözleye. Ve de bir kişinin müsâhibi yoldan çıksa, onun bırakıp, yolda olanla yola gitmesi uygundur, üstad nutkundan böyle buyurmuştur.

Müsâhib olanlar, birbirinin derdiyle dertlenmeli, ilgilenmelidir.

"Müsâhib olanlar hem-dert gerektir.
Garîmin görünce kalmaya câna."

Müsâhibin müsâhibden dalda (gizli) yeri olsa, müsâhib değildir; mürşidlerin kavli böyledir. Böyle olan müsâhibin yolu murtad (yoldan - erkândan çıkmış)dır. Böyleleri ne pîr, ne mürebbi ne de müsâhib olurlar; tâlibi eğitemezler, yolsuz ve erkânsızdırlar. Şurası iyi bilinmelidir ki:

Eğer bir kimse, MUHAMMED-ALİ kavliyle, özünü bir kâmil mürebbiye ve müsâhibe bağlayıp, yola gitmese, o kişinin yediği ve içtiği tümüyle haramdır.

Mürşid-i kâmil şudur ki:

Tâlibin âyinesini (gönlünü) silip temizleye ve pırıl pırıl eyleye; her ne sorunu varsa yol içinde (Buyruğa, erkâna uygun olarak) çözümleye, terbiye (eğitim) ile onu Hakk'a (ve gerçeğe) eriştire; tâlibe, matlubunu (dilediğini, gerçekler yolunda istediği şeyleri, (bilgileri) göstere; yeteneği varsa, tâlibi dostuna eriştire; gönlündeki muradını ve dileğini hâsıl ede...

Ve eğer bu dediğimiz gibi olmazsa, Hakk'a tâlib olup, yola gelmezse, dünyada ve âhirette yüzü karadır, Erenler zümresinden değildir, mahşer gününde ONİKİ İMAM EFENDİLERİMİZ'in huzurunda mahcup (utanmış, hacil) olur ve HAKK'ın DÎDARI'nı görmekten mahrum kalır.

"Adım İsmâil-übni Hayderiyem
Aliyyel-Mürtezâ'nın çâkeriyem

Hüseynî meşrebim ben dîn içinde
Mevâlî olanın Hak rehberiyem

Benim gâzilerime hürmet eyle
Gelüp anda olanın minberiyem

Beni ayrı onlardan sanmanuz siz
Yakîn bilin onların serveriyem

Benim hem pîr ve hem sultân-ı âlem
HATÂYÎ'yem ALÎ'nin çâkeriyem.

Hazret-i Emîr-el-Mü'minîn ve İmam-ül-Müttekîn, Esedullah-ül-Gâlib Ali b. Ebû Tâlib Kerrem-Allâhü veche buyurur ki:

"Her bir kişide yedi kal'a vardır. Her bir kal'a dört kat hisar burcuyla çevrilidir ve oniki burcu vardır, hepsi

EDEB üzerinedir. Eğer o burçlara iblis (şeytan) girerse, elbette gönül tahtında oturursa, o kişi cehennem ateşine müstahak olur. Çok sakınmak gerek, bu edeplere sahip çıkmalı, iblise uymamalıdır."

Bunun için, erenlerin edeb ve erkânını biz bu kitabın (Buyruğun) içinde yazdık ki, erenlere muhib olan tâlibler okuyup, gereğince amel edeler ve her okudukça bu zaîfi hayır duâdan unutmayalar. Bir kişinin ömrü Nuh Peygamberin ömrü kadar olsa, bu MENÂKIB-I ŞERÎF'i yazıp, tamam edemezler. Çünkü, Evliya Menâkıbı'nın sonu ve BÂTIN İLMİ'nin nihayeti yoktur. Bu denli olduğu da tâliblere ancak bir irşad içindir. Her şeyhe ve halîfeye ve Pîr'e lâzım olan şudur ki:

Cuma geceleri geldikte çırağını uyarıp, gücü yettiği kadar ALLAH rızâsı için ve MUHAMMED-ALÎ ve ONİKİ İMAM ve ONDÖRT MASÛM-İ PÂK'ler ve geçmiş pîrler ve beş kademler ruhu için, atası ve anasının canı için yemek yedire ve yemekten sonra cemâat dağılmadan bu evliya'nın buyruğu okuna, tâlibler ve muhibler dinleyeler, güçleri yettiğince edebinden ve erkânından öğrenip amel edeler. kişi bilmediğini öğrenmek gerektir. Fakat, erkân erenleri bu kutsal BUYRUK Kitabı'nı her önüne gelenin yanında okumayalar ve rastgele kişilere vermeyeler, göstermeyeler, yalnızca Erenlere muhib olanların yanında okuyalar.

Mü'minlerin emiri Hz. İmam Ali buyurur ki;

Dört şey insanı olgunluğa eriştirir:

Birincisi, sözü güzel ola; ikincisi, işi iyi ola; üçüncüsü, huyu güzel ola; dördüncüsü halka iyilik eyleye.

Hz. İmam Hasan efendimiz buyurur ki;

Dört şey kişiyi saklar, dört türlü şeyden korur:

Birincisi, evli olmak yani şeriat evine girmektir ki fesat işlerden (ahlâk bozukluğundan) saklar; ikincisi, cömertlik yapmak ki iki cihanın âfetlerinden saklar; üçüncüsü, güvenilirlik ki hıyanetten saklar; dördüncüsü, haram (günah) olan şeylerden sakınma ki bütün belâlardan saklar.

Ve İmam Hüseyin efendimiz buyurur ki;

Dört şeyi terketmek, insanı güvenli kılar:

Birincisi, hışım (kızgınlık, hiddet); ikincisi, gazap; üçüncüsü, ucüb (kibir, kendini beğenmişlik); dördüncüsü, tembellik.

Ve İmam Zeynel-Âbidin efendimiz buyurur ki;

Dört şey, insanı çeşitli hastalıklardan korur:

Birincisi, az yemek; ikincisi, az konuşmak; üçüncüsü, az uyumak; dördüncüsü, kimsenin gönlünü yıkmamak.

Ve İmam Muhammed Bâkır efendimiz buyurur ki;

Dört şey, insanı dünyada ve âhirette aşağılık (hor) eder:

Birincisi, acı söz söylemek; ikincisi, yaramaz huy; üçüncüsü, halkın gıybetini (arkasından söz söyleme) yapmak; dördüncüsü, yüzü sert (katı, hiddetli) olmak.

Ve İmam Câfer-i Sâdık efendimiz buyurur ki:

Dört şey, olgunluğun belirtisidir:

Birincisi, dostlara mürüvvet (yiğitlik, insanlık) göstermek; ikincisi, düşmanlar ile mudâra kılmak (kin ve düşmanlığı gizleyip görünüşte dostluk göstermek); üçüncüsü, gazap (kızgınlık) zamanında sabır göstermek; dördüncüsü, acı söze tahammül etmek.

İmam Musâ Kâzım efendimiz buyurur ki;

Dört şeyin sonu tehlikelidir:

Birincisi, başıboşluk ki sonu maskaralıktır; ikincisi,

şunu bunu azarlamak ki sonu pişmanlıktır; üçüncüsü, büyüklenmek ki sonu utanmaktır; dördüncüsü, tenbellik ki sonu horluk (aşağılanmak)tır.

İmam Ali Rızâ efendimiz buyurur ki;

Dört şeyin meyvası, dört şeydir:

Birincisi, yavaş olmak ki meyvası esenliktir; ikincisi, iyilik etmektir ki meyvası güvenli olmaktır; üçüncüsü, cömertliktir ki meyvası ululuktur; dördüncüsü, şükürdür ki meyvası zenginliktir.

İmam Muhammed Takî efendimiz buyurur ki;

Dört şeyden dört şey meydana gelir:

Birincisi, dilenmek'ten aşağılık doğar; ikincisi, şımarıklık (hafiflik)ten ayrılık doğar; üçüncüsü, işin sonunu düşünmemekten rezillik doğar; dördüncüsü, ulular ve beyler ile düşmanlıkta inat etmekten helâk olma doğar.

İmam Aliyyün-Nakî efendimiz buyurur ki;

Dört şey, iyi âdettir:

Kanaat, müşâvere (danışma), kızgınlık zamanında öfkesini yenmek, herhangi hayırlı bir hizmet karşısına çıktığında yapmak.

İmam Hasan Askerî efendimiz buyurur ki;

Dört şeyi geri döndürmek olmaz:

Birincisi, söylenmiş söz; ikincisi, başa gelen kazâ; üçüncüsü, atılmış ok; dördüncüsü, geçen ömür.

İmam Muhammed Mehdi efendimiz buyurur ki;

Dört şey, mutsuzluk belirtisidir:

Birincisi, suâli reddetmek; ikincisi, dünyaya tapmak; üçüncüsü, câhiller ile sohbet etmek; dördüncüsü, âilesini ve yakınlarını hoş tutmamak.

Hz. Selmân-ı Farisî buyurur ki;

Dört şeyin bekası (sürekliliği) olmaz:

Zâlim padişahın, ikiyüzlü sevgilinin muhabbeti, haram mal kazanmak, dönen devran ve geçici zaman.

Hasan-ı Basrî hazretleri buyurur ki;

Dört şey, yücelik verir:

Dünya yüceliği, mal ile; âhiret yüceliği, amel ve ilim ile; hoca katında kavlile; insanların yüceliği, cemâlullah, kemalullah ve cennet yüceliği yetenek ile bulunur.

Hz. İmam Câfer-i Sâdık efendimiz buyurur ki;

Cehennem halkının belirtisi dört türlü şeydir:

Birincisi, yüzü ekşi ola; ikincisi, dili acı ola; üçüncüsü, gönlü katı ola; dördüncüsü, cimri ola.

Dört şey ise cennet halkının belirtisidir:

Birincisi, güler yüzlü olmak; ikincisi, tatlı dilli olmak; üçüncüsü, yumuşak gönüllü olmak; dördüncüsü, cömert olmak.

Ve Hz. İmam Alî buyurur ki;

Dört Kitab'da dört nesne vardır. Her kim onun hükmünü yerine getirse, dünyada ve âhirette kurtuluşa erer. Tevrat'ta yazar ki: "Her kim kanaat ederse, ganimet bulur." Ve Zebur'da yazar ki: "Çok konuşmayan, kurtuldu." Ve İncil'de yazar ki: "Her kim, bir tarafa çekilip yalnızlığı seçerse, esenlik bulur." Ve Kur'ân-ı Mecîd'de buyurur ki: "Her kim Allah Taâlâ hazretlerine tevekkül eder, sığınırsa, bütün dileklerine erişir."

Ve Şeyh Cüneyd-i Bağdadî buyurur ki;

Dört nesne, insanın kurtuluşuna sebeptir:

Birincisi, Hak Taâlâ'nın farîzasını (buyruklarını) yerine getirmek; ikincisi, Resulullah'ın yoluna uymak;

üçüncüsü, atanın ve ananın gönlünü hoş tutmak; dördüncüsü, halka şefkat göstermek.

Ve yine dört nesne insana bağıştır:

Allah tarafından devranı (yaşamı) iyi olmak; kardeşleri şefkatli olmak; ömrü hoşluk (mutluluk) içinde geçmek; münasip (güzel) bir makamda bulunmak.

Ve Ebu Alî Sîna der ki;

Dört şey, insanı velâyete (evliyâlığa) eriştirir:

Birincisi, sır saklamak; ikincisi, malını Hak yolunda harcamak; üçüncüsü sözünde durmak; dördüncüsü, kulluğunun gereğini (ibadetini) yapmak.

Ve de Hallâc-ı Mansur der ki;

Hakk'ı bilmeğe dört nesne sebep olur:

Birincisi, açlık; ikincisi, halvette (yalnız olarak bir köşeye çekilip ibâdet etmek, Hak ile gizli konuşmada) bulunmak; üçüncüsü, uykusuzluk; dördüncüsü, az konuşmak.

Ve İbrahim Ethem Hazretleri buyurur ki;

Dört yerde, dört uzvu korumak gerektir:

Birincisi, büyükler katında elini; ikincisi, bilginler katında dilini; üçüncüsü, nâmahremler katında gözünü; dördüncüsü, velîler (Tanrı dostu erenler) katında gönlünü.

Ve Nuh Peygamber hazretleri buyurur ki;

Dört nesne vardır ki, her kim âdet edinse azaba düşer:

Birincisi, haset; ikincisi, büyüklenmek; üçüncüsü, hırs; dördüncüsü, cimrilik.

Ve Battal Gazi der ki; Dört nesnenin sonu yaramazdır:

Birincisi, bir padişah ki adâletli davranmaya; ikincisi, bir dost bir dostundan incine; üçüncüsü, bir yaramaz kişi ile müsahib oluna; dördüncüsü, seviyorum diyenlerin sevgisine güvene.

CEM'DE ABDEST VE NAMAZ

Cem'e katılacak tâliblere, önce abdest lâzımdır. Abdestsiz namaz olmaz. Bilindiği gibi, erkânda da önce bir tâlib varlığını meydana koyup, varlığından arınmadıkça meydana, erkâna gelmek hakkına sahip değildir. Erkânın abdesti, varlığından el çekip (yıkayıp) meydanını bilmektir. Gerek mücerred, gerek sofu olsun, varlığını meydana koyup mürşide teslim etmedikçe, erkân hakkı değildir, böylesini erkâna koymayalar. Niçin abdest almadı ve namaz ki mürşidin ve ayn-i cem'in niyazıdır, cemaat ki Cem-evi'nde bulunan erenlerdir, Kur'ânı erenler nefesidir, duâsı gülbanktır, tesbihi hizmettir, zikrullahı Oniki İmamlardır ve pirleri dilinden, kalbinden çıkarmamaktır, muhabbetullahı mürşide muhabbettir ve rızâullah, mürşidin rızâsıdır ve kıbleye yönelmesi yani kıblesi mürşiddir, mescidi meydanıdır, kulağı çerağdır, ve el bağlayıp namaza durması mürşid ve ayn-i cem'den izinsiz bir şeye el sürmemesi ve mescid dağılması mürşidden rızâ alıp yerli yerine varmaktır.

Demek ki, erkân (Cem) erenlerine önce bir rehber gerektir ki erkânı öğrete, buna erkân rehberi derler. İkrar rehberi eğer bu erkânı bilirse, başka rehbere gerek kalmaz. Bilmezse, bir erkan rehberi ister. Rehber bilmezse yani bulunmazsa, mürşid mürüvvet edip rehberlik ederse, rehber, mürşid olur. Eğer mürşidleri bu erkânı bildiği halde başka mürşide giderlerse, yanlıştır. Eğer mürşidleri bilmezse, mürşidden rızâ alıp, başka mürşide giderler. İk-

REHBER MUHAMMED, MÜRŞİD ALİ'DİR

KIRKLAR'ın başı yani rehber MUHAMMED, mürşid ALİ sırrıdır. Erenlerin erkânı, Kırkların sırrıdır. Hadîce-i Kübrâ ve Fatıma-i Zehra, Kırklarla birliktedir, Kırkların âyinesidir. Denilir ki, kadınlarla erkekler bir arada bulunmazlar. Eğer bir müslim, bu hale, bu sırra iman etmeyip, mürşid ve rehber hükmüne girmez ve teslim olmazsa bir arada bulunmaz. Rehbere ve mürşide teslimdir; hâle, sırra imanı vardır. Fatıma ve Hadice, Kırklar ile birlikte bulundu, o da bulunur, ayrı oturmaz. Nitekim Âdem ve Havva aslımızdır, inkâr edilmez.

(Mektub'un buraya almadığımız bölümünda sofu ve abdal'ın özellikleri anlatılır. M.Y.)

MÜRŞİD VE REHBER OLMADAN ERKÂN (CEM) SÜRÜLMEZ.

Ve dahi bu erkânda ve bu meydanda mürşid huzurunda üç tâlib bir araya gelince ÜÇLER MAKAMI'dır; ve beş tâlib bir araya gelince BEŞLER MAKAMI'dır; ve yedi tâlib bir araya gelince YEDİLER MAKAMI'dır; kırk tâlib bir araya gelince KIRKLAR MAKAMI'dır. Rehber MUHAMMED, mürşid ALİ makamıdır ki MUHAMMED-ALİ Kırkların başıdır; rehber, Mürşid tâliblerin başıdır. "Başsız ayak yürümez, olmaz." Rehbersiz, mürşidsiz bir araya gelip ERKÂN sürülmez, hatâdır; bundan ALLAH'a sığınırız. Bu İblis hareketidir; ayağını başsız etmeyesin, sonra pişman olmayasın.

Bir tâlib ki bu erkâna iman etmez, Îmanı yarımdır. Niçin ki, imana iman etti amma erkâna ikrar edip varını meydana koydu; Küfre iman etti, yolun cefasına iman etmedi. Demek ki, cefaya yani küfre iman bütün imandır, erenler imanıdır. Bu sebeple, bütün iman sahibi er'dir; başkanlığa ve mürşidliğe lâyık olur.

BİR MÜREBBİ'YE BAĞLANIP DÖRT KAPI'YI İYİCE BİLMELİDİR

Hz. İmam Aliyyel-Mürtezâ buyurdular ki:

"Mürebbî olmasaydı, ben Hakk'ı bilmezdim." Demek ki bir kişinin mürebbîsiz Hakk'a erişmesi mümkün değildir. mürebbisi olmayan insan Hakk'ı bulamaz ve Hak yoluna gelemez. Sebebine gelince: Mürebbî eline yapışmadıkça "Ben tarîkata girdim" dese, amel olunmaz. Mürşid eline yapışınca "Yola girdim, yola yapıştım." der, gerçektir.

BİRİNCİ KAPI, MÜREBBÎ KAPISIDIR

Bir tâlib bir mürşide gelmedikçe "Yoldayım" diyemez, "İkrar ve îman sahibiyim." diyemez ve ehl-i tarîkat içine giremez ve erkân yerine (Cem-evi'ne) gelemez ve rehber olamaz ve mürşid olamaz ve meşreb tutamaz ve müsâhib olamaz. Sözün kısası, MÜREBBÎ yani MÜRŞİD "Birinci Kapı"dır ki, o kapıya girmedikçe bir şeyin sahibi olamaz hatta kerâmete ayak bassa, budalalar gibi, MUHAMMED-ALÎ bendelerinin eteğine yapışamaz.

Şu halde mürebbî, ilk kapıdır, farz'dır; o kapıya girmedikçe yani mürşid eteğine yapışmadıkça bir hâle ve bir sırra eremez, yani eğer tâlib MUHAMMED-ALÎ'nin hâlinden ve sırrından ve erkânından ve keşfinden ve kerâmetinden ne ki var ise, kâmillerin sohbetine girip, nazarlarını alıp, muhabbet ve hizmet ile tümünü tahsil edip öğrense de, o tâlib "Bir mürşid-i kâmil'e gelmedikçe ve ondan el-etek tutmadıkça" bu hâle ve bu sırra eremez. Bir tâlib onun bu kemâline (olgunluğuna ve bilgili oluşuna) bakıp eteğine yapışsa, sahih değildir. Ve tarîkat erenleri onun kemâline ve irfânına bakıp "Boş adam değildir" diye onunla arkadaş olup, birlikte oturup durup, tarîkat

hâline girseler, cenâbet ve merdud (yoldan çıkmış) olurlar. Nedenine gelince: Çünkü, serserî ile birlik olup, kemâlinin hatırı için düşman ile muhabbet edip, Teberrâ'ya düştüler, Yezîd'e tâbi oldular.

Şimdi, anlaşıldı ki mürebbi tâlibin tavlasıdır. O tavlaya bağlanmayan yularsızdır, uğru (hırsız) hayvanıdır. Uçarsa dahi eteğine yapışmak, şeytanın eteğine yapışmak gibidir. Ve mürşidden başka yol aramak, tavlasından boşanıp yularını kırmak gibidir. Yani, ikrarından düşer, yol ararken yoldan çıkar. Tâlibin, mürebbî bağından ayrılmayıp, destur (izin) alıp halife olana kadar kapıda hizmet eylemek üzerimize farz oldu. Meşreb, müsâhib kapısına mürşidin emriyle varıp, girip görüp, yine mürşid emrinden dışarı çıkmayıp, mürebbi kapısında durmak, cümle tâliblere farzdır; ayrılmayıp, durup rızâ gözleye. Çünkü, "Rızâ gözleyenin îmanı, rızâya erer." denilmiştir; "Rızâdan dışarıya ayak basmayalar" denilmiştir.

MUHAMMED-ALÎ'NİN NÛRU VE EVREN VE ÂDEM'İN YARATILIŞI

Ve dahi Seyyid Safî otururlardı, Şeyh Sadreddin geldi, oturdu. Ondan sonra dedi, ey Şeyh Safî hazretleri kerem buyurur ki açıklamalarında müşküller hallolmalıdır; YOL kimden kaldı ve ERKÂN kimden kaldı? ŞERÎAT, TARÎKAT, MÂRİFET, HAKÎKAT: Bunların aslı ve yapısı nasıl oldu ve kim yürüttü? Mürüvvet eyle, açıkla, dinleyelim, dedi. Sonra Şeyh Safî hazretleri buyurdu: Sen sor, ben anlatayım ki müşküller hallolup, müşkül kalmaya, dedi. Şeyh Sadreddin dedi: Yolun aslı nedendir? Seyyid Safî dedi: İbn-i Abbas'tan gelen bir rivayette, Hz. Alî b. Ebu Tâlib şöyle buyurmuştur: "Ey Âdem oğulları! Şeytana tapmayın! diye size emretmemiş miydim? O sizin apaçık düşmanınızdır. Bana ibadet edin, doğru yol budur! Şeytan sizden nice nesilleri saptırdı, bunu anlamıyor muydunuz?" âyetleri şeytan hakkında geldi. Âdem peygambere düşman olmasına sebep bu oldu ki, yedi kez Tanrı Âdem'e secde etmesini emretti, secde etmedi, şeytan oldu, Âdem'e kin bağladı. "Bundan sonra âlemleri yaratan kendi kudretini âşikâr kılmak diledi; üst, alt, sağ, sol, doğu, batı, kuzey, güney, yer, gök, ay, güneş, yıldızlar, gezegenler, yıl, gün bünyad edince (yaratınca), o Hak Taâlâ hazretleri ulu cömertliğinden ve inâyet-i lûtfundan bir yeşil deniz yarattı, o denize terbiye nazar saldı. Deniz dalgalanıp coştu, o deryadan bir gevher dışarı çıktı. Hak Taâlâ o cevheri aldı, iki parça eyledi; biri

yeşil, biri ak oldu. Allah Taâla hazretleri o nuru bir yeşil kubbe gibi asılı olan kandile koydu. O yeşil nur, Muhammed Mustafa'nın nurudur. Ve biri ak nur idi, o ak nur Mürtezâ Ali nurudur. Bunlar, bütün ruhlardan önce yaratıldı. O Kandil bir nesne üzerine durdu, bunu ârifler bilirdi. Sonra, Hak Taâla bir melek yarattı, adını Cebrâil koydu, ona sordu ki: Ey melek, sen kimsin, ben kimim? O melek dedi: Sen sensin, ben benim. Allah Taâlâ onu kahreyledi, bir ateş gibi nesne yaktı, toz oldu, tutuştu; bu resme beş melek yarattı. Onlara da aynı soruyu sordu, aynı cevavı verdiler, onları da helâk eyledi. Altı bin yıldan sonra bir melek yarattı, onun da adını Cebrâil koydu, ona da sordu ki: Sen kimsin, ben kimim? Cebrâil cevap vermedi. Uç diye emredilince, uçtu, havaya ağdı, altı bin yıl gezip, bin yıl uçup, yine geldi. Ona dedi: Sen kimsin, ben kimim? Yine cevap vermedi. Yine emroldu, uçtu. altı bin yıl seyreyledi (dolaştı), âciz kaldı, düşecek oldu, Hak Taâlâ yardım eyledi, bâtın gözünü açtı. Sonra, KUDRET KANDİLİ'ni gördü, oraya kondu, kapısını bulamadı, niyaza vardı (yalvardı) niyaz-bend oldu, kapı açıldı, içeri girdi. İki nur gördü ki TEK-VÜCUT olmuş; biri ak ve biri yeşil. Ak nurdan ses geldi ki: Ey Cebrâil, buradan Hazret-i İzzet'e (Allah'a) varınca, sana sorsa gerek. Sen cevap ver ki: "SEN HÂLIK'SIN (Yaratan'sın) BEN MAHLÛK'UM (Yaratılmışım); SEN SULTANSIN, BEN SENİN YARATILMIŞ KULUNUM."

Sonra meleğe hitap (soru) geldi: Sen kimsin, ben kimim? Cebrâil cevap verdi ki: Sen Hâlık'sın, ben mahlûkum; Sen Sultansın, ben senin kulun'um. Rabbül-İzzet buyurdu: RAHMET ÜSTADINA, PÎRİNE.

Şunu iyi bil ki: Pîr, MUHAMMED MUSTAFA'dır, Üstad, ALİYYEL-MÜRTEZÂ'dır. Cebrâil'in üstadı Mürtezâ Ali'dir. Mürşid üstadı Ali ve pîr Muhammed'dir.

Temennâsı böyle olunca, Bâri Huda sonra dört melek yarattı: Mikâil, İsrâfil, Azrâil ve Azâzil. Bunlar birbirini bilmezlerdi. Bunlar da gezinirken birbirine uğradı ve birbirine sordu ki: Sen kimsin, ben kimim? Cebrâil bu kez dedi: Siz de yaratılmış kulsunuz, ben de. Mikâil, İsrâfil ve Azrâil kail oldu (kabul etti), Azâzil kail olmadı. Bu sefer Cebrâil, gel göstereyim, dedi. Bunların hepsi gittiler, Allah'ın kudretinden gördüler ki içi ve dışı nur ile dolu bir beyaz ve yuvarlak ve parlak, enine, derinliğine, uzunluğuna her taraftan dâire beşyüz yıllık yol idi. Kubbe benzeri asılı kandili gördüler ki yedi kapısı var. Kapı açılmadı, Cebrâil dedi: Ya Rabbi, ne hâl oldu? Allah ününden bir ses geldi ve buyurdu ki: Binbir gün bu kandilin her kapısına hizmet etsinler. Onlar da hizmet etti, Azâzil dahi o kapıda binbir gün ibâdet etti, kapı açıldı, içeri girdi, o iki NÛR bir-vücut olmuş.

Sonra Azâzil gördüğünde bir ses geldi "O NÛR'a secde et!" diye. Azâzil gördü ki o iki NÛR tek bir vücuttur, "Bu da yaratılmış bir vücuddur" dedi, secde etmedi, amma hizmet eyledi, sözün kısası yedi kapıya Tanrı emriyle binbir gün hizmet eyledi, her kapı açılıyordu, o son kapıyı da görünce, işin sonunda o kapıya tükürdü, benlik yurduna oturdu. O tükrükten bir tevkil nesne oluştu; o TAVK idi ki, sonunda şeytanın boğazına takıldı (lânet halkası). İşte, Âdem'e şeytanın düşmanlığı buradan kaldı.

"KÜNTÜ KENZ SIRRI"NIN AÇIKLANMASI

Bu MENÂKIB'ın keşfi ve açıklaması şu şekildedir ki, kısaca anlatalım:

TARİH-İ CÂFERÎ ve diğer tarih kitaplarında uzun uzadıya şöyle açıklanmıştır:

Buna göre, Hak Taâlâ hazretleri mir'ât-ı zât zuhuru için muhabbet-i zâtı coşup buyurdu ki: "ENE KÜNTÜ KENZEN MAHFİYYEN" yani, "Ben bir gizli hazine idim, diledim ki bilinem, kendi kendime muhabbet ettim, bu halkı yarattım, gizli hazinemi fâş ettim, açıkladım."

Davud peygamber, Cenâb-ı Hakk'a, "Ey Rabbim! Bu varlıkları yaratmana sebep nedir?" diye sorması üzerine, Cenâb-ı Hak ona yukardaki "Küntü Kenz" kutsal hadisi ile cevap vermişti ki, tam anlamı şudur:

Gökteki melekler ve levh ve kalem ve kürsî ve arş ve cennet ve cehennem ve semâlar (uzay) ve yer-gök halkından üçyüz yirmi dört bin yıl kadar önce, kudret elimle cemâlimin nûrundan bir avuç nûr tuttum ki MUHAMMED ve ALÎ'nin NÛRU'dur ve o nurdan MUHAMMED ile ALÎ'nin ruhunu yarattım ki, ilk yarattığım bunlardır; nitekim en sonra (âhir zamanda) gelecek de yine bunlardır.

Vakta ki MUHAMMED ve ALÎ'nin nûru yaratıldı, "Bana secde edin!" diye emreyledim. Dünya yıllarıyla yüz

yirmi dört bin yıl tamam secde emrinde Hakk'a hizmette bulundular. Sonra içi ve dışı nûr ile dolu bir beyaz ve yuvarlak ve parlak ve aydınlık Muhammed ve Ali nûrunun parıltısından inci yaratıldı ki; en, uzunluk, derinlik ve yükseklik bakımından çevresi beşyüz yıllık yol idi. Orada Muhammed ve Alî'nin ruhu karar ettiler (durdular) ki bu âleme Ummân-ı Umman (Denizler Denizi) derler. Bu âlemde Cebrâil ve diğer melekler yaratılmazdan önce cevher ve arz benzerinde ve biri diğerinin üzerinde yetmiş bin şehir yarattım. Bir şehrin genişliği, yetmiş bu dünya büyüklüğünde idi. Ve her şehirde yetmiş bin mahlûkat mesken tutup gözüktüler ki bunlar; meleklerden, insan ve cinlerden başka varlıklar idi.

"KÜN" EMRİYLE EVREN VAR OLDU

Bu kez Hak Taâlâ bir kerre "Var olun!" demekle, cümle varlıklar varoldu. Bunların her biri yetmiş bin yıl ömür sürüp, "YEDİ FARZ, ÜÇ SÜNNET" üzre Hakk'ı "Bir" bilip, Hakk'a ibâdet ve tâat üzre iken, içlerinden bir Yol (Tarîk) düşmanı ve çirkin kokulu sufî kılığında bir bozguncu, Hakk'ın emrine karşı gelip ve isyan edip, Allah'ın emrini çiğneyip, MUHAMMED ve ALÎ Erkânı'na muhalefet edince, SARSAR kahrıyla Hak Taâlâ o şehirleri birbirine çarpıp, paramparça eyledi ve içindeki mahlukları bir çırpıda bu şehirlerle birlikte yok etti.

Ondan sonra, bu çeşit mahlukatın halkına Hak Taâlâ'nın iradesi gelip, yine Umman âleminde ve hava yüzünde seksenbin şehir daha yarattı. Amma bu şehirleri önceki şehirlere oranla daha küçürek yaratıp, herbir şehri bu dünyanın on misli büyüklüğünde yarattı. Ve her şehrin yüksekliğini yer ile gök arasındaki uzaklık kadar yarattı ve tüm bu şehirleri kendi kuvvet ve kudretiyle hardal dâneleri gibi bir cins tahıl ile doldurdu. Peşinden gök hü-

masına benzeyen bir yeşil kuş yaratıp, o tahıl dânelerinden bin yılda bir dâne gıda takdir eyledi. O mübarek kuş nâçar bu şehirlerin etrafında uçup ve sevinç kanadını açıp, riyâzet (nefsini kırma ve ibadet için perhiz) olgunluğu ile geçinip, bin yılda bir dâne gıdaya kanaat edip kaldı. Sonunda bütün şehirlerin dânesi (tahılı) tükendi, bir dâne kalmayıp, o hesap üzere bu dâneler tamamen bitti. Tâ ki o mübarek kuşun ruhu vücudundan uçtu gitti.

Bundan sonra Hakk'ın meşiyyeti (isteği) cûşa gelip (coşup) Hakk'ın kendi varlığına şahit ayna olacak bir çeşit mahlûkat halkına dahi Hakk'ın irâdesi müteallik olup yüz yirmi bin şahıs Âdem-oğlu suretinde cism-i lâtîf-i Âdem yarattı ki bunların hepsi insanoğlunun babası Âdem'den başka ve meleklerden öncedir. Ve ikisini bir vakitte göndermedi ve her birine seksen bin yıl ömür takdir eyledi. Bunların hepsi birer birer geçip yok oldu, yine alemde vücud (var) olarak MUHAMMED ve ALÎ'nin ruhu kaldı.

Sözün kısası bu açıklamalardan her vechile MUHAMMED ve ALÎ'nin nûrunun kadîm (çok önceleri) olduğu anlaşıldı.

KUR'ÂN-I KERÎM VE İMÂM-I ALÎ İMÂM-I MÜBÎN'DİRLER

Hazret-i ŞÂH-I VELÂYET ALİYYEL-MÜRTEZÂ (Aleyhisselâm) çok beyanlar buyurdu ki "İnnâ nahnü nuhyil-mevtâ..."[1] âyetinden anlaşıldığı üzre "İmam-ı Mübîn" ikidir: Biri Kur'ân-ı Kerîm ve biri İmam-ı Ali'dir ki bütün beyan (anlatım) O'nun pîr-i ezel-i âzâlıdır. Bu kıssalardan hisse: Mü'min, mürîd, sofu olan canlar bu türlü tevhid üzere olup, bu îmanlarını münafık ve yezidden

(1) "Muhakkak ki ölüleri dirilten ve onların önden gönderdikleri şeylerle bıraktıkları eserleri yazan Biziz; herşeyi, açıklayıcı Ana-Kitab'da sayıp tespit etmişizdir." (Yâsîn-12).

ve çirkin kokulu sofulardan ve İMAM HÜSEYİN'in DÂRI'na boyun vermeyen ve ONİKİ İMAM YOLU'na doğru varmayan ve YEDİ FARZ ile ÜÇ SÜNNET'te muhkem olmayan ve KIRKSEKİZ HAFTA'sını tamam kılmayanlardan gerçek MÜMİN sakınıp, DÖRT KAPI'da kâmil bulunup, KIRKSEKİZ HAFTA'da sayılmışlardan (Cem'e, görgü'ye girmiş olanlardan) olalar.

KUDRET KANDİLİ'NİN AÇIKLANMASINA DEVAM

Şimdi, yine biz gelelim (öncek) kandil konusuna:

Yine bir tür varlıklara ilâhî irâde erişip, önce KALEM'i, sonra LEVH'i, sonra ARŞ'ı, sonra ihâtay-ı hafız EJDERHA'yı, ardından KÜRSÎ'yi ve tüm bunlardan yetmiş iki bin yıl önce göklerin meleklerini, sonra Cennet'i, peşinden Cehennem'i, onun ardından da ÂDEM'i yaratmıştır. Amma melek halkıyla cennet halkı arasında ve yine Cennet ile Cehennem arasında yetmiş iki bin yıl geçmiştir. İlâhî hikmet, bu şekilde gecikmeyi gerektirmiştir. Ve bilcümle, Muhammed ve Ali'nin nûru ve bu öteki varlıklar yaratıldıktan sonra, yine MUHAMMED ve ALÎ ışığından zâhiri ile bâtını (içi ve dışı) açıkça görünen bir KANDİL yaratıldı. Yine nurdan yapılı bir zincir ile Arş üzerine asılıp, MUHAMMED-ALÎ'nin NÛRU onun içinde karar ettiler (durdular) ve Hazret-i HAKK'ın "Esmây-ı Hüsnâ"sının her birini tam bin yıl tesbîh (zikir) ile meşgul oldular. Ne zaman ki o cemil nevbeti ism-i Rahmân'a geldi (sıra Allah'ın RAHMÂN ismine gelince), Allah Taâlâ rahmet bakışıyla o NÛR'a bir kere bakınca, o arada perde olmaksızın görüşten ve nikabsız (örtüsüz) cemâlini (yüzünü) göstermesinden (arz-ı dîdardan) MUHAMMED-ALÎ NÛR'una hayâ (utanma) gelip, terledi. O terin damlalarından peygamberlerin ruhları yaratıldı. Son-

ra yine emrolunduğu üzre tesbîh ederek, sıra KAHHÂR ismine geldi. Bu sırada daha fazla ter damlayıp bu damlalardan mü'minlerin ruhları, tâliblerin, sofuların ve müslimlerin ruhları yaratıldı, yani Hak Taâlâ'nın KAHHÂR sıfatının üstün gücünden o kadar terler döktüler ki, kıyamet gününe kadar iman ehli ve sofunun her biri bir damladan, MUHAMMED-ALÎ incisinden yaratıldı. Sonra, RUHLAR dört sıra oldu:

Birinci sırada peygamberler; ikinci sırada erenlerin ruhları; üçüncü sırada müminlerin, âşıkların, sofuların ve tâliblerin ruhları; Hepsi sıraya girip, durdular. Orada MUHAMMED - ALÎ'nin nûru onlara göründü. Bundan sonra Hazret-i Bâri Hudâ emr-ü ferman ile leşkerin ruhlarını MUHAMMED-ALÎ nûrunu şâhları gibi kuşatıp, tamam tâzim ile yüzyirmi dört bin yıl tamam kullukta oldular. MUHAMMED - ALÎ'nin nûru, ululuğun galip şâhıdır: Saf bağlayan (sıralanan) leşker (ordu) onlara SECDE eden güruhtur ki, hayl-i ruhdur, ona mahkûm ki, ümmet (aynı inançta olan topluluk) onlardır. Hamd sancağı ile sultân-ı muhterem (saygıdeğer sultan) işte GÜRÛH-İ NÂCİ dedikleri bu güruhtur. "Anlayamaz bu sırrı gönlü âdem olmayan / Bizim harîm-i kudrete hem-mahrem olmayan sofu esâs-ı sırr-ı hikem remzini anlamayan, bünyâd-ı itikadı iyi muhkem olmayan ve her cehle Nûr-ı Muhammed-Ali'ye nihayet yoktur ve âlem-i Ceberût ve bahr-i âzam ve İsm-i Âzam'ın mazharı (göründüğü yer) ve ezellerin ezeli olan âyine ve zât-ı muhit ve Akl-ı Küll ve Hakikat MUHAMMED ve ALÎ ve ONİKİ ALİ EVLÂDI ve ONDÖRT MASÛM-İ PÂK'in hepsi bir NÛR-I MUTLAK'tır; bu isimlerin tümü onlarındır.

Ve Hz. MUHAMMED (a.s.) buyurmuştur:

"Allah'ın ilk yarattığı benim nûrum ve ruhumdur; Allah'ın ilk yarattığı benim aklımdır. Nefs-i küll, zât-il-

Bürûc ve ruhlar âlemi benden dal-budak salmıştır." Buna göre, söz inci'dir, sofunun göğsü sedeftir ve gevheri al-lem-el-esmâ'dır. Ve sofu ummânı (denizi) temâşa edip (gezinip) dâima o ucu-bucağı olmayan hakâyık (gerçekler) incilerinin sarrâfı olmalı ve yedullâhı (Hakk'ın kudret elini) Hâtem-ül-enbiyâ suretinde izzet (ululuk) perdesini açtığını görüp saf olmalı. Ve güneş mağripten doğup, Arş-i Rahman-ı Nuranî olduğunu bilmekle MUHAMMED ve ALÎ'nin zuhura gelmesidir ve Nübüvvet intihasında (bitiminde) ve Velâyet iptidâsında (başlangıcında) ulûhiyyet (Tanrılık) zuhur edip sofuları çarh'a çıkardığını anlamalı ve ERKÂN-I MUHAMMED-ALİ'de muhkem ve muhakkık (doğruyu arayan, gerçeği meydana çıkaran) olmalı.

TÂC-I ŞÂHÎ

Ve Tâc-ı Şâhî tüm evreni kuçaklamıştır ve cennet bahçesinde ipekle bezenmiştir ve bu hümayun Tâc için müminler ordusu saf bağlamıştır ve gökler ve iki cihan, ay ve tüm melekler bu mübarek Tâc için secde eylemiştir. Ve Hz. Şâh (Aliyyel-Mürtezâ) imamlık tâcını başına giyip dâima müşrik, münafık ve Yezîd'in hakkından gelmiştir ve bu gâzilik ve şehidlik ile dünyadan gelip gitmiştir. Şöyle ki:. Hz. Şâh'ın tâcı, nûr-ı şem'i ilâhîdir (Allah'ın ışığıdır) ve Allah'ın nûru, Şâh'ın tâcıdır ve Âl-i Abâ'nın başında kırmızı renk ile dışı şerh-i nübüvvettir ve içi nûr-ı velâyettir. (Not: Kitabın bu bölümünde, Hz. Âdem ve Şît aleyhisselâmdan başlayıp, bütün peygamberler anıldıktan sonra, şöyle devam ediliyor):

Amma, çağların en sonunda Muhammed ve Ali gelip, peygamberlik saâdeti ve hidâyet ve velâyet ile yeryüzüne teşrif edip; YOL ve ERKÂN, DÖRT KAPI KIRK MAKAM, YETMİŞ İKİ MENZİL ve KIRK BİN BUYRUK

ile konmuştur. Ve özlerini teslim edip, sırra çekilmişlerdir. Dünyada kalıcı ve ebedi olmayıp, tüm peygamberler ve Hz. Muhammed ve Hz. Ali ve Oniki İmamlar misafir hükmünde gelip geçip; dede ve mürşidlerin eline DÖRT KAPI, özde KIRK BİN BUYRUK vermişlerdir.

Ve Muhammed - Ali Yolu'na bu vecih üzere bel bağlamışlardır. Ve mürebbi, müsahib, Dergâh'a bu erkân üzere yüzler sürmüştür. Ve muhabbetten eteği eli kesmeyip (ayrılmayıp) yârelerine merhem eylemişlerdir. Ve kandilde Nur'da sofu yetmiş iki bin yıl DÂR'da "Elest bezmi"nde (Kaalû belâ'da) verdiği ikrar-ı erkân'da muhkem olup (sımsıkı sarılıp), GÜRUH-İ NACÎ kervanı konup göçer. Ve dünyada duracağı ve Yol üstünde (Erenler Yolunda) ne derece duracak ise, o kadar çalışıp çabalaya. Yüzü Sofu, özü TAMAHKÂR olursa, bundan daha kötü sofu olmaz. Gayet çirkin kokulu sofu bunlardır ki, Erenler bunlardan yüz çevirmiştir.

MUHAMMED-ALÎ'NİN ETEĞİNİ TUTANLAR ÇİRKİN HUYLARDAN ARINIR

Şu halde yedi kat gökleri seyran eyleyen, Mi'râc'da Hz. Muhammed'in karşısına çıkan, yeryüzünde Tanrı'nın Arslanı olan ve Erenlerin mürşidi, Kırkların pîri HAZRET-İ ŞÂH Kırkların ikrarını görünce onlara nasihat edip, buyurdu ki:

Sofunun vücudu iki taraftır: Biri sağ, biri soldur. Sağ tarafın evvelinde uyanıklık vardır, onun altında ilim ve mârifet vardır, onun altında her olaydan ibret alıcılık vardır, onun altında öğüt vardır, onun altında yüksek gayretlilik vardır ki temeli cömertliktir.

Ve sol tarafın evvelinde gaflet uykusu vardır, bunun altında cehâlet vardır; onun altı gaflettir, onun altı şeh-

vettir, onun aşağısı gazaptır ki temeli cimrilik ve dünya malına tapmaktır. Kişi, bu anlamda suret-i mecaz olursa, çirkindir.

Sofu, tamahkâr olursa, cimri olur. Cimri, tamahı gereğince mal (servet) sahibi olur, ondan sonra gazap sahibi olur ve şehvet sahibi olur, gaflet sahibi olur ve câhillik denizine düşer, uyuyup Yezit gibi olur. Erenler, bunun gibi insanlara "Yüzü sofu, özü tamahçı" ve "Kötü iş işleyen sofu" demiştir. Hz. Şâh Mürtezâ Alî, bunları Dergâhından sürüp dışarı atmıştır. Bu vecih, îman ehline ve gerçeklere nice mânalar duyurmuştur.

ŞÂH-I MERDÂN'ın eteğini (yolunu) tutanlar tüm çirkin huylarından vazgeçip, cimrilik ve tamahtan arınmışlardır. Ve mürüvvet (iyilik-severlik) ve cömertlik yolunu seçmişlerdir. Şâh'ın (İmam-ı Alî'nin) nişanı, mertlik ve cömertliktir. Yoksa, Allah göstermesin, başka bir şey değildir.

Bu konuda söz çoktur, bu kadarı yeter. Üstad nefesi, imzalı delildir.

AHD

Arapça olan "AHD" kelimesi şu anlamlara gelir:

Bir işi üstüne alarak söz verme, Allah'a karşı verilen söz, ant, sözleşme, zaman, kavl-ü karar, yemin, buyruk, saklamak ve emretmek.

Buna göre, tâ Kandil'deki NUR'dan biri bu varlık âlemine gelip, Üstad bu evcih üzere kalem çalıp ve bu ahd-i kavl-ü karar ve ant ve yemin ve vasiyyet ve buyruk, buyruğa uymak ve korumak ve YOL'a gitmek (HAK-MUHAMMED-ALİ'nin YOLU'na gitmek) için, evvelâ Kandil'deki Nur'da olan "AHD" üzeredir ki, Allah Taâlâ buyurmuştur:

"Ey Âdem oğulları! Şeytana tapmayın! diye size emretmemiş miydim? O sizin açık düşmanımızdır. Bana ibâdet edin, doğru yol budur".[1]

Şeytan, Âdem'e düşmandır. Gör, Pîrim bu konuyu açıklamıştır ki bin cilt kitap yazılsa bitmez.

---

(1) Yâsin Sûresi, âyet: 61-62.

YEDİ KAT GÖKLERİN, YEDİ KAT YERLERİN VE HAZRET-İ ÂDEM'İN YARATILIŞI

Bunlardan sonra Şeyh Seyyid Safî (Tanrı sırrını kutlu kılsın) şöyle anlatıp buyurdu ki:

Sonunda şânı yüce Tanrı, o iki gevher'in nurundan YEDİ KAT GÖKLERİ ve YEDİ KAT YERLERİ yarattı. Yeşil nurdan gökleri, güneşi, ayı, yıldızları ve tüm melekleri yarattı. Ak nurdan yerleri, bitkileri ve hayvanları, öküzü ve balığı ve yer altındaki denizleri yarattı. Ateşi, suyu, rüzgârı da yarattı. Bu nedenle Hz. Mürtezâ Ali'nin adına Ebû Türab (Toprağın Babası) derler. Ve Hz. Şâh, bu lâkaptan gayet hoşlanırdı. Ve yedi sayvanda zuhura geldi. Ve yedi kat gök Muhammed Mustafa'nın nurundan yeşil oldu. Yerde biten tüm bitkilerin rengi bundan yeşil oldu. Üstad-kâr'lık Mürtezâ Ali'dendir. Hatta, kandil'de Nur'da iken Hz. Şâh, üstad-ı Ezel ve Pîr-ü Mürşid-i Lem Yezel güvercin kılığında uçup, cennete göçüp, Tûba Ağacı'na konup ve silkinip Âdem sıfatında Tûba Ağacı'nın dibine konup, Hakk'ın kudretinden misk-i ezferden bir avuç toprak var idi. O bir avuç toprağı onsekiz bin yıl kadar mübarek eliyle yoğurdu. Önce mübarek ruhaniyyet gözlerinden sağ gözünün kirpiğinden bir tane kirpik düşürdü, engür (üzüm) oldu ve sol gözünün kirpiğinden bir kirpik düşürdü acur oldu, yani peygamber hurması ki Medine'de yetişir. Böylece, nergiz ve gül, yasemin ve öteki çeşit çeşit çiçekler o vakitten hasıl oldu. Sonra o gül misk-i ezferi ÂDEM aleyhisselâmın toprağına katıp, yoğurup, gelen tüm peygamberlerin ve MUHAMMED

ALÎ'nin ve Oniki imam'ın ve Ondört Mâsum-i Pâk'lerin unsur-ı latîflerine mazhâr olmuştur Ve nakd-i bend, kâf-ü Nun ve Nüh-felek ve içindekiler ve Üstad Ali'dir.

Demek ki, tâlib olmak, niyaz etmek Cebrail'dendir. O İKİ NUR'un aslı BİR idi yine bir oldu ve yer-gök bir oldu. Ondan sonra Hak Taâlâ Cebrâil'e, yeryüzünden toprak getirmesini emretti, Cebrail topak getirdi. Ateş, su, rüzgâr ve toprak ile karıştırıp hamur gibi yoğurdular.

O Kandil'deki vücuda benzer bir vücud yapıp, düzenlediler. O Kandil'deki nur'a benzer tasviri melek düzgün hâle getirdi ve Seb'al-Mesanî suretinde Hak Taâlâ kemal-i lûtfundan kendi kudret eliyle yapıp hazır kıldı. O nuru getirdiler bu Kandil'e koydular, ismine ÂDEM dediler. Aşkı, aklı, nefsi ve canı getirip bu hazırlanan kandile koydular. ÂDEM, hayat bulup (dirilip) aksırdı, ayağa kalktı ve şunu dedi: "Âlemlerin Rabine hamd olsun." Hak Taâlâ buyurdu: "Ey Âdem! Allah'ın rahmeti sana olsun!" İsmi Âdem oldu. Sonra Allah Taâlâ bütün meleklere "Gelin, Âdem'e secde edin" buyurdu. Bütün mukarreb melekler gelip Âdem'e secde eylediler. Azâzil (İblis) geldi, Âdem'i gördü, tanıdı "Bu da bir vücuddur!" dedi, secde etmedi. O lânet halkasını ikiye büktüler, lânetli Şeytan'ın boynuna taktılar; lanet oldu, sürgün oldu. Sonra Âdem'i alıp cennete götürdüler, uzun süre cennette kaldı. En sonunda cennetten çıktı, (şeytanın hilesiyle). Bin kere bin bir gün ağladı. Hak Taâlâ günahını bağışladı, Âdem affedildi, Cebrâil Hakk'ın selâmını getirdi, Âdem ile kardeş oldu, Nur-ı Velâyeti onda gördü, tanıdı. Sonra, o nur Âdem'den Hatem'e (Hz. Muhammed, Hz. Ali dönemine) gelinceye dek kaldı. Muhammed-Ali dünyaya geldi, Cebrâil Hakk'ın selâmını getirdi, âyetler indirildi.

İşte MÜSAHİB ve MÜREBBÎ o zamandan kaldı.

Yer ile gök müsahibdir. Gökten yağmasa, yerden vefâ gelmez. Asıl yapısı ondandır. Müsahib, yol ve erkân o zamandan kalmıştır. Yer-gök yaratılmadan nur idi. Her varlık, o nurdan meydana geldi. O nur bir idi, yine bir oldu. Niyazbendlik, tâliblik, Cebrâil'den kaldı. Üstad, Mürtezâ Ali'dir. Ve Cebrâil geldi, Hakk'ın selâmını getirdi, apaçık âyetler (âyât-ı beyyinat) getirdi. (ehl-i beyt ve Muhammed-Ali erkânı ile müsahiblik ve tarîkatın diğer ilkeleri hakkında indirilen Kur'ân âyetlerini getirdi.)

SEYYİD SAFÎ'DEN BİR ŞİİR

"Zât-ı Bârî'den haberdar olduğum mudur suçum
Cümle halkın bilmediğin bildiğim midir suçum

Niceler gencine-i HAK'dan haberdar olmadı
Ben vîrane gönlüm içre bulduğum mudur suçum

Küfrü verin kâfire, dîni de verin zâhide
Ben cemâl-i yâre hayran olduğum mudur suçum

Zâhid anladın, gör ta'n etme SEYYİD SAFÎ'ye
Varlığım terk eyleyip yok olduğum mudur suçum?"

TESLİM ABDAL'DAN BİR DEYİŞ

Bir çiçekle yaz mı gelir ey sofu
Nice haller vardır bu hâl içinde
Karınca misali gerek gayreti
Varında buluna inin içinde

Şeriat, Tarikat ikisi birdir
Mârifet görünmez, Hakikat sırdır
Müsâhib kardaşdır, irehber pîrdir
Dîni saklı gerek dinin içinde

Mârifet içinde olanın özü
Yazda, güzde kâmil gerektir sözü
Ne ayağı gerek, ne eli gözü
Üçyüz altmış altı günün içinde

Bunu anlayanın balığı kanar
Bunu anlamayan hikayet sanar
Kişi sevdiğinin sesinden tanır
Doksan bin avazın onun içinde

TESLİM ABDAL bu harfime yetmeyen
Kör değil mi doğru yola gitmeyen
Dört Kapısın burda tamam etmeyen
Sanarsın hayvandır sinin içinde

NESİMÎ'DEN BİR DEYİŞ

Yâ Alî Safiyyül-Mürtezâsın Yâ Alî
Maden-i ilm,i velâyet Mürtezâsın Yâ Alî
Çün Muhammed Mustafa'ya ibtidâsın Yâ Alî
Şâh-ı Merdan Şîr-i Yezdan pîşivâsın Yâ Alî

Zerre-i deryây-i Hakîkat mâden-i sırr-ı Hudâ
Menba-ı lûtf-u kerâmet sensin ey Sâhib-livâ
Hem senin şânına nâzil oldu Hak'dan Hel-etâ
Şâh-ı Merdan Şîr-i Yezdan pîşivâsın Yâ Alî

Ol zaman kim Mustafa nutkundan etdi Yâ Alî
İkimiz bir nur idik biz tâ ezelden Yâ Alî
İtikad ettik bu nutka biz dahi dedik belî
Şâh-ı Merdan Şîr-i Yezdan pîşivâsın Yâ Alî

Yine bir yerde Nebiyy-ullah gösterdi bir nişan
Dinler isen cân-ü dilden anlıyasın anı sen
Kesti bir elmayı dedi: Nısfı sen, nısfı ben
Şâh-ı Merdan Şîr-i Yezdan pîşivâsın Yâ Alî

Bu hadisledir muhakkak sözüyle Peygamberin
Hem "Lahmike lahmi" dedi şânına senin
Öyle olsa cânı cânın oldu hem kanı kanın
Şâh-ı Merdan Şîr-i Yezdan pîşivâsın Yâ Alî

Bu cihanın serveri ol hâtem-i fahr-i Nebî
Ben ki ilmin şehri oldum kapu sensin dedi
Hem senin hakkında Ahmed bu hadisi söyledi
Şâh-ı Merdan Şîr-i Yezdan pîşivâsın Yâ Alî

Ol zaman kim Zülfikariyle Nusayri Yâ Alî
Yetmiş iki kez çalup anı kıldı diri
Zâhir-ü bâtın çü sensin dü cihan serveri
Şâh-ı Merdan Şîr-i Yezdan pîşivâsın Yâ Alî

Yine ol Dergâh-ı Hakk'a yüz sürüp kıldın zârı
Hem dedi Yâ Rab bu dem Cimcime'yi eyle diri
Hak Taâlâ kudretinden Cimcime durdu arı
Şâh-ı Merdan Şîr-i Yezdan pîşivâsın Yâ Alî

Yine bir yerde kim Ali'ye güneş verdi selâm
Dedi sensin evvel ve âhir, zâhir ey civan
Kim sana mâlum oluptur âşikâre o nihan
Şâh-ı Merdan Şîr-i Yezdan pîşivâsın Yâ Alî

Kimdir ol kim Muhammed'den irer Ali'yi ayırır
Her kim böyle kasdederse cânı tenden ayırır
Râfızî ol kimsedir kim eri erden ayırır
Şâh-ı Merdan Şîr-i Yezdan pîşivâsın Yâ Alî

Yâ Ali ol Âsitân-ı hazretinden umaram
Kim senin şânına gelmiştir mürüvvet-ü kerem
Medhini ben söylerem dâim NESÎMÎ kemterem
Şâh-ı Merdan Şîr-i Yezdan pîşivâsın Yâ Alî

"DÂR ÇEKMEK" DUÂSI(1)

Bir mü'min vefat etse, dâr çekmek için beş veya üç er kişi ile iki müslim bacı temiz itikad ile o mü'minin niyetine DÂR'a durup, şunu okuya:

Hatâ kıldım Hudâ için bağışla
Muhammed Mustafa için bağışla

Bilirim günahım hadden aşubdur
Aliyyel-Mürtezâ için bağışla

Fâtıma-i Zehrâ Hadice-i Kibriyâ
Onların hürmeti için bağışla

Hasan aşkıyla meydana giriptir
Hüseyn-i Kerbelâ için bağışla

---

(1) ŞEYH SAFÎ BUYRUĞU'nun sonunda "Dar Çekmek Duâsı"ından seçtiğimiz bazı bölümler ve bendeki bu Malatya nüshasının yazılış tarihini vererek şimdilik bu klâsik yapıtı noktalıyorum: Yakın gelecekte tamamını yayınlamak umuduyla...
(Mehmet YAMAN).

İmam Zeynel-Abâ Muhammed Bâkır
Câfer Kâzım Ali Musâ Rızâ için bağışla

Muhammed Takî vü Aliyyün-Nakî
Hasan-ı Askerî lika için bağışla

Muhammed Mehdî-i Sâhib-zamanın
Eşiğinde gedâ için bağışla

HATAYÎ Şâh Oniki İmam oluptur
Gel ol nûr-ı Hudâ için bağışla...

(Bunun devamında okunan çok nefis ve uzun bir duânın son cümleleri ile, istinsah eden (......) kişinin adı ve bunu yazdığı tarih ile kitap şöyle son buluyor):

... Hak Taâlâ hazretleri o göçen merhumun kabrini cennet, sorgu-suâlini kolay getire. Azabı var ise yarlıgaya. Ve cümle günahlarını bağışlaya. Rahmet ve mağfıret üzere ise, rahmetini ve merhametini günden güne artıra. Allah diyelim, Allah Allah! Dâr-ı Mansur, mü'min, müslim kulların cümle muradı ve maksutları hâsıl olup, dünyaları ve âhiretleri mâmur ola. Ve cemiyetimizde hâzır ve nâzır olup Allah diyen mü'min ve müslim geçmişlerine Hak Taâlâ hazretleri rahmet eyleyip, nurlarını, derecelerini artıra. Bakîlerin dahi ömürlerini uzun eyleyip, bünyeleri pek olup, vakt-ü saatleri kutlu, mübarek ola. Allah, Allah... Dârları, divanları kabul ola. Yüzleri ak ola, işleri sağ ola. Şâh-ı Merdan, dilde dileklerini, gönülde muratlarını vere. Geçmişlerine rahmet, bakîlerine sıhhat–ü selâmet ihsan eyleye. Oniki İmam, kırmızı giysili Mürtezâ Ali o göçen merhumu cennetinde utandırmaya. Kerem-i Evliyâ, gerçekler demine hü...

Allah'ın yardımıyle kitap tamamlandı. Yazmaktan murat, bir duâdır ancak. Bu Menâkıb'ı okuyan âşıklar, sâdıklar, muhibler, sofular, okuyup amel eden Ehl-i Beyt

dostları! Sizden ricamız, bir himmet: Yazan fakir kemteri, gülbanktan ve himmetten unutmayasınız. Hak Erenler İlmiyle âmil eyleye, âlim eyleye, kâmil eyleye. ALLAH-MUHAMMED-ALİYYEL-MÜRTEZÂ...

Tarih : Hicri, 1241

Yazan : Seyyid Molla Ahmed b. Seyyid Cemaleddin.

— BİTTİ —

SEÇİLMİŞ BİBLİYOGRAFYA

ABBASLI, Mirza : "Safevîlerin Kökenine Dair" Belleten, XL, sayı: 158, Ank. 1976

ÂŞIK PAŞA-ZADE : Âşık Paşa-zade Tarihi, İst, 1332.

BABİNGER, Franz : İslâm Ansiklopedisi, "Safiyüddin" maddesi.

ERGUN, Saddedin Nüzhet : Şah İsmail Safevî, İst. Maarif Kitaphanesi, İst, 1956.

GÖLPINARLI, Abdulbaki : Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şiîlik, Der Yay. İst, 1979.

HİNZ, Walter : Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd, (Çev: T. Bıyıklıoğlu) TTK Yay. Ank, 1992.

KESREVÎ, Ahmet : Şeyh Safî ve Soyu, Tahran, 1323.

KÜTÜKOĞLU, Bekir : Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri, İ.Ü. Ed. Fak. Yay, İst. 1962.

MİRCAFERİ, Hüseyin : Şiilik ve Safevî Şiiliği, İ.Ü. Ed. Fak. Yay, İst, 1972.

MÜNECCİMBAŞI : Sahâyif-ül-Ahbâr, c. III.

RIZAZÂDE ŞAFAK : Tarih-i Edebiyat-ı İran, Tahran 1321.

RIZA NUR : Türk Tarihi, cilt: 5., İst. 1924.

SÜMER, Faruk : Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü, Ank, 1976.

ŞAKİR, Ziya : Mezhepler Tarihi, İst. Maarif Kitaphanesi, İst, 1967.

ŞAPOLYO, Enver Behnan : Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, İst, 1964.

ŞEMSEDDİN SÂMİ : Kâmûs-ı Türkî, 1317, İstanbul.

WOODS, John E. : Akkoyunlular, Milliyet Yay., İst, 1993.

YAZICI, Tahsin : İslâm Ansiklopedisi, "Safevîler" maddesi.